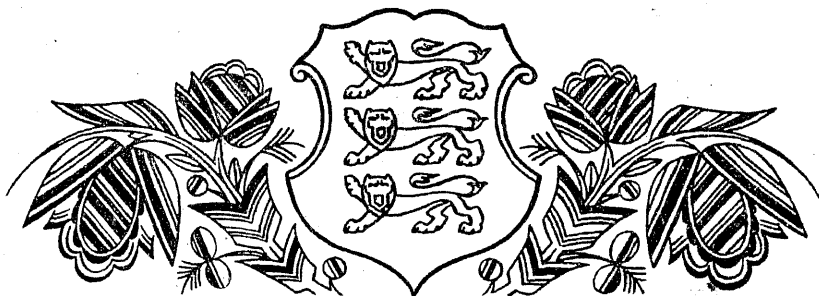

Raeküla algkool.

Wäike-Maarja.

EESTI KÖÖL

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 6

August 1935

I aasta

SISU:

Eesti raamatu juubeliks.

- A. Koort:** John Dewey pedagoogika aluseid.
A. Mölder ja Th. Ussisoo: Kirjaõpetusest.
H. Salasoo: Raamat ja nakkushaigused.
H. Jänes: Keskkoolinoorte uue ajakirja puhul.
Y. Länsiluoto: Kalevala juubeliaasta mõtteid noorsoo kasvatuse seisukohalt.
J. Sander: Taim- ja puukoolid kooliaedadesse.
J. Väinaste: Mag. A. V. Kõrv — Õpilase võõrsõnastik.
H. Viires: A. Mohrfeldt — Jakob Hurt.
H. Jänes: A. Meissaar — F. Dostojevski elu ja looming.

TALLINN

Haridus- ja sotsiaalministeeriumi väljaanne

KIRJASTUS „KOOL“

TARTUS, VABRIKU 10.

Õperaamatute nimekiri.

- „Elav sõna“. Emakeelne lugemik algkoolides.
Hind köites: I kr. 1.50; II kr. 1.75; III kr. 1.75; IV kr. 2.—.
Fr. Puusepp, Kirjakeele algmeid.
Hind köites: 1.—2. õppeaasta kr. 0.80; 3.—4. õppeaasta kr. 1.—;
5.—6. õppeaasta kr. 1.20.
Fr. Puusepp, Emakeele teste. 2.—6. õppeaasta à kr. 0.20.
A. Kasvand ja J. Lang. Väike matemaatik. Tööraamat algkoolidele.
Hind köites: I—kr. 0.65; II—kr. 0.80; III—kr. 1.—; IV—
kr. 1.15; V—kr. 1.25; VI—1.25.
G. Rägo. Matemaatika harjutusvihik keskkoolidele. Algebra III kl.
kursus. Hind kr. 0.60.
J. Parijõgi ja T. Adamson. Mõõdunud ajad jutustavad. Ajaloo töö-
raamat algkoolidele. Hind: I—köites kr. 1.40; broš. kr. 1.20;
II—kr. 1.70 ja kr. 1.50; III kr. 1.50 ja kr. 1.30.
J. Parijõgi ja T. Adamson. Noor kodanik. Kodanikuõpetus algkoo-
lile. Hind broš. 80 senti.
M. Kreutzberg — Inglise keele õpperaamat I ja II. Hind à kr. 1.40.
D. Defoe — Robinson Crusoe. Hind kr. 0.50.
H. G. Wells — The Time Machine. Hind kr. 0.85.
M. Kreutzberg — Modern English Prose. Hind kr. 0.75.
A. Conan Doyle — The Adventure of the Red-Headed League.
Hind kr. 0.50.
H. Rider Haggard — King Solomon's Mines. Hind kr. 0.70.
M. Simtman — Everyday English. Hind: I—kr. 0.65; II—kr. 0.75.
E. Mitt ja E. Jaanvärk. Deutsches Lehr- and Lesebuch.
Hind: I köites kr. 1.50, br. 1.30; II köites kr. 1.60, br. 1.40.
E. Mitt ja E. Jaanvärk. Deutsches Lesebuch V ja VI.
Hind à kr. 1.10.
E. Jaanvärk. Wissenschaftliche u. philosophische Prosa. Hind kr. 0.90.
W. Schwarz. Eine Reise. Hind kr. 0.60.
Prof. K. Ramul. Psühholoogia. Hind kr. 2.20.
A. Kiiss. Koolilaulmise metoodika. Hind kr. 2.40.

Ilmuvad koolitöö alguseks:

- M. Simtman. Praktiline inglise keele grammatika harjutustega.
G. Rägo. Matemaatika harjutusvihik algkoolidele.
A. Leht. Maateaduse õpperaamat algkoolidele.
Dots. W. Freymann. Loogika.

K. o.-ü. „LOODUSE“ uusi õpperaamatuid.

ALGKOOLIDELE.

- R. REIMAN. **Esimesed vaod.** Emakeele tööraamat III õ.-a. Vihkudes ja tervikraamatuna. Sisaldab lugemikku, tööjuhatusi ja keeleharjutusi.
- R. REIMAN. **Esimesed vaod.** Emakeele tööraamat IV õ.-a. Vihkudes ja tervikraamatuna. Sisaldab lugemikku, tööjuhatusi ja keeleharjutusi.
- E. HAMBURG — J. KÄIS. **Emakeele vihklugemik V õ.-a.** Sisaldab lugemikku ja tööjuhatusi. 20 vihku à 10 senti.
- E. HAMBURG — J. KÄIS. **Emakeele vihklugemik VI õ.-a.** Sisaldab lugemikku ja tööjuhatusi. 20 vihku à 10 senti. Kaante hind 10 senti. **Matemaatika töövihud I—VI õ.-a.**
- T. ADAMSON. **Ajaloo töövihk ühes tööjuhatusetega.** IV õ.-a. I ja II vihk. V õ.-a. I ja II vihk.
- J. MURU. **Piibli lood.**
- J. ADAMSON. **Ajaloo lugemik (vihkudes).**
- J. ADAMSON. **Ajaloo atlas.**
Õpilase päevaraamat.

KESKKOOLIDELE.

„Keel ja Kirjandus“.

Emakeele õpperaamatud keskkoolidele ja gümnaasiumidele. Toimetanud P. Hamburg, A. Kask, H. Rajamaa, J. Roos, A. Vaigla, J. V. Veski.

Märkus. Nr. 1 — 19 (nr. 8 excl.) on HSM'i poolt läbi vaadatud ja *märgitud raamatud koolidele tarvitamiseks soovitatud, teised lubatud.

- *Nr. 1. J. Roos. **Kirjandusteose analüüs.** Hind 1 kroon.
- Nr. 2. P. Hamburg. A. Kask, O. Loorits, J. Roos, J. V. Veski. **Valimik kirjandust keskkooli I klassile (5. õ.-a.)** Hind 2 kr., köites 2 kr. 35 s.
- Nr. 2a. O. Loorits. **Vanarahva pärimusi.** Muinasjutte, muistendeid, mõistatusi, vanasõnu jne. Keskkooli I klassile (5. õ.-a.) ja üleminekuaja III kl. (7. õ.-a.) Hind 1 kr. 20 senti.
- Nr. 2b. P. Hamburg, A. Kask, J. Roos, J. V. Veski. **Valimik ilukirjandust keskkooli I klassile.** (5. õ.-a.) Hind 1 kr. 30 senti.
- Nr. 3. A. Vaigla. **Valimik lühijutte keskkooli III klassile.** (7. õ.-a.) Hind 1 kr. 20 senti.
- Nr. 4. A. Kask, A. Vaigla, J. V. Veski. **Eesti keele õpetus ja harjutustik keskkooli II klassile (6. õ.-a.).** Häälikuõpetus. Hind 1 kr. 25 s.
- *Nr. 5. P. Hamburg. **Eesti uusromantika lüürikuid.** Gümna. III klassile (end. keskk. V kl.) Hind 90 senti.
- *Nr. 6. H. Jänes. **Mälestusi ja matkakirjeldusi.** Lugemik keskk. III kl. (7. õ.-a.) Hind 75 senti.
- Nr. 7. P. Hamburg. **Eesti hilisromantika lüürikuid.** Gümna. II klassile (end. keskk. IV kl.) Hind 75 senti.
- Nr. 8. J. Väinaste. **Eesti keeleõpetus ja harjutustik keskkooli IV klassile.** Tuletusõpetus. (Ilmumas.)
- *Nr. 9. V. Alto. **Ernst Petersoni elu ja looming.** Gümna. II klassile (end. keskk. IV kl.) Hind 35 senti.
- Nr. 10. H. Paukson. **Romantism välis- ja eesti kirjanduses.** Gümna. I kl. (end. keskk. III kl.) Hind 75 senti.
- *Nr. 11. A. Tamm. **Juhani Aho elu ja looming.** Gümna. III klassile (end. keskk. V kl.) Hind 60 senti.
- *Nr. 12. A. Aspel. **Ülevaade prantsuse kirjandusest.** Hind 1 kr. 25 s.

- Nr. 13. L. Tohver. Fr. R. Faehlmanni ja Fr. R. Kreutzvaldi elust ja loomingust. Güm. I kl. Hind 1 kroon.
- Nr. 14. A. Murakin. Ülevaade ungari kirjandusest. Hind 60 senti.
- *Nr. 15. V. Alto. August Kitzbergi elu ja kirjanduslik tegevus. Güm. II kl. Hind 60 senti.
- *Nr. 16. V. Alto. Ed. Vilde elu ja looming. Güm. II kl. Hind 60 senti.
- *Nr. 17. E. Raudsepp. Ülevaade skandinaavia kirjandusest. Hind 1 kr. 35 s.
- *Nr. 18. A. Tamm. Sophoklese elu ja looming. Hind 60 senti.
- *Nr. 19. P. Hamburg. „Noor-Eesti“ liikumise olemus ning kirjanduskultuuriline tegevus. Güm. III kl. Hind 1 kr.
- Nr. 20. P. Hamburg. Eesti tänapäeva lüürikuid. Güm. III kl. Hind 95 s.
- Nr. 21. E. Roos. Ülevaade vana-kreeka kirjandusest. Hind 80 senti.
- Nr. 22. I. Meerits. Draama olemus ja areng. Hind 60 senti.
- Nr. 23. M. Teder. W. Shakespeare ja tema „Hamlet“. Güm. II kl.
- Nr. 24. A. Aspel. Molière elu ja looming. Güm. II kl.
- Nr. 25. A. Pärl. Esteetika algmed. Güm. II kl.
- Nr. 26. P. Hamburg, A. Kask, J. Roos, A. Vaigla, J. V. Veski. Valimik kirjandust keskkooli II klassile.
- Nr. 27. A. Kask, A. Vaigla, J. V. Veski. Eesti keeleõpetus ja harjutustik keskkooli I klassile (5. õ.-a.) Algkursus.
- Nr. 28. J. Vatmann. A. Kivi ja tema suurteos „Seitse venda“. Güm. I kl.
- Nr. 29. H. Jänes. Juhau Liivi elust ja loomingust. Güm. II kl.
- Nr. 30. K. Raud. Eesti vanaromantiline jutu- ja näitekirjandus. Güm. I kl.
- Nr. 31. A. Tamm. Kalevala. Keskkooli III kl.
- Nr. 32. S. Kutti, O. Loorits, H. Tampere. Valimik eesti rahvalaule. Keskkooli III kl.
- Nr. 33. B. Pravdin. Ülevaade vene kirjandusest.
- Nr. 34. P. Hamburg, Ärkamisaegseid lüürikuid. Güm. I kl.

Ilmumas:

- A. KASK. Ülevaade eesti vanemast kirjandusest. Güm. I kl.
- A. KASK. A. H. Tammsaare. Güm. III kl.
- J. MEERITS. Victor Hugo ja tema „Jumalaema kirik Pariisis“. Güm. I kl.
- H. PURRE. Ülevaade inglise kirjandusest.
- H. RAJAMAA. Eesti kirjakeele arenemisest. Güm. III kl.
- J. KUULBERG. — J. NUUT. Matemaatika kursus keskkoolile.
I (5. õ.-a.) Hind 1 kroon.
II (6. õ.-a.) Hind 80 senti.
- K. BRUUS. Inglisekeele grammatika. III ümbertõetatud trükk.
Loodusteaduse õpperaamat keskkooli I klassile.
I osa. A. Vaga. Botaanika. Hind 60 senti.
II osa. J. Piiper. Zooloogia. Hind 80 senti.
- G. VILBERG. Eesti taimestik.
- J. V. SIMTMANN. Zooloogia õpperaamat keskkooli II klassile.
- D. KOPPEL. Maateaduse õpperaamat keskkooli I klassile.
- J. KENTS. Maateadus I. Õpperaamat keskkooli I klassile.
- J. KENTS. Maateadus II. Õpperaamat keskkooli II klassile.
- J. ADAMSON. Vanaaeg. Keskkooli I klassile.
- J. ADAMSON. Keskaeg. Keskkooli II klassile.
- J. ADAMSON. Eesti ajalugu I. (8. õ.-a.)
- J. ADAMSON. Eesti ajalugu II. (9. õ.-a.)
- Klassi päevaraamat. Maakoolidele. Hind 1 kr. 65 senti.
- ” ” Linnakoolidele. Hind 1 kr. 75 senti.
- Märkus. Raamatud, millel hind märkimata, ilmuvad õppetöö alguseks.

K. o.-ü. „LOODUS“ — Tartu.

„PÄEVALEHE“

raamatu-, kirjutusmaterjali- ja koolitarvete kauplused

Tallinnas,

Suur Karja tän. 23, tel. 446-11, Pikk tän. 2, tel. 428-83

Soovitavad oma rikkalikult
kodu- ja välismaa kau-
padega varustatud ladudest

õpetajatele ja õpilastele

kõiki koolinõuetele vastavaid

õpperaamatuid,
kirjutusmaterjale,
joonistus- ja
maalimistarveid

kõrgeväärtuslikus headuses.

Müük suurel ja väikesel arvul.

Kõige kasulikumad ja odavamad ostukohad.

Koolidele hinnaalandus.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

EESTI K O O L

HARIDUS - JA SOTSIAALMINISTEERIUMI PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 6 Tallinn, 20. augustil 1935 I aasta

Eesti raamatu juubeliks.

Eesti raamatu 400 aasta juubel, mis langeb tänavusele aastale, on suur sündmus meie kultuurelus. See annab meile põhjust tagasi vaadata selle arenemiskäigule ja sellest ülevaadet omandada; see paneb meid hindama selle läbi saavutatud kultuuriväärtusi ning -tulemusi ja seega veel elavamalt ning intensiivsemalt teadlikuks saama, kui tähtis tegur on raamat rahvaste kultuuris üldse ja meie omas eraldi. Ühtlasi, mis veel tähtsam, see mõjutab meid üles seadma ta arenemise tulevikuväljavaateid ning moodustama soove selle arenemise suuna ja laadi suhtes.

Selle puhul ei saa olla kõigepealt märkimata, et meie võlgneme oma trükitud raamatu varase alguse Lääne-Euroopale ja eraldi protestantismile. Kui oleksime sattunud teissugusesse mõjupiirkonda, siis oleksime vahest niisama vaesed ja mahajäänud oma kirjanduses ja kultuuris kui mõned meie hõimrahvad, näit. vepslased ja mordvalased.

Sõna „raamat“ sümboliseerib käesoleva juubeli puhul üldse kirjandust, seega ka ajakirjandust, sest ka meie ajakirjandus — alates Jannseni „Perno Postimehest“ — on palju ära teinud meie rahva hariduse ja kultuuristamise heaks. Kuid raamatu all tuleb mõista siiski peamiselt raamat-kirjandust, mitte ajakirjandust, sest raamat kui niisugune on üldiselt soliidsem, sügavam, kaalukam kui ajalehenumber. Raamat on see, mida säilitatakse, mis järele jääb, mis on ise enese eest väljas, kuna ajaleheartikkel kaob ja visatakse ära ühes eilse numbriga, ja ajakirjagi kirjutust läheb aasta pärast peale mõne eriuurija vaevalt veel harilik lugeja välja tuhnima kusagilt raamatukogu riuulil olevast aastakäigust.

Seepärast nii väga kui ongi soovitav ning tervitatav meie ajakirjanduse — nii üldpoliitiliste ja päevasündmuste ajalehtede kui üld- ja eriajakirjade

rohkus, suurus ja mitmekesisus, ei pea me jätma hooletusse raamat-kirjandust kui kogu kirjanduse alust, vaid meil tuleb kõigepealt hoolitseda, et selles ei oleks lubamatuid lünki, mida sääal praegu kahjuks siiski on ja milt me isegi raamatu juubeliaasta vaimustuses ei tohi silmi kinni pigistada. Sest kui juubeliaasta paneb meid uhkusega tagasi vaatama käidud teele, sellele laulma ülistuslaule ja tegema ta heaks propagandat, üles kutsudes ja õhutades kogu rahvast raamatuid ostma, lugema ja toetama, — siis teiselt poolt peame olema nüüd rohkem kui kunagi enne teadlikud sellest, et raamat ka kohustab ja paneb peale suure vastutusekoorma neile, kes raamatuid kirjutavad, kirjutavad või nende tootmist ja ilmumist toetavad ja soodustavad ühel või teisel viisil. Ei ole mitte ükskõikne, millised on raamatud, mis meil ilmuvad. Raamat on kui tuli, mille avastusega saab uus ajastu inimkonna arengus; tule tarvituselevõtmisega alles sai oma alguse ja aluse inimkonna arenemine tsivilisatsiooni ja kultuuri suunas. Kuid kui palju õnnetusi, kahjusid, varanduste ja inimeste hävinguid ja piinu on tuli põhjustanud!

Sedasama võib osalt ütelda ka raamatu kohta, mis peale tule on teine tähtsaim leidis tsivilisatsiooni ja kultuuri edasiviimiseks ja millele trükikunst andis alles ta täie õitsengu ning mõju. Kuid kui palju on raamat ja üldse trükitud sõna mürgitanud noori hingi, äratanud neis pahelisi kalduvusi, levitanud laia- ja hulkadesse kahjulikke ideid, edendanud rahvas kerge-meelsust ja lõbukultuuri, mis viib rahvaid hävingu ja väljasuremise poole!

Seepärast är gem võtkem nüüdsel ajal raamatut kui mingisugust absoluuti või kui mingit ühtlast nähtust, vaid ainult suurte reservatsioonide ja vahetegemistega.

Kahtlemata on osa trükitud sõna Eestis, nagu mujalgi, vaid ajaviite ja lõbukultuuri teenistuses, sest milleks muuks kui selleks on enamik ilukirjandusest, mis nii tõlketeostena kui algupäranditena moodustab lõviosa meie kirjandusest, igatahes avalikes raamatukogudes. Ainult osa raamatuid — teadusliku, õpetliku või praktilise sisuga teoseid ja väike osa ilukirjandust on see, mis tarviline ja kasulik on kultuuri ja hariduse edendamise ja edasiviimise mõttes meie rahva keskel. Ja isegi sellest meie belletristikast, mida „kirjanduslikuks“ nimetatakse, s. o. ilukirjandusliku kunsti seisukohalt tähtsaks peetakse, on palju niisuguseid teoseid, mis rahulikult oleksid võinud jääda ilmutamata, sest et nende väärtus tundub üsnagi küsitavana, kuna teiselt poolt aga mõju, mida võivad kõlbelises suhtes avaldada neis käsitletud ained ja kirjeldatud stseenid, on pigem kahjulik.

Neis 100- ja 200-teoselisis nimestikes, mida nüüd raamatuaasta puhuks koostati eesti parimaist raamatuid, paljastus õige teravalt meie õpetliku ja populaarteadusliku kirjanduse suur lünklikkus: oli tähtsaidki alasid, kust polnud nimestikku võtta ühtki sobivat raamatut. Seepärast peaks meie lähemate aastakümnete eesmärgiks ja ülesandeks olema soliidse ja otstarbekalt ning õiges proportsioonis esindatud õpetliku, populaarteadusliku ja prak-

Wille gerbee/

in bearmen / docht
vperder.

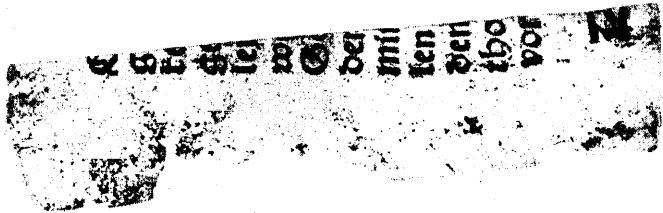
nym die / druide bentz
aber / thm die dyne in
in wyl / vnen flesch /
n wyl / dy böse
natur / edderstode
ver / de / anel ynde der
in alle / des nicht dyn
ere v / ne / alle erför
fuy v / mögen / noch
gedanken / noch wilk
in / sülhen anders nicht
ver / dyhen willen stedes
en / dy tho / legeren / de
em.

Dynu tachtmas sund

füt futh taymas / nynda faes
maabeel.

nyndomuyssa se kolmandes
palwe / Armas Jsa cratesch
lyna arman tachtman faes / me
dy lebaser / thyan / abtman /
tynct / ven / Puryan / J /
viel sündhät on / Seyra faes
armas Jsa sedda Pöb nretted /
ninct seddaylma wassa / kytel
fes mea synu Jumalan quw
ninct tachtmas eb taba /
etperest meye emme wödy / ech
meddy mohtusen / ech tacht
man faes / meyst omast benest /
mined / futh synu tachtmed wa
sta vater feylma sund medma /

Lehekülg esimestest eestikeelsest raamatust — Wanradt Koell'i katekismusest, mille ühunnise ajaiks originaalis on märgitud 25. aug. 1535.

tilise kirjanduse soetamine; puhtteaduslikku kirjandust, igatahes meie rahvuslike teaduste alal, peaksime evima küllaldaselt määralt. Ilukirjanduse alal tuleks hakata välja andma maailmakirjanduse parimaid ja klassiliseks saanud teoseid. Seda aga saab kõige otstarbekamalt ja kõige väiksema jõukuluga ning kiirema ajaga teha vaid siis, kui selles järgitakse teatavat kavakindlust ja plaanimajandust.

Õpetlik kirjandus on tähtis eriti järelkoolilise rahvahariduse seisukohalt. Sest hariduse saamine ei või piirduda mitte ainult kooliga, vaid selle jätkamine peab sellekohase hea kirjanduse olemasoluga võimaldatud olema ka väljaspool kooli, lugemise, iseõppimise ja üldse vabahariduse teel. Hästitöötav kool ja rikkalik õpetlik ning hariv kirjandus, — need on need kaks sammast, millele toetub meie rahvuslik kultuur. Ja ega koolgi saa läbi ilma raamatuita: peale sunduslike õpikute peab õpilasil kasutada olema terve rida õpetlikke ja ka häid ilukirjanduslikke teoseid iseseisvaks lugemiseks.

Alles kui niisugune olukord on meil saavutatud, olukord, mis pealegi järjest paraneb ja täieneb, võib hakata meie kirjandust pidama oma ülesande kõrgusel olevaks.

Meil ilmuvate raamatute toodang on küll suuresti kasvanud võrreldes sellega, mis see oli enne iseseisvust. Ometigi peab ütleva, et suur protsent meie inimesi, koguni haritlasi ja jõukaidki haritlasi, ostab väga vähe eesti raamatuid. Kindel on, et ka praeguse majandusliku olukorra juures saaks meie rahvas lahedasti ülal pidada vähemalt kaks korda nii suure kirjanduse, kui praegune, — mis oleks suureks plussiks meie rahvuslikule kultuurile, muidugi sel oletusel, et see kirjandus oleks niisugune nagu see peaks olema, s. o. vähemalt niisama palju väärtuslikum nüüdsest. Ja kui eesti raamat täidab need nõuded, siis võib teda ka julgesti kõigile soovitada ja teenitult ette heita rahvuslikku loidust ja ükskõiksust igapähele, kes, kuigi aineliselt seda suudaks, ei toeta eesti kirjandust. Aga ka kirjandusel endal tuleb järjest rohkem muutuda niisuguseks, et ta väärrib ostmist ja paneb end ostma. Ei tule mitte ainult ostjaskonnalt, publikult ja rahvalt nõuda vastutulelikkust raamatule, vaid raamat ise peab evima omadusi, mis äratavad lugupidamisega seotud huvi ja isu tema järele.

Kui Raamatuaasta oma muide täiesti õigustatud ja tarvilise juubelivaimustuse ja propagandategevuse kõrval kaasa mõjub eesti Raamatu (kollektiivses mõttes) paranemiseks, ainult siis on ta tõeliselt teostanud oma ilusa idee ja auga sooritanud oma kõrge ülesande, ja selles lootuses, et tal see osaltki õnnestub, soovime talle eesti rahvuskultuuri seisukohalt ja eesti rahvahariduse nimel õnne ja edu ta üritustes.

John Dewey pedagoogika aluseid.

A. Koort.

(Lõpp).

5. Jooni Dewey pedagoogikast : A) Võitlus intellektualismi ja individualismi vastu. B) Õppimine tegutsemise kaudu. C) M. Montessori meelte harjutuse meetodi kriitika. D) Huvi ja tahteline pingutus. E) Demokraatia, kool ja kutseskool. 6. Kriitilisi märkusi.

5.

A. Võiks ütelda, et Dewey võitleb kahe väärkäsitluse vastu kasvatusel alal. Ühelt poolt selle vastu, mis tahab kooli ja üldse kasvatusel eesmärki näha valmisoleva, korraldatud ja loogiliselt järjestatud teadmistekogumi edasiandmise noorele generatsioonile. Eriti Herbarti ja ta õpilaste pedagoogikas võib leida läbiviiduna säärast käsitlust, mis paratamatult viib metoodilisele intellektualismile. Teatavasti kogu kooliuuendusliku liikumise kujunemises mängib opositsioon Herbarti vastu väga suurt osa. Teiselt poolt võitleb Dewey romantilise individualismi vastu pedagoogikas. See individualism kuulutab lapse õigust oma isiksuse vabale arenemisele ja pingutab oma teatava määrani õigustatud vaadet tuntud liialdatud väideteni, et laps peab jäetama ta enda jõudude hoolde, sest nii ta „arenevat“ vabaks ja harmooniliseks isiksuseks. Dewey seisukoht viimases küsimuses on selge. Laps ei saa oma aktiivsust kuskil paremini väljendada, arendada ja õilistada kui sotsiaalses elus. Laps otsib seltskonda, vaja on ainult valvata, järjestada ja juhtida tema jõudude kujuvõtmist sotsiaalse ümbruse mõjul.

Dewey pedagoogika eetilised, loogilised ja psühholoogilised alused lasevad teda kohe taibata õiget sünteesi nende kahe vastaka käsitluse vahel. Kui teadmine on ainult instrument, siis pole mõtet palja, ennakult valmisoleva teadmise ülistamiseks. Kui teadmine on instrumendiks last ümbritsevas sotsiaalses elus, siis peame loobuma valmisoleva teadmise ülehindamisest ja pöörduma lapse elava teadmise arendamisele, nii nagu see teadmine ilmutub laste mitmekesisest toiminguis. Kasvatajaina peame pöörama tähelepanu raamatult ja „õppeaineilt“ kui omaette olevailt loogilistelt süsteemidelt toimingule ja tööle.

B. Dewey pragmatistlik pedagoogika, vastavalt oma loogilistele ja psühholoogilistele eeldustele, on veendunud, et õppimine on võimalik ainult tegutsemise kaudu (learning by doing). Loov tegevus käsitöö alal, köögis ja põllul looks koolis hoopis uue vaimu. Tarvitseb vaid meelde tuletada, kuidas säärane tegevus muudab „õppe“-kooli, mille eesmärki ikka nähakse ettevalmistuses tulevikule, „elu“-kooliks, kus elu ise õpetab¹⁾. Edasi tekib säärase tegevuse puhul õpilasel „tarve“ oma kogemuste avardamiseks ja selle tarbe rahuldamisel haaravad nad januliselt „teadmuste“ järele, mida nad saavad otseselt rakendada oma toiminguisse.

Dewey arvates peavad lapsed koolis keetma, õmblema, kuduma ja puutööd tegema. Aga mitte selleks, et neist saaksid hääd kokad, rätsepad või puusepad. Käeline tegevus õpetab tundma materjali omadusi ja orgaanilises seoses selle tegevusega võime lasta omandada teadmisi. Nii võime toidukeetmisega ühenduses lasta omandada teadmisi väga mitmekesiselt aladelt: botaanika, zoologia, keemia, geograafia, ajaloo jm. aladelt. Nn. üldõpe-

¹⁾ Vt. School and Society.

tuses ja projektmeetodis on säärane mõttekäik üldiselt tuttavaks saanud. Ent Dewey toonitab eriti veel, et õppimisega tegutsemise kaudu arendatakse sotsiaalse elu mõistmist ja sotsiaalseid harjumusi. Dewey mõtleb millelegi, mis viimaseil aastakümneil on kaotsi läinud: pioneeride lapsed on pidanud varakult kaasa aitama maja ehitamisel, köögis või kangakudumisel ja seega on nad omandanud kõige muu kõrval häid sotsiaalseid harjumusi, mis on seda väärt, et neid ka muutunud olukorras püütaks omandada.

Dewey pedagoogikat kannab kõikjal hoogus sotsiaalse elu ümberkujundamise vaimustus. Vanas passiivses koolis oli sotsiaalne koostöö ja abistamine täieliseks võõrkehaks. Iga õpilane peab omandamises omandama teatava hulga ühesuguseid fakte ja tõdesid. See omandamine oleneb iga õpilase individuaalseist võimeist ja edu selles arendab egoismi ja auahrust: iga õpilane tahab kaasõpilast üle trumbata. Vastastikust abistamist loetakse siin karistatavaks kuriteoks. Hoopis teissugune on olukord aktiivses koolis. Siin valitseb vaba osaduskonna vaim, üksteise kogemustest, tähelepanekuist, katseist ja ebaõnnestumistest osanemise vaim. Samuti laheneb siin distsipliini küsimus ilma raskusteta.

Praktilist tegevust koolis ei tohi hinnata kitsalt utilitaristlikult seisukohalt¹⁾. Praktilise tegevuse väärtust ei määra mitte tegevusprodukti väline ökonoomiline väärtus, nagu seda lõppeks taotellakse kutsekoolis²⁾. Praktilisel tegevusel koolis pole eesmärki väljaspool seda tegevust ennast. Selles tegevuses taotellakse vaid kogemuste intellektuaalse ja praktilise faasi tasakaalu, mis soodustaks õpilase seesmist kasvamist, õpilase isiksuse terviklikku arengut ja orgaanilist seostust ümbritseva sotsiaalse eluga.

C. Üheks J. Dewey üldisemaks pedagoogiliseks nõudeks on, et kõike, mida vaja õppida, õppigu lapsed reaalsete tarvete ja motiivide alusel. J. Dewey arvustab teravasti üksikute meelte harjutamise meetodit, nagu seda on arendanud M. Montessori³⁾. Montessori on konstrueerinud nn. didaktilise materjali üksikute meelte arendamiseks. Olgu see isetegevuse ja vabaduse õhkkond Montessori laste-majades kui tahes meeldiv, ometi ei arendata siin tõelist, loomingulist vabadust, sest didaktiline materjal koosneb piiratud arvust asjadest, mida ainult teataval viisil saab tarvitada. On lapsed tutvunud materjali võimalike kombinatsioonidega, siis võivad nad selle materjali kallal ainult veel osavust ja kiirust arendada. Kuid laps ei saa seda materjali tarvitada oma plaanide ja kavatsuste jaoks. Füüsiliselt on lapsed Montessori laste-majades vabamad kui progressiivseis ameerika koolides, kuid intellektuaalselt jäävad nad piiratuiks. Montessori kombinatsioonimäng põhjeneb oletusel, et inimene evib piiratud arvu sünnipäraseid võimeid, mida on võimalik arendada ja harjutada üldisteks vajadusteks, olenemata sellest, kas neil harjutustel on mingi tähendus pääle selle teatava võime arendamise. Dewey ei saa jaatada seda oletust. Dewey arvates kasvatame lapsi vabaduses ja vabadusele, kui arendame laste meeli ja mõtlemist situatsioonides, mis on tüüpilised reaalsele elule.

D. Nagu juba eespool mainitud, võitleb J. Dewey kahe teineteisele vastaka seisukoha vastu. Pedagoogikas pörkame väga sageli vastuolulistele

1) School and Society, lk. 12 jj.

2) The School and the Child, lk. 81 jj.

3) John and Evelyn Dewey Schools of To-morrow, E. P. Dutton & Co., New York, 1915, 154 jj.

mõistetele, nagu formaalne ja materjaalne haridus, individuaal- ja sotsiaalpedagoogika, spontaanne huvi ja tahteline pingutus jne. Õiges kasvatuslikus meetodis peab neid vastuolusid alati suutma ületada. John Dewey on kirjutanud väikese monograafia huvi ja tahtelise pingutuse kohta, mis igale kasvatajale ja kasvatusedlasele on õpetlik ja valgustav¹). Et lapsele tuleb teha kõik õppimine huvitavaks, seda peetakse sageli endastmõistetavaks. Aine huvitavakstegemine suudab küll meeli ärritada, aga mitte ainega tõeliselt siduda; ta teeb enam hajameelseks kui laseb tahteliselt koguda. Ei ole sugugi raske äratada pinevust, mille väline elevus ületab kaugelt tema seesmise väärtuslikkuse: kõige tühisem õppemeetod võib äratada karistuste ja tasude süsteemiga õppimisõhinat, millele midagi pole liialt raske või liialt palju. Kuid on selge, et siin „puhas“, otsene huvi on asendatud „mittepuhtaga“, kaudsega, — karistuste ja tasude arvestamisega. Sääraste pedagoogiliste võtete eelduseks on Dewey arvates väärkäsitlus, mille järgi taoteldav idee või eesmärk asetatakse väljaspoole lapse isiksust, ja alles sel eeldusel tekib küsimus, kuidas midagi huvitavaks teha. Kuidas õige huvi mõjub, seda näitab selgesti sõna „huvi“ (-inter-esse): ese, millele õige huvi on suunatud, asetseb (est) lapse ja tema poolt taoteldavate toimingutesuldaatide vahel (inter) kui vahend, mis viib sihile.

Õieti arenenud terve laps ei jõua teataval arenguastmel ilma tahtelise pingutuseta üldse edasi, nimelt siis, kui ta seab oma toimingule eesmärged, mis on saavutamatud olemasolevate vahenditega. Osav, oma ülesannete kõrgusel seisev õpetaja töötab metoodiliselt õieti, kui ta esitab ülesandeid ja võrdlusi, mis on küllalt kerged, et saada aktiivseiks ergutajaiks, kuid mis sisaldavad ka küllalt raskusi, et saada mõtiskelu ja uurimise stiimuliteks. Osav pedagoog loob situatsioone, milles õpilane peab tarvitama mingit uut vahendit või vana vahendit uues tähenduses, ja teeb nõnda julge teadusliku pingutuselamuse püsivaks harjumuseks. Parem ettevalmistus elu raskeile ülesandele on vaevalt mõeldav.

E. Kauemini J. Dewey pedagoogika eriküsimuste iseloomustamisel peatuda pole kahjuks seekord võimalik. Pikem iseloomustus võiks üsna selgesti näidata, kuidas Dewey pedagoogilise küsimustiku analüüsid on rajanud aluse nii mõnelegi progressiivsele kasvatuslikule teooriale. Oma õpetusega huvist, motivatsioonist, õpilase kogemuse ühtsusest on ta põhjendanud aktiivsuse, isetegevuse kooli psühholoogilisi aluseid paremini kui paljud Lääne-Euroopa pedagoogid.

Dewey seab üles nõude, et kool peab olema pidevas seoses eluga väljaspool kooli. Kooli varitseb alati suur tardumise hädaoht, kui koolitöö pole läbi immutatud ühiskondlikust vaimust. Seevastu on iga kasvatus kõlbeline, kui ta arendab jõudu edukaks osavõtuks sotsiaalsest elust. Säärane nõue ei tähista mitte ainult üldist koolireformi, vaid ka õpetusreformi. Elu ja tegutsemise, tunnetuse ja kõlbluse ebasoovitavat eraldamist aitab vältida kasvatussüsteem, milles õppimine on rajatud tegutsemisele ja tegutsemine sihitud mingile sotsiaalsele eesmärgile ja üles ehitatud tüüpiliselt sotsiaalseile situatsioonidele.

Õpetusreformi suhtes on Dewey pedagoogika eriti ligidalt mõjutanud nn. „projekt-meetodit“, mille tähtsaimaks esindajaks on Dewey õpilane W. H. Kilpatrick. Projektid, millel korraldub õpilase, õpilasarühmade,

¹) Interest and Effort in Education, Houghton Mifflin Company, 1913.

klassi või kogu kooli töö, kannavad otstarbekohaste tegevuste iseloomu, mille kallal õpilased saavad „täie hingega“ tegevad olla. Säärased tegevused on üldse igasuguse väärtusliku elu tegevusühikud¹⁾. Kasvatustsükkel ei pea olema mitte ettevalmistuseks elule, vaid elu ise²⁾.

Dewey pedagoogiline teooria ja selle praktiline rakendus tema Chicago koolis on jäljendamist leidnud paljude pedagoogide poolt, kusjuures mitte igakord selge pole, kas nad täiel määral on mõistnud ja vastavalt süvendanud selle pedagoogika eetilisi ja psühholoogilisi arusaamisi.

Dewey on oma põhjanevale pedagoogilisele teosele andnud päälkirja „Demokraatia ja kasvatus“. Demokraatia on moodsele kapitalistlikule majandussüsteemile vastav elukujundus. Ta tähendab üha kasvavaid interaktsioone eri sotsiaalsete gruppide vahel ja pidevat sotsiaalsete institutsioonide kohanemist uutele situatsioonidele. Demokraatia ei tohi milgi kombel soodustada rahva kihistumist klassidesse, vaid vastupidiselt, peab avardama sotsiaalse läbikäimise ala ja võimaldama kõigil osa võtta sotsiaalsest hüvedest võrdseil tingimustel.

Selt seisukohalt nõuab Dewey loobumist standardiseeritud haridus-eesest, mis on kohaldatud akadeemiliselt haritud inimeste ettevalmistuseks. Dewey viitab Ameerikas kogutud statistilistele andmeile, mis näitavad, et väga palju õpilasi lahkuvad koolist 14 aasta vanuses. Nende õpilaste lahkumine pole tingitud mitte nii palju majanduslikest põhjustist kui just asjaolust, et nad ei leia mingit mõtet edaspidises koolitöös. Kooli kavad on liiga teoreetilised ega vasta õpilaste enamiku eluliste tarvetele. Seepärast nõuab Dewey õppekava sotsialiseerimist, nii et ta täitaks kutseliselt diferentseeritud ühiskondliku elu sisuga ja suudaks rahuldada õpilaste tarbeid.

Ent seejuures ei tohi kool, Dewey arvates, muutuda kutsekooliks. Kuigi kool lähtub praktiliste tegevuste (occupations) eri vormidest, siiski ta ei arenda neid mingi välise eesmärgi pärast. Kool ei tohi kaotada oma üldhariduslikku iseloomu. Dewey ei poolda täienduskooli, nagu neid G. Kerscheneiner on arendanud. Ta arvab, et nii kutse- kui ka täienduskoolid liiga vara seovad õpilasi kutsega, enne kui nad on teadlikeks saanud oma jõududest ja võimetest. Paremaks kui täienduskoolide korraldust tuleb pida ikkagi sunduslikku sotsialiseeritud aktiivuskooli, mille õppekavasse võetakse praktilisi tegevusalasid, milliseid arendatakse üldhariduslikus vaimus. Seega saaks õpilasi koolis hoida kuni nooruse lõpuni. Ka oleks seega kindlustatud otstarbekohasem kutsevalik, sest õpilased on saanud teadlikeks oma võimeist. Samuti oleks säärase kooli kaudu avarama üldhariduse alusel loodud suurem liikumisvabadus. Ja viimane asjaolu on väga tähtis, sest moodse tööstuse kiire arenemistempo juures oleks kardetav spetsialiseeruda kitsale kutsele. Ta peab arvestama kutsevahetamise võimalust, see aga on võimalik ainult avaramal üldhariduslikul tasemel. Ka arvab Dewey, et kutse- ja täienduskoolide korraldus eeldab või isegi peab püsivaks olemasolevat majandussüsteemi, kuna kool peab ise aktiivselt mõjustama majandussüsteemi ümberkorraldust sotsiaalse demokraatia suunas³⁾.

1) W.H. Kilpatrick, The Project Method, Teachers College, Columbia University, New York City, 1918, lk. 7: as the purposeful act is thus the typical unit of the worthy life in a democratic society, so also should it be made the typical unit of the school procedure.

2) Samas, lk. 11. Eesmärgiks on „to identify the process of education with worthy living itself“.

3) Schools of To-morrow, pt. XI.

Eespool on juba vihjatud asjaolule, et Dewey oma viimastes teostes, „Experience and Nature“ ja „The Quest for Certainty“, on mitmeti avardanud ja süvendanud oma pragmatistliku instrumentalismi käsitlust. Kuna Kreeka pärit filosoofilise traditsiooni mõjul sageli on oldud liigselt vaimustatud „teooriast“ ja alla hinnatud „aktsiooni“, siis mõned pragmatistid on püüdnud vahekorda ümber pöörda; nad on seadnud aktsiooni kõrgemale kui kontemplatiivse tunnetuse. Dewey pole igatahes nende pragmatistidega nõus; ta tahab ainult näidata tunnetuse ja toimingu pidevaid vastastikuseid suhteid ja mõjusid¹⁾. On täiesti salgamatu, et Dewey ohjeldatud pragmatism, mis on sihitud teooria ja aktsiooni vahekorra uurimisele, pole kaugeltki ainult ameerika pioneerluse kajastus filosoofias. Võib kindlasti ütelda, et tema pragmatism mitmes suunas ühtib uuemate filosoofiliste tendentsidega. Väidetakse nimelt, et enne „maailma“ on meile antud „ümbrus“ ja enne „esemeid“ käsitletavad „asjad“. Ometi pole siin filosoofia ja tunnetuse loomust õieti nähtud. Filosoofia ja teadused pole nähtavasti siiski nii pidevalt elust sündinud, nagu pragmatistid seda väidavad, vaid nende algus on märgistatud teatud pöördedega praktikast, aktsioonist. Nii enne kui pärast pragmatiste on ikkagi mõtet kõnelda puhtteoreetilisest hoiakust, „teadmisenest teadmise enda pärast“.

Ent võib-olla Dewey polegi nii kaugel sellest puhtast „teadmisenest teadmise enda pärast“. Sest ka Dewey, tuues kooli käelist tegevust ja aktiivsust, tahab seda aktiivsust lõppeks vabastada puhtale tunnetamisele. Praktilise tegevuse eesmärgiks koolis on arendada „probleemiteadvust“ ja õppeaine siduda eluliste, reaalsete motiividega ja tähendusega. Kui see eesmärk on saavutatud, siis on õpilane küllalt võimeline anduma teaduslike probleemseoste jälgimisele. Kuid Dewey arvates säärane üleminek konkreetsele abstraktsele, säärane huvi teaduse kui niisuguse vastu pole vastuolus tema pragmatismiga. Huvi tunnetuse vastu tunnetuse enda pärast, huvi mõtte vastu mõtte vaba mängu pärast on tarvilik praktilise elu vabastamiseks, emantsipeerimiseks, et teha seda rikkaks ja progressiivseks.²⁾

Pedagoogika on Dewey arvates rakendatud filosoofia. Pedagoogika on selleks pinnaks, mil kõik abstraktsed filosoofilised probleemid võtavad inimese eluprobleemide ilme. Ja teiselt poolt, kasvatuspraktika muutub tooreks käsitööks või rutiiniks, kui ta sihid ja eesmärgid pole hingestatud teadmisenest oma seisukoha tähtsusest moodse ühiskonna elus. Seda teadmist ja ülevaadet anda on filosoofia ülesanne.

Dewey käsitleb elu kui pidevat kasvamist ja kasvatus tähendab tema järgi eeskätt loomuliku kasvu edendamist. Säärase pedagoogilise naturalismiga ei saa paljud rahulduda. Ja see ongi õige. Sest Dewey filosoofia puhul, mis tahab ainult kogemust kirjeldada, tekib küsimus, kas lihtne ja naiivne kogemus võib üldse kindlaks määrata selle loomust ja kriteeriumi, mis on „hää“. Kui Dewey pedagoogika siiski on olnud nii suure mõjuga, ja mitte ainult Ameerikas, siis tuleb see küll sellest, et ta ise lihtsast kogemuse kirjeldamisest kaugemale on läinud ja arvestanud meie olemise ideaalseid aluseid. Ideaalsete aluste arvestamisega seletub ka, et behavioristid, kes inimeses näevad ainult bioloogilist ja mitte vaimset olendit, pole rahul-

¹⁾ The Quest for Certainty, New York; Minton, Balch and Company, 1929.

²⁾ How We Think, lk. 139.

datud Dewey poolt aluseks võetud psühholoogiaga. Nende arvates pole Dewey harjumuste ja vaistude psühholoogia mitte küllalt loodusteaduslik ega rahulda täpse vaatluse ja kontrolli nõuet. Seepärast pole ka ime, kui need pedagoogid, kes toetuvad nn. vaimuteaduslikule psühholoogiale, Deweys endale mõttekaaslase leiavad¹⁾.

Dewey pedagoogika aluste mõningad ebaselgused ja puudused ometi ei kahjusta selle tegelikku väärtust. Kuid samuti nagu Lääne-Euroopa töökooli kohta, võib ka Ameerika uue aktiivsuspedagoogika kohta tähendada, et ainuüksi praktilise tegevusega, aktiivsusega, pole siiski veel määrateldud tervikliku kasvatusala. Aktiivset elu ja selle arendamist peab tasakaalustatama kontemplatiivse elu ja selle arendamisega. Sest eluväärtuste ja eluliste tegevuste süvendamine võib sündida ainult viimase kaudu. Ameerika pragmatism on esile kutsunud reaktsioonina humanismi. Pragmatistide poolt toonitatud toimingule, aktsioonile, kui ülimalle hüvele seatakse humanistide, näiteks Irving Babbit'i²⁾ poolt vastu isiksuse seesmise keskendamise nõue. Seesmine vaimne keskendus peab tasakaalustama aktiivsuse välist ekspansivsust, ka siis kui seda aktiivsust on rakendatud nii õilsa põhimõtte teenistusse, nagu seda on ühiskonna teenimine.

Kirjaõpetusest.

A. Mölder ja Th. Ussisoo.

Käesolevast 1935.—36. õppeaastast on Haridus- ja sotsiaalministeerium 1935. a. 2. mai ringkirjaga nr. 3240 (HSMT 7 — 1935) kehtima pannud kindlad normid õpilaste käekirja suhtes.

Mainitud ringkiri lahendab nii mõnegi lahtise küsimuse ja ühtlustab teatavas mõttes kirjaõpetust koolides. Peamiselt taotleb ta aga seda, et õpilased omandaksid koolis korraliku, selgesti loetava, voolava ja ilumõistetele vastava käekirja. Seega on Haridus- ja sotsiaalministeerium rõhutanud korraliku käekirja tähtsust kirjaõpetamisel ja kirjutamisel kõigis koolides. Kindlasti ei jäta see ringkiri kaudset mõju avaldamata ka väljaspool kooli, elus, tulevad ju kantseleide, kontorite jne. ametnikud koolidest ning noortel, äsja koolist tulnud ametnikkudel kujuneb koolis õpitud kiri nende tarbekirjaks.

Õpetajatel aga tuleb käesolevast õppeaastast alates pühendada erilist ning suurt tähelepanu niihästi õpilaste kui ka — oma enese käekirjale. Viimane peab alati pakkuma õpilastele eeskuju eriti oma korralikkusega ning selgesti loetavusega eriti siis, kui kiri on määratud õpilastele lugemiseks või on õpilastele kättesaadav (märkmepäevaraamatuis, õpilase vihikuis, seinatahvliil, tööjuhistes jne).

Õpilaste käekirja korralikkuse, selgesti loetavuse, voolavuse ja ilu viljelemine nõuab õpetajalt ratsionaalset tööd juba esimese õppeaasta algusest alates kuni kooliaja lõpuni. Alguses on see emakeele, matemaatika ja võõr-

¹⁾ Näiteks G. Kerschensteiner, *Theorie der Bildung*, 1926, Leipzig-Berlin, lk. 31.

²⁾ Vt. I. Babbit'i kohta Ants Oras'e kirjutist: „Irving Babbit'i humanismi põhi-jooned“, koguteoses „Kultuuri ja teaduse teilt“, Tartu, 1932, lk. 144 jj.

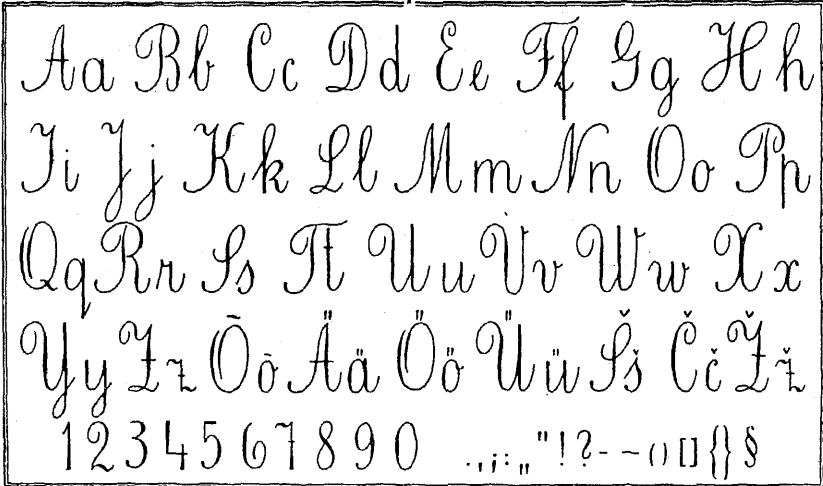
1. Paiskalkdiki.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg
Hh Ii Jj Kk Ll Mm
Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt
Uu Vv Ww Xx Yy Zz
Õõ Ää Öö Üü Šš Čč Žž
1234567890, ... " ! ? - - () [] { } §

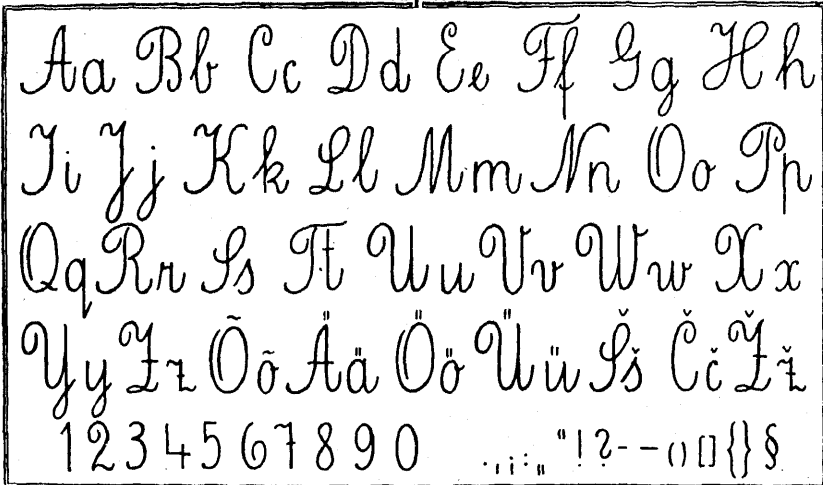
2. Nöörkalkdiki.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg
Hh Ii Jj Kk Ll Mm
Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt
Uu Vv Ww Xx Yy Zz
Õõ Ää Öö Üü Šš Čč Žž
1234567890, ... " ! ? - - () [] { } §

3. Paispüstkiri.

4. Nöörpüstkiri.

keelte õpetajate ülesandeid, hiljem aga peavad kõik koolis töötavad õpetajad selle eest püsivalt hoolitsema, sest õpilased kohe kasutavad mõne õpetaja nõrkust või pehmust käekirja korralikkuse nõudmise suhtes sama õpetaja antud kirjatöös.

Eelmainitud ringkiri määrab kindlaks kirjatähtede, numbrite ja kirjavahemärkide vormid, mida tuleb koolides õpetada ja nõuda (vt. 1. Paiskalkkiri, 2. Nöörkalkkiri, 3. Paispüstkiri, 4. Nöörpüstkiri). Esimeses klassis algkoolides tuleb hakata neid vorme õpetama hiljemalt 1. õppeaasta teisel poolel, kuna esimene poolaasta tuleb kasutada kirjutamise eelharjutustele, kasutades seks joonistamist ja joonestamist ning joonistähete kirjutamist.

Kirjutamise eelharjutuste eesmärgiks on lapse käe ettevalmistamine kirjutamisele. Seejuures alatakse harjutustest, kus lapse liigutused nõuavad talt suurema kogu lihaste tegevust, ja kavakindlalt siirdutakse harjutustele, mis nõuavad vähema lihastekogu tegevust, kuni jõutakse välja loomulikkude kirjutamisliigutusteni.

Väiksematel (kuue-seitsme-aastastel) lastel lastakse teha esimesi harjutusi joonistades liivale liivakastis või liivasel õuel kepiga, misjuures kogu lapse keha lihaksed on tegevuses. Kaheksa-aastastel lastel alatakse harjutusi, joonistades seinatahvlile kriidiga, seejuures on kogu käsivarre lihaksed tegevuses. Seks tuleb esimese klassi seinad alt õpilaste käe ulatuse kõrguselt muuta seinatahvliks või, kui see esialgu võimatu, katta seinad pakkimispaberiga ja kinnitada paber seinale läätснаeltega ning tahvel ongi valmis. Et joonistamine pakuks rohkem huvi, tarvitatakse ka värvilisi kriite. Ja missuguse huviga siis väikesed mudilased joonistavad, „kirjutavad“, muidugi kõik korraga! Käiaakse üksteise tööd vaatamas ja kutsutakse teisi ka oma tööd vaatama. Seejuures ei taotelda veel kirjutamise õpetamist, vaid ainult käe liigutuste ettevalmistust kirjutamisele joonistamise abil.

Seinatahvlielt minnakse üle karedale pakkimispaberile, sest viimasele vajutamine ei nõua lapselt suuri jõupingutusi. Kriidi asemele võetakse nüüd tarvitusele värvilised pliiatsid.

Seejuures õpilased istuvad kohtadel, koolipingis või lauas. Kohe nõutakse, et õpilane istuks sirgelt, pea natuke ettepoole kallutatud, mitte aga vasakule, nagu lapsed tavaliselt seda teevad. Iste ei tohi olla lauast kaugel, mis sunnib last kõverduma rinnaga vastu lauda. Keha esikülge olgu täpselt laua eesserva ees. Paber paigutatakse keha keskpäiga ette nii, et ta alumine serv on rööbiti lauaservaga. Pliiatsit hoitakse pöidlaga ja keskmise sõrmega (pikkpeetriga), kuna potiliiper lamab lõdvalt ja kergelt kõverdunud pliiatsil. Seejuures toetub pliiats vastu keskmise sõrme küüne pöidlapoolset serva, mitte aga vastu luuliiget, ja pöidla pihupesapoolset külge poolpöiki.

Alguses lastakse joonistada nii, et kogu alumine käsivars kuni küünarnukini töötaks, hiljem, kui õpilased on eelmistes harjutustes juba vilunud, ainult käsi randmeni ja viimaks peamiselt sõrmed. Vastavalt neile liigutustele vähenevad joonistamisel joonised mõödult. Käeliigutuse harjutustel hakatakse kasutama ka harilikku pliiatsit ja harilikku kirjapaberit, kuna sõrmeliigutuste harjutustel tarvitatakse peamiselt harilikku pliiatsit ja siledat paberit, misjuures värvipliiatsid jäävad üha rohkem kõrvale, sest sile paber nõuaks õpilaselt nende tarvitamisel tugevat vajutust, milleks aga õpilase käsi on veel liiga nõrk. Alguses tuleks siiski lubada lastel tarvitada vahel sekka ka värvilisi pliiatseid.

Käe- ja sõrmeliigutuste harjutusel asetatakse mõlema käe küünarnukid lauale nii, et käsivarred moodustavad lauaservaga kõige rohkem 45° nurga (30°—45°).

Kui õpilased on enam-vähem vilunud sõrmeharjutustel, siirdutakse üle joonistähedte kirjutamisele. Joonistähedeks on (vt. tabel 5. Joonis- ja kirjatähedte õpetamise järjekorra skeem) ladina trükitähed (antiikva) lihtsustatud kujul. Nende kujud on õpilastele juba tuttavad lugemisest ja linnalastele peale selle ka äri- ja reklaamsiltidelt.

Alguses asutakse suurtähedte kirjutamisele. Liigitame neid õppimiskeskusele viide rühma (vt. tabel 5. Joonis- ja kirjatähedte õpetamise skeem),

5. Joomis- ja kirjatähtede õpetamise skeem.

Tähestik	Joonistähed					Kirjatähed										
	Suurtähed					Väiketähed			Väiketähed				Suurtähed			
	1	2	3	4	5	1	2	3	1	2	3	4	1	2	3	4
a		A						a				a	A			
b					B		b				b					B
d					D			d				d				D
e	E						e				e			E		
g				G			g					g		G		
h	H						h				h				H	
i	I						i			i					I	
j					J		j					j			J	
k			K				k					k			K	
l	L						l					l			L	
m			M					m			m			M		
n			N					n			n			N		
o				O			o					o			O	
p					P		p				p					P
r					R			r			r					R
s				S			s					s			S	
t	T						t				t					T
u					U		u				u			U		
v		V					v				v			V		
õ				Õ			õ					õ			Õ	
ä		Ä						ä				ä		Ä		
ö				Ö			ö					ö			Ö	
ü					Ü		ü				ü			Ü		

nimelt: 1) I, L, T, H, E; 2) V, A, Ä; 3) N, M, K; 4) O, Ö, Õ, G; 5) D, P, B, R, S, U, Ü, J. Alguses harjutatakse joonistähtede põhiliigutusi ning

jooni, nimelt — | 1, 2, ja 3. \ / ja 4. rühma eel: (e f)
 1. rühma eel: a b rühma eel: c d

misjuures käsi liigub vasakult paremale ja ülalt alla.

Joonistähtede kirjutamisel valvatakse, et õpilane istuks (vt. tabel 6. Õpilane kirjutamas) õieti (sirgelt, laua lähedal, pea natuke ettepoole kallutatud), et paber laual lamaks õieti (keha keskpaiga ees, alumine serv rööbiti lauaservaga), et õpilane hoiaks pliitsit õieti (pöidla pihupesapoolse külje

ja keskmise sõrme kütüne serva ning selle poolse sõrmekülje vahel, kuna potiliiper lamagu pliitsil lõdvalt kergelt kõverdunult), et mõlemad küünarnukid oleksid laual ja et käsivarred moodustaksid lauaservaga kõige rohkem 45° nurga ehk ülemine käsivars asetseks keha läheduses, mis on võimalik ilma õlga üles kergitamata teha ainult siis, kui laud on õpilasele keha kohane (ja ta peab seda olema!). On aga laud liiga kõrge, siis sunnib küünarnuki lauale asetamine õpilast eemaldama oma ülemine käsivars kehast võimalikult kaugele, mis ei tohi olla lubatav. Seepärast antagu igale õpilasele temakohane laud. Käsi ja käsivars lamagu ühel joonel samal pikuseteljel. Seejuures asetseb vasak käsi natuke lähemal rindadele kui parem, lamades vabalt paberil seda nagu paigal hoides. Vasaku käe sõrmede all võiks olla kuivatis. Käsi pööratagu veidi väljapoole, nii et pihupesa ei sihiks allapoole, vaid rohkem kõrvale, vasakule. Eriti vaadatagu, et õpilane ei hoiaks vasakut õlga ja küünarnukki eespool; mõlemad õlad ja küünarnukid olgu ühel joonel, ühel kaugusel. Jalad toetagu vabalt vastu põrandat või aluslauda.

6. Õpilane kirjutamas.

Joonistähtede õppimisel kirjutab õpetaja õpitava tähe seinatahvlile ja selatab selle ehitust, kuna õpilased vaatlevad ning kuulavad. Seejärel kirjutavad õpilased sama tähe oma paberile või vihikusse. Oleks soovitatav pärast seletust täht tahvlielt kustutada ja lasta õpilastel mälu järgi kirjutada. Tähtede lihtsuse tõttu õnnestub selline mälu järgi kirjutamine andekail õpilasil hästi. Vähemandekaile aga peab tähe kirjutama uuesti tahvlile. Seda võib teha kas õpetaja ise või mõni andekas õpilane. See võtte sunnib lapsi terasemalt vaatlema ettekirjutatud tähte ja sel teel jääb täht paremini meelde. Muidugi ei tule algajailt nõuda rohkem kui mõnekordset tähe kirjutamist, kuid tähe omadused peavad olema selged.

Õppetöö elustuseks aitab kaasa igasugune illustreerimine: lastagu õpilastel joonistada koos tähtedega mitmesuguseid asju elust. Et hõlbustada mälutegevust täheõppimisel, valitakse asju, mis tuletavad tähe kuju meelde, näiteks I kirjutamisel mõeldakse sambale, postile, L — vikatile, T — ühejalgsele lauale, rehale, H — purdele üle jõe, E — riulile, V — unnahargile, A — katusesarikale, O — kevadpüha-munale, B — sünnipäeva-kringlile, S — ussile metsas jne.

Ei ole tähtis, kas õpilane kirjutab alguses O ühe tõmbega, samuti pole alguses tarvilik ühe tõmbega kirjutada N, M, U. Pannakse aga tähele, et kõik esinevad kaared on täisringkaared, mis läbi kiri evib teatava laiuse. Tähtede kõrguse ja laiuse suhet ei muudeta, eriti mitte laiuse arvel. S-sa vaadeldakse kui kaht liitunud ringjoont. Tähtedel H, E, K, B ja S on ristlemispunkt keskkohast veidi kõrgemal, nii et ülemine osa on veidi väiksem kui alumine, mida proovitakse järele paberi või vihiku tagurpidi pöördes, nii et tähed seisavad peapeal. Tähtedel B ja S on alumine kaar veidi laiem kui ülemine. V ja A juures peetakse silmas, et nad oleksid otse püsti, sümmeetrilised.

Joonistähti kasutatakse kohe käsikäes lugemisega, kirjutades sõnu ja lauseid. Sellisel kirjutamisel iga tähte joonistades teda vastavalt ka hääldatakse ja nii kirjutatakse sõna täht-tähelt. Täiskasvanu ei loe küll kirjutamisel tähti, vaid sõnakujusid. Joonistähed aga ei moodusta veel seotud sõnakuju-tervikut, vaid üksiktähtede kogu, mis pärast õpilane kirjutab sõna täht-tähelt, analüüsides, hääldades ja sõnaks liites. Muidugi on õpilased häälikute analüüsiga harjunud lugemisel ja liikuva aabitsa tähtede abil kirjutamisel. Minnakse aga pärastpoole üle kirjatähtede kirjutamisele, ei tohi enam juttu olla tähtede hääldamisest, lugemisest, vaid õpilane loeb siis juba sõnu, lauseid. Selline kirjutamine teeb õpilase tähelepanelikuks sõna koosseisu suhtes ning arendab õigekirja, milleks joonistähtede kirjutamist kasutataksegi.

Kui joonistähedest suurtähed on juba selged, siirdutakse väikejoonistähtede kirjutamisele, mis juures õpilased ise võiksid neid kujundada suurtähedest, loomulikult õpetaja kaasabil. Arusaadav, et õpilased kasutavad siin ka lugemisel omandatud kogemusi.

Kirjutamisraskuselt liigitame väiketähed kolme rühma: 1) v, o, ö, õ, s, k, p, l, i, j, u, ü, t; 2) h, b, e, g; 3) a, ä, m, n, d, r (vt. tabel 5. Joonis- ja kirjatähtede õpetamise järjekorra skeem).

Esimese rühma väiketähed väga sarnlevad vastavalt oma suurtähega ning seetõttu on nende kujundamine oma suurtähest lihtis ja kerge: v, o, ö, õ ja s erinevad ainult mõõdult, kuna järgmisi tähti püütakse juba muuta kujult erinevaks; K-tähel tuuakse joonte ristlemise punkt allapoole, mistõttu püstjoone ots ulatub üles väljapoole (k); P-tähel kirjutatakse püstjoone alumine osa teistest tähtedest madalamale (p); L-tähel jäetakse alt rõhtjoon ära (l); I- ja J-tähele paigutatakse peale punkt (i, j); U- ja Ü-tähel pikendatakse parempoolne külg allapoole (u, ü); T-tähel tõmmatakse rõhtjoon püstjoonest läbi (t).

Teise rühma väiketähtede kujundamine vastavalt oma suurtähest on juba natuke raskem: H-tähel jäetakse parempoolsest püstjoonest ülemine pool ära (h); B-tähel jäetakse ära ülemine kaarjoon (b); e-tähe kujundamisel, et kirjutada teda ühe tõmbega, ühendatakse E kaks ülemist rõhtjoont, mis juures nurgad kõverduvad; G-tähel ühendatakse kaarjoone otsad ja kõverdatakse püstjoone ots allapoole pikendades (g).

Kolmanda rühma väiketähtede kujundamine vastavalt oma suurtähest nõuab juba rohkem leidlikust: A- ja Ä-tähel rõhtjoon ja vasakpoolse kaldjoone alumine osa ühendatakse kaarjooneks, kuna ülemine osa liidetakse parempoolse kaldjoonega loogakujuliselt (a, ä); M-tähel keskmised kaldjooned liidetakse ühiseks püstjooneks, kuna kõik need kolm püstjoont seotakse ülalt kaarjoonega (m); analoogiliselt m-tähele kujundatakse n; D-tähel kirjutatakse kaarjoon madalamale (kujuneb b) ja b-tähest eraldamiseks pöördakse siis teistpidi või jälle püstjoon muudetakse kaarjooneks ja kaarjoon püstjooneks, pikendades teda ülespoole (d); R-tähel mõlemad kaarjooned asendatakse punktiga (r).

Selline väiketähtede kujundamine on väga soovitatav: ta teeb kirjaõppimise huvitavaks, lähendab elamusena tähed õpilastele, toetab lugema õppimise protsessi, sest tähekujud jäävad kindlamini meelde, ja arendab õpilasi. Väikejoonistähtede kasutamisel (sõnade kirjutamisel) aga pikemaajaliselt ei peatuta, sest selle oskuse omamine elus pole oluline.

Suurjoonistähtede õppimist alustatakse hariliku pliiatsiga, ent nende õppimisel, õpetaja äranägemisel, võetakse juba tarvitusele tint ja sulg, nimelt siis, kui õpilase käsi ja sõrmed on harjunud tegema kirjutamiseks vajalikke liigutusi ning enam-vähem selles juba vilunudki.

Esimene sulg, mis õpilasele antakse, peab rahuldama järgmised nõuded: ta peab kohanema käe loomuliku asendiga, oma tugevuselt ei pea ta soodustama vajutust, ta peab võimaldama kirjutamist võimalikult ühtlase joonega, s. o. ta ei tohi tunduvalt erineda pliiatsist, millega laps ju siiasaadik kirjutab. Kõige paremini rahuldab neid nõudeid sõrsulg (redis), mis oma tugevuse tõttu ei soodusta vajutust. Sõrsulgi on mitmes suuruses: $\frac{1}{2}$ —4 mm. Alguses tarvitatakse keskmises laiuses (umbes 1 mm), siis järk-järgult vahetatakse see kitsamaga ($\frac{3}{4}$ — $\frac{1}{2}$ mm). Sõrsulge hoitakse rohkem püsti nagu pliiatsitki. Sõrsulge tarvitatakse seni, kuni õpitakse joonistähti.

Sule tarvitusele võtmisega õpib õpilane ka sulepead hoidma. Et sõrsule tarvitamisel sulepeahoid peaaegu ei erine pliiatsihoiust, siis ei tekita sulepea tarvituselevõtt õpilasele raskusi. Küll on aga tähtis, et sulepea oleks igale õpilasele käekohane, sest universaal- või normaalsulepead ei saa olla õpilaste käte isikupäraste erinevuste tõttu.

Hügieeniliselt laidetamatu sulepea ei tohi olla õpilase sõrmede suhtes liiga peenike ega ka liiga jäme, vaid ta peab olema igal õpilasel tema sõrmede kohane, kusjuures ta ei tohi olla sõrmede hoidmise kohalt libe. On sulepea liiga peenike, libiseb ta kergesti sõrmede vahelt ära, sest sõrmedel pole küllalt ruumi sulepea hoidmiseks. Et libisemist vältida, tuleb peenikest sulepead kramplikult hoida, mis aga ruttu väsitab õpilase käe. Peagi on õpilane sunnitud hoidma sulepead valesti: sulepea nihkub keskmise sõrme küüne kohast luuliikme kohale, potiliiper tõmbub kramplikult kõverasse — esimese luuliikme kohast allapoole, teise luuliikme kohast ülespoole, tekitades terava nuki; ka põial kõverdub üleliia ning kujuneb samasugune terav nukk; nüüd on ka keskmine sõrm sunnitud kõverduma rohkem kui loomulik. Seepärast ei tule mingil tingimusel lubada tarvitada liiga peenikest sulepead. Liiga jäme sulepea aga on väikesele käele raske hoida ning kirjutamine muutub kohmakaks, pealegi väsivad seejuures ruttu õpilase väikesed sõrmekesed. Karestatud pind sõrmede hoiukohas kergendab teatavaile sõrmelihaste gruppidele sulepea hoidmise ning väldib libisemise. Kolme- ja neljakandilised sulepead pole head, sest nad, raskendades sõrmemusklite tegevust, on väsitavad sõrmedele. Kuuekandilised nagu pliiatski on paremad küll hoida, aga neil peab olema

sulel sulepea suhtes teatav seisukoht, mida õpilasel pole nii kerge tabada. Ka raskuselt ei tohi sulepea olla liiga raske ega ka liiga kerge. Parimini seisab sulepea käes siis, kui ta raskeim osa asetseb sulepead hoidvate sõrmede vahelises õõnsuses. Sulepea, millel ülalotsas on raske kaunistis, on täiesti kõlbmatu tarvitamiseks, eriti veel algajale. Niisiis on parim sulepea keskmine jämeduselt, pikuselt ja raskuselt, sulepead hoidvate sõrmede vahelise õõnsuse kohas suurima raskusega ja hoidmiskohast kareda pinnaga.

Sõõrsulega nagu pliiatsiga ja klaassulegagi saame nõörkirja, sest sõõrsulg, pliiats ja klaassulg ei paindu ega vedruta, mis omakorda ei võimalda kirjutamisel joonte paisumist ja kahanemist.

Joonte paisumist ja kahanemist võimaldavad teravsulg ja pintsel, milliste kirjutamisvahendite abil saame paiskirja, milles selgesti eralduvad pais- ja juusjooned.

Laiatoosaliste kirjutamisvahendite, laisule ja pilpa abil saame paelkirja.

Haridus- ja sotsiaalministeeriumi ringkiri lubab tarvitada koolis kaht esimest (nõör- ja pais-) kirja. Paelkiri esinebki peamiselt reklaam-plakatkirjana ja seda õpitakse joonistustundides. Ongi ju paelkiri eriti algajale ebajõukohane, sest laisulge on raske käsitseda ega ole laisulge pealegi meie kirja kohane. Gooti kiri on laisule produkt, seepärast on täiesti loomulik, et laisulge propageeritakse ja laialt tarvitatakse Saksamaal ja Austrias. Kuid silmapaistvaimad saksa kirjametoodikud nõuavad, et alguses (vähemalt 1. ja 2. õppeaastal) lapsed õpiksid ladina kirja ning tarvitaksid teravsulge, kuna alles hiljem, kui lapse käsi on rohkem arenenud, tuleks õpetada gooti kirja ning tarvitada laisulge. Nii näiteks tuntud Viini kirjametoodik A. Legrün väidab, et psühholoogiliselt juhitud õppetöös on vaja laisulge anda lapsele alles tema vaimse ja kehalise arenemise kõrgemal astmel, sest et laisulge on lapsel raskem käsitseda kui teravsulg; seepärast nõuavadki saksa kirja õpetamist pärast ladina kirja.

Joonistähti kirjutatakse joonestamata paberile, milleks kasutatakse vihikut või vihiku lehe suuruses lahtisi lehti, mis hoitakse alles erilises kaanendis (mapis), kus asetsevad ka tarvitamiseks varustatud tagavaralehed. Joonestatud paberit joonistähtede kirjutamisel ei ole üldse soovitatav tarvitada, sest joonistähtkiri sarnleb trükkkirjaga, aga trükkkirja joonestatud paberil me ju ei leia, oleks nagu valus lapse silmale näha omagi jooniskirja joonestatud paberil. Pealegi eriti alguses ei kirjuta kõik lapsed ühesuurusi joonistähti. Õige, suurem osa lapsi kirjutab küll peaaegu ühesuurust keskmist kirja, aga on siiski olemas neid, kes kirjutavad eriti suurt või eriti väikest kirja ja kellele ei sobi samasuguste vahedega jooned kui keskmise kirja kirjutajatele. Alguses puudub õpetajal peaaegu igasugune alus neile õige joonestiku määramiseks, vale joonestiku määramine aga oleks lubatamatu eksitus ning kitsendaks lapse tegevust kirjutamisel, andes ebasoovitavaid tagajärgi.

Joonistähtede kirjutamisel valvatakse ka selle järele, et õpilane ei püüaks vajutada, rõhuda ei pliiatsit ega sõõrsulge, vaid et niihästi pliiats kui ka sõõrsulg vabalt liugleks paberil.

Kirjaeelharjutustel on õpilased õppinud õieti istuma, paberit või vihikut, pliiatsit ja sulepead hoidma, tinti kasutama, kirjutamiseks vajalikke käerandme ja sõrmede liigutusi tegema, seega siis on omandatud kirjutamiseks vajalikud kogemused ja tähtede kujud, ühtlasi on õpilasel samal ajal võidetud ka lugemistehnilised raskused. Ja aeg asuda kirjatähtede õppimisele ongi saabunud.

Enne aga ja nimelt joonistähtede kirjutamise oskuse kasutamisel on soovitatav loobuda sõõrsulest ning võtta tarvitusele kärss-sulg (tõntsiotsaline teravsulg, Kugelspitzfeder). Neid on mitmes tugevuses. Alguses võetakse tarvitusele tugevamaid, mis lähenevad sõõrsulele. Parimaid neist on näiteks London iridinoid 777 EF, London NA 12 EF, E. Soennecken 516 EF.

Pärastpoole peab õpetaja koos õpilasega leidma igale õpilasele käe-kohase sule: raskele käele tugevam, kergemale käele nõrgem sulg.

Ei tule lubada tarvitada vana, samuti ka poolkõlblmatut sulge, vaid kirjutamiseks peab olema alati tarvitamiskõlvuline sulg.

Tuttavate joonistähtede kirjutamine ei nõua erilise tähelepanu pühendamist tähekujule, see kergendab õpilasel harjuda kärss-sule hoidmisega. Sulepea ots langetatakse nüüd rohkem kui sõõrsule puhul, misjuures see sihhib umbes öla kõrguselt (mõlemad ölad hoitakse ühekõrgusel!) veidi paremalt paremast ölanukist mööda või oma suunaga riiuates paremat ölanukki. Kunagi nõuti ja nõutakse mõnel pool praegugi, et sullepa ülemine ots sihiks paremast kõrvast mööda või üle öla. Sellisel sullepea hoidmisel jääb sulleots sõrmede varju, mis aga raskendab kirjutamist. Et vältida sulleotsa värjämist, hoiab õpilane kirjutamisel oma pea vasakule poole viltu. Nii on selline sullepeahoid kui tervisele kahjulik osutunud ebapraktiliseks. Sulleots on parimini näha, kui hoida sullepead teise ja kolmanda sõrme vahel, nagu seda teevadki mitmed täiskasvanud. Säärane sullepeahoid ei võimalda aga õpilase sõrmede liigutuste arenemist, sest nüisugusel kirjutamisel kasutatakse randmeliigutusi. Sõrmede liigutused aga on kirjutamisel väga olulised, sest nendest suurel määral oleneb kirja loetavus. Pealegi on õpilase sõrmed liiga nõrgad sääraseks sullepeahoiuks. Seepärast tuleb koolis sellist sullepeahoidu vältida.

Hoolitsetakse ka selle eest, et tint oleks värsk, voolav ja küllaldaselt tume (mitte vesine) ja et paber, millele sullega ning tindiga kirjutatakse, oleks väärtuslik — ei laseks tinti läbi ega tõmbaks kirja karvendama. Üldse ei tule lubada tindiga kirjutada alaväärtuslikule paberile, näiteks odavamaisse kaustikuisse, sest see halvab lapse ilutunnet ja kasvatab lohakust, räpakust ja hoolimatust kirja ilu vastu. Pigem kirjutatagu siis juba pliitsiga.

Kirjatähtede õpetamisele üleminekul kerkib õpetajal küsimus, kas lasta lastel joonestamata paberil edasi kirjutada või võtta tarvitusele joonestatud paber.

Endistel aegadel tarvitati mitmet liiki joonestatud vihikuid: ristjoonestikuga, nelik-, paaris- ja üksik-rõhtjoontega. Haridus- ja sotsiaalministeeriumi 2. mai ringkiri kõrvaldas Eesti koolidest ristjoonestiku (oligi ta sealt juba pea-aegu kadunud), on jäetud võimalus tarvitada nelik-, paaris- ja üksik-rõhtjoontega kirjutuspinda.

Ideaalseim on jätkata joonestamata kirjutuspinna tarvitamist kas vihikuna või üksikute lahtiste lehtedena, sest joonestamata kirjutuspinnal on paremisi joonestatud kirjutuspinnaga võrreldes. Ta ei kammitse enneaegselt õpilase loomupäraseid kalduvusi käerandme ja sõrmede liigutuste ulatuse ning nende tagajärgede — tähtede isikupärase suuruse suhtes, vaid võimaldab hakata kohe alguses arenema lapse isikupärasel tarbekirjal. Kammitseva joonestikuga õpetatakse ning arendatakse koolikirja, mille õpilane koolist lahkudes tavaliselt heidab kõrvale ja hakkab nüüd ise ilma asjatundliku juhatuseta kujundama endale isikupärasel tarbekirja (uuesti kirja õppima!). See kujuneb aga tavaliselt siis ebaloetavaks. Ka takistab joonestik, eriti just rist-, nelik-rõht- ja paaris-rõhtjoonestik, kirja pidevuse kujunemist. Joonestik hoiab

nagu raamistik üksikuid sidumata tähti koos, kuna joonestamata paberil tähtede sidumatus torkab õpilasele kergemini silma. Kirja pidevus kui kirjutamiskiruse eeltingimusi on aga väga oluline.

Joonestiku takistavat mõju kirja pidevusse väga ilmekalt tõestavad näiteks A. Legrüni korraldatud vastava katse tagajärjed.

Legrün valis kirjutamispaala, milles esines 1000 loomulikku kirjatõmbe katkestust (nagu näiteks meie tähtede a, d, g, o, s, õ, ä, ö puhulgi) ja korraldas selle pala kirjutamisel kirja pidevuse määramise katse algkooli III, IV ja V klassis. Tagajärjed olid järgmised:

3. kl. (31 õp.)	4-joon.	paberil keskm.	1588	katkestust	} vahe	317 katk.
3. „ (31 „)	joon-ta	„ „	1282	„		
4. „ (26 „)	4-joon.	„ „	1298	„	} vahe	237 katk.
4. „ (26 „)	joon-ta	„ „	1061	„		
5. „ (35 „)	1-joon.	„ „	1170	„	} vahe	97 katk.
5. „ (35 „)	joon-ta	„ „	1073	„		

Nende katsete tagajärgedest tõestub, et kirja pidevus areneb ning voolav kiri kujuneb aastate jooksul ja et selle arenemist soodustab joonestamata kirjutuspind, nagu näib, eriti nooremais klassides.

Ka harjutab nelik- ja paaris-rõhtjooneline kirjutuspind ainult üht minigit teatavat suurust kirjal, mistõttu tekivad raskused kirja mahutamises näiteks rea lõpetamisel, pealkirja mahutamisel, kirjaümbrikule aadressi kirjutamisel.

Rõhtjoontevahelist kirja õppides ei kujune nii mõnelgi õpilasel käekiri tükil ajal kindla-ilmeliseks, julgeks, meeldivaks, isikupäraseks, vaid tunduval osal õpilastest esineb see nagu värisevana, kartlikuna (kas aga ei lähe üle piirjoone? kas ehk ei küüni jooneni?).

Üksik-rõhtjoontega kirjutuspind kõige rohkem läheneb joonestamata kirjutuspinnale. Seepärast, kui õpetaja ei soovi või alguses ei tihka võtta tarvitusele joonestamata kirjutuspinnaga vihikuid või lahtisi lehti, võiks alustada kirjatähtede õppimist üksik-rõhtjoontega kirjutuspinnal. Seejuures tuleb aga õpetajal kindlaks määrata, missuguste joontevahedega vihikud millistele õpilastele anda. Et joonistähtede kirjutamisel õpilaste käekiri oma suuruselt on enam-vähem ilmnenuid ning kindlakujulisem, siis ongi võimalik õpilase käekirjale vastavat joontevahe kindlaks määrata.

Joontevahed võiksid alguses olla tavaliselt 1,5 sm (12 rõhtjoont leheküljel), kuna üksikul suurema kirja kirjutajail oleksid joontevahed laiemad (10-rõhtjooneline lehekülj), väiksema kirja kirjutajail aga kitsamad (14-rõhtjooneline lehekülj).

Vanemais klassides võiks ehk koguni eelistadagi üksik-rõhtjoontega kirjutuspinda: sellisel pinnal kirjutamine tundub õpilastel kergem kui joonestamata pinnal, väldib mõnegi õpilase püüde salaja tarvitada kirjutuspinna all joonpaberit, mis teatavasti ju kahjulikult mõjutab nägemist, ning joonpaberi tarvitamise vajaduse; pealegi pole joonestamata kirjutuspinna mõju kirja pidevuse arenemisse vanemais klassides näiliselt enam nii oluline (võrrelda Legrüni katse tagajärgi joonestamata paberil IV ja V klassis). Igatahes tuleb aga algkooli vanemais (V ja VI) klassides kui ka keskkoolis ja gümnaasiumis lasta õpilastel kirjutada niihästi joonestamata kui ka üksik-rõhtjoonelinele paberile, sest elus vajatakse mõlemale paberile kirjutamise oskust.

Saksa kirjametoodik Sütterlin pooldab vihikuid, milles üks lehekülj oleks joonestatud, teine joonestamata (et võimaldada õpilastele vahel kirjutada

tähti loomupärasel suuruses). Sellised vihikud ei oleks küll soovitatavad sellepärast, et joonestatud lehekülg kujuneks joonpaberiks joonestamata leheküljele. Parem on tarvitada vaheldumisi niihästi joonestamata kui ka joonestatud vihkuid või lehti.

Leidub siiski erandina üksikuid õpilasi, kes kuidagi ei suuda reguleerida tähtede kõrgust. Neid tuleb paratamatult lasta kirjutada rõhtjoonte vahele, tarvitades vajaduse kohaselt nelik- või paaris-rõhtjoonestikku, ja seda ainult seni, kuni õpilane ise suudab tähtede kõrgust määrata.

Kirjatähtede õpetamisele üle minnes võib õpetaja ise kirjutada õpitava tähe seinatahvlile, näidates ning seletades tähe kujundamist. Soovitamam aga oleks, kui õpilased ise, muidugi õpetaja juhtimisel, kujundaksid õpitava tähe vastavast joonistähel. Õpilased ise tähti kujundades tunnevad loomisrõõmu, mis teeb kirjutamisõppimise huvitavaks ja kusjuures tähevormid muutuvad õpilastele elamuseks.

Enne kirjatähtede kujundamisele asumist püstitatakse seks juhtnöörid, nimelt: 1) aega kokku hoida, 2) mõnd täheosa mitte kahekordselt kirjutada, 3) tähti üksteisega siduda.

Kirjatähtede kujundamisest osa võttes saab õpilane aru, kust alustada tähe (näiteks i, p) kirjutamist, et teda oleks kergem siduda naabertähelga ja et ei oleks vaja mõnd täheosa kirjutada kahekordselt, ühtlasi kuidas ja kust teda naabertähelga siduda, miks kirjutamisel trükitähe (näiteks E, k) nurgad ümmardatakse (aega kokku hoida!), miks kaarjooned (näiteks O kirjutamisel) muutuvad sirgemaks (aega kokku hoida!), kuidas aasad (näiteks E, k, l, j kirjutamisel) tekivad (mõnd täheosa mitte kahekordselt kirjutada!), kuidas teha (näiteks t ja l, a ja o, ü ja ii) rohkem erinevaiks ja et mõne täheosa (näiteks tähtedel a, ä, p, r, s) võib ära jätta, ilma et täht muutuks tundmatuks.

Kirjatähtede kujundamisel peavad õpilased välja jõudma Haridus- ja sotsiaalministeeriumi ringkirjaga kehtim apandud vormideni.

Väiketähed kujundatakse vastavaist väikejoonistähedest. Ühtedest (nimelt a, b, d, e, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, t, u, v, õ, ä, ö, ü) saab seda teha kergesti, kuna teistest (nimelt r, s) on see raskem.

Õppimisraskuselt liigitame väiketähed nelja rühma: 1) i, u, ü, t; 2) n, m, p, r, v; 3) e, l, b, h, k, j; 4) o, ö, õ, a, ä, d, g, s (vt. tabel 7. Kirjatähtede õpetamise järjekord).

Täht i kujundamisel leitakse, et teda järgneva tähelga siduda saab kergesti, kui kõverdame põhijoone alt ja siis pikendame teda sidejoonena paremale. Samasuguse sidejoone vajadust märkavad õpilased ka täht u juures. Täht ü puhul avastatakse tema sarnasus kahekordse i-ga (ii) ja nende eraldamiseks pannakse ü-le peaks kaks kriipsukest üles põhijoonte vahelkohale, kuna i-le jäetakse, nagu varem õpiti, punkt üles põhijoone kohale. Täht p puhul jõutakse otsusele, et sõrikjoont ei olegi vaja tervikult kirjutada, vaid ta alumine osa kõverdatakse paremale sidejoonena. Täht r puhul, kui tema kujundamine ei õnnestu, võiks selle kuju tahvlile kirjutada kas õpetaja ise või mõni õpilane, kes seda oskab; r-tähel kujundamine joonistähelst tavaliselt annab teissuguse kuju, kui meil tarvitatakse. Täht v kujundamisel leitakse, et teda järgneva tähelga siduda tuleks ülalt, et eraldada teda u-tähelst, ja et veel parem on, kui alguspõhijoon ülalt kõverdada. Täht l kirjutamisel kujundatakse üles aas, et eraldada teda t-tähelst, millega ta täiesti sarnaleks, kui viimasele unustada pöikjoon tõmbamata. Samuti luuakse aas üles ka h- ja k-tähel, j-tähel aga alla, et saavutada siduvust järgneva tähelga. Järgneva

7. Kirjatähtede õpetamise järjekord.

Järjekord	V ä i k e t ä h e d				S u u r t ä h e d			
	1	2	3	4	1	2	3	4
1	i	n	e	o	U	S	T	T
2	u	m	l	ö	Ü	L	H	P
3	ü	p	b	õ	V	G	K	R
4	t	r	h	a	A	O	J	B
5		v	k	ä	Ä	Ö		D
6			j	d	M	Õ		
7				g	N	E		
8				s				

tähega ülalt seotakse o, ö ja õ, alt aga a ja ä, et need muuta erinevaks; muide a- ja ä-tähel jäetakse üks täheosa kirjutamata. Täht s puhul võiks toimida nagu r-tähegi juures, sest ka selle kuju tuletamine joonistähdest on kaunis raske; muidugi kui õpetaja palju kaasa aitab, saavutatakse ju soovitatav tagajärg.

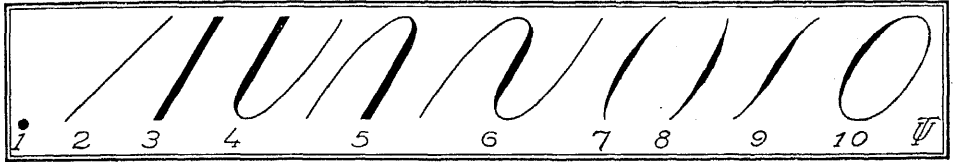
Kirjatähtede kujundamisel joonistähedest selgub muuseas õpilasele ka see, et tähtede siduvuseks pole vaja tähe alguses sidejoont. Ainult viimase väiketähe (s) õppimisel ilmneb erilise sidejoone vajadus sel puhul, kui s esineb sõna algul või keskel. Sellest saadakse kergesti üle sidudes s-tähte järgneva tähega erilise sidejoone abil. Analoogiliselt toimitakse ka suurtähtede V, N, S, G, O, Ö, Õ, I, T, P, B ja D puhul.

Suurkirjatähed kujundatakse vastavaist suurjoonistähedest. Enne nende kujundamist püstitatakse juhtmöörid: 1) suurtäht erinegu väiketähest mitte üksnes suuruselt, vaid ka vormilt, kujult, 2) mõnd täheosa mitte kahekordselt kirjutada.

Õppimisraskuselt liigitame suurtähed nelja rühma: 1) U, Ü, V, A, Ä, M, N; 2) S, L, G, O, Ö, Õ, E; 3) I, H, K, J; 4) T, P, R, B, D (vt. tabel 7. Kirjatähtede õpetamise järjekord).

Kirjatähtede kujundamisel ühtlasi selguvad õpilastele ka kirjatähtede algmed, elemendid, ning nende kirjutamise põhiliigutused (vt. 8. Kirjatähtede algmed), mida harjutatakse, nimelt väiketähtede 1. rühma eel: 1, 2 ja 3; 2. rühma eel: 4, 5 ja 6; 3. rühma eel: 7 ja 8; 4. rühma eel: 10, kuna 9 kuulub harjutusele suurtähtede õppimisel.

8. Kirjatähtede algmed.

Kirjatähtede algmete rakendusest kirjatähtede kujundamisel olgu toodud siin mõned näidised: tabel 9. Kirjatähtede algmete ja väiketähtede kirjutamise näiteid ja tabel 10. Kirjatähtede algmete ja suurtähtede kirjutamise näiteid. Neis tabelleis on ristjoonestik selleks, et tähtede ja elementide mõõdud ning proportsioonid ilmneksid paremini. Esitatakse näiteid pais(kald)kirjast kui rohkem tüsitatud kirjast.

9. Kirjatähtede algmete ja väiketähtede kirjutamise näiteid.

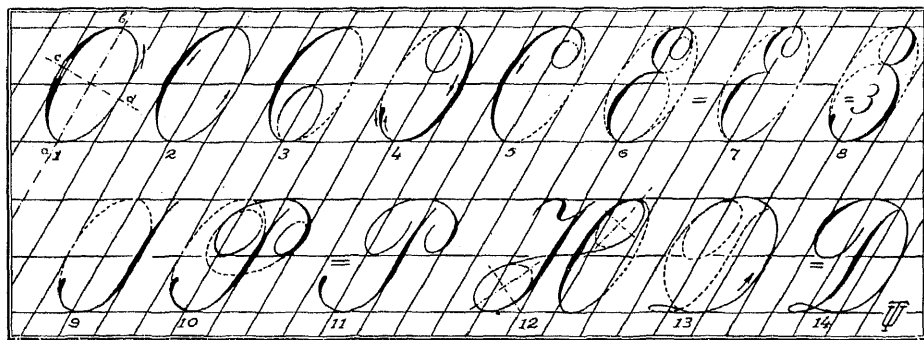

Tabel 9. 1 — suleliigutus kaldsuunas alt üles paremale. 2—4 — suleliigutus ülalt alla: 2 — paissirgjoone sümmeetriline asend võrgujoone suhtes, 3 — lühike paissirgjoon (näiteks n, m elemendina), 4 — pikk paissirgjoon (näiteks p elemendina). Kirjas esineb peale sirgjoonte suurel määral kaar- ja sõõrikjooni, eriti sirgjooni seoses kaar- ja sõõrikjoontega. 5—15 — esitavadki sääraseid näiteid. 5 — näide, kuidas sirgjoon alt kõverdub sõõrikjooneliselt. 6 — joone kõrgus on jagatud nelja ossa, millest $\frac{3}{4}$ on sirgpaisjoon, viimases osas algab kõverdumine ning paiskirjal joone kahanemine. 7 — element, nagu see esineb i, u, a jne. tähtedes. 8—9 — sama element suuremal kujul, nagu see esineb t, d, U jne. tähtedes; juusjoon on kaarjoon, aga mitte sirg-

joon, kõverdus all samuti elliptiline. 10—11 — eelmiste ($1, \frac{3}{4}, \frac{7}{9}$) elementide kordumine, kusjuures kõverdus esineb ka ülal; jällegi näeme, et juusjooned on kaarjooned. 12—13 — aasjooneline element, nagu see esineb h, k, j jne. tähtedes. 14 — b-tähe kujunemine. Need kirjatähtede algmed esinevad esimese kolme kirjutamisrühma tähtedes (vt. tabel 7. Kirjatähtede õpetamise järjekord, väiketähed). Neile lisaks väiketähtede kirjutamisel tulevad veel kaarjooned (vt. tabel 8. Kirjatähtede algmed) 7 ja 8 ja sõõrikjoon 10.

Õpilase kirjutamisoskus oleneb kirjatähtede algmete kirjutamise oskusest. Seepärast tuleb kirjaõpetamisel pühendada eriline tähelepanu kirjatähtede algmete, eriti aga sõõrikjoone õieti kirjutamisele. Õpilane, kes oskab kirjutada õigesti ja ilusasti kirjatähtede algmeid, suudab ka kirjutada ilusat, korralikku kirja, suudab kirja alal kõike!

10. Kirjatähtede algmete ja suurtähtede kirjutamise näiteid.

Tabel 10. Kirjatähtede algmete ja suurtähtede kirjutamise näiteid. 1 — sõõrikjoon oma kahe risttelje ab ja cd ümber. 2 — element, nagu see esineb o, a, d jne. (4. rühma) tähtedes (vt. tabel 7. Kirjatähtede õpetamise järjekord). 3—14 — näiteid, kuidas tunduva osa kirjatähtede kujunemine on rajatud sõõrikjoonele. 3 — sõõrikjoon, mille alumises osas teine, väiksem sõõrikjoon, millede abil kujuneb 6. 4 — sama ümberpöörduvalt, lõppedes paiskirjal sule tagasitõmbelise paisjoonega. 5 — väike sõõrikjoon asetseb suure sõõrikjoone ülemises osas. 6 — kordub geneetilises järjekorras eelmine võtte: ülemises osas C, alumises O, mis kujundavad E ja (8 —) vastupidiselt 3. 9 — (vt. ka tabel 8. Kirjatähtede algmed) element, nagu see esineb P, B, R, S, L, D jne. tähtedes ja mis ka kujuneb sõõrikjoone alusel. 10—11 — täht P kujunemine: ülemine osa kujuneb kolme sõõrikjoone alusel. 12 — esimene element nagu 9, teine nagu 5; mõlemad seoses lainekujulise juusjoonega, mis all kui ka ülal kujundatud sõõrikjoone alusel. 13—14 — D kujunemine: üks suur ja teine väiksem sõõrikjoon.

Nagu eelmistest näidetest nähtub, evib sõõrikjoon väga olulise osa tähtede kirjutamisel. Seepärast harjutatagu õieti kirjutama matemaatilisel sümmeetrilist sõõrikjoont.

Iga õpitud uut tähte harjutatakse kohe kirjutama ka seoses teiste tähtedega. Alguses, kui õpitud tähtede (i, u, ü) tagavara ei võimalda veel sõnu koostada, kirjutatakse õpitavat tähte ennast kahekordselt: ii, uu, üü. Järgmist tähtede puhul juba harjutatakse õpitavat tähte sõnas ja nimelt nõnda, et ta esineks nüühasti sõna algul kui ka keskel või lõpul. Nii kirjutame näiteks

sõnu: t — tüü, tui, utt; n — niit, uni; m — minu, nimi; p — puu, nupp; r — rüü, nüri; v — vii, rivi; e — ei, tee; l — lumi, elu; b — leib, ribi; h — hein, pühi; k — kuu, kukk; j — jutt, kuju; o — oli, pool; ö — öö, vöö; õ — õhtu, hõre; a — ahi, palk; ä — äi, vähe; d — padi, nädal; g — nägu, mägi; s — viis, siis, seisis. Suurtähtede puhul kirjutame mõne õpilase, linna, küla jne. nime või koguni lause, mis algab õpitava tähega.

Et õpilane võiks näha head eeskju, on soovitav, et õpetaja kirjutaks õpitava tähe ja sõna eeskujuna õpilase vihikusse või lehele või tarvitaks sellekohaseid vihikuid valmis näidetega.

Igatahes ei kirjutata üht ning sama tähte või sõna sedavõrd palju, et see tüütaks õpilase, mistõttu õpilane muutub hoolimatuks ning kiri korratuks. Selline kirjutamisviis võib tuua õppimisele kahju. Umbes paarist reast airab. Kui selgub, et õpitav täht nõuab veel harjutamist, laseme seda veel kirjutada, aga mõnes teises, uues sõnas.

Haridus- ja sotsiaalministeeriumi 2. mai ringkiri võimaldab kirjutada niihästi kald- kui ka püstkirja.

Kaldkiri võib esineda vasakpoolse kui ka parempoolse kaldega.

Vasakule kalduva kirja saame siis, kui kirjutame käerannet liigutamata sõrmi sirutades ja kokku tõmmates, s. o. vasakule kalduva kirja kirjutamisel on arenenud sõrmede liigutused, kuna käerandme liigutused puuduvad täiesti. Säärane vasakkaldkiri on väga raskesti loetav, seepärast lubatamatu. Esinebki ta väga harva. Pealegi kui õpilane on enne kirjutama õppimise algust läbi teinud kõik kirjaeelharjutused, seega siis ka käerandme liigutusi harjutanud, on sellise vasakkaldkirja tekkimine vaevalt mõeldav. Pikaäägses tööpraktikas on olnud mõned üksikud juhud, kus õpilane on kirjutanud vasakkaldkirja, ja needki õpilased on osutunud sellisteks, kes olid kirja algõpetuse saanud kodu vanemalt vendadelt-õdedelt. Selline viga tuleb kõrvaldada. Tuleb nimelt säärase kaldkirja kirjutajal kujundada käerandme liigutused ja neid arendada. Mõne õpilase juures sellise vea ravimine nõuab püsivat tööd ja kindlat tahet niihästi õpetajalt kui ka õpilaselt.

Paremale kalduv kiri tekib tavaliselt siis, kui sõrmi sirutamata ja kokku tõmbamata liigutame kirjutavat kätt randmest. Säärase kaldkirja kallakuse nurk rõhtrea suhtes on tavaliselt 30—40°. Niisuguse kaldkirja kirjutajaid leidub juba rohkem kui vasakkaldkirja kirjutajaid. Eriti kiire kirjutamise puhul kipub teatavil isikuil käekiri sääraseks kujunema. Ka niisugune kaldkiri on raskesti loetav ja seepärast koolis lubatamatu. Selle vea ravimisel tuleb kujundada sõrmede liigutused ning neid arendada.

Loetava ning normaalse käekirja tekkimise eelduseks on sõrmede ja randme koostöö liigutustena. Kui nende kahe põhiliigutuse ulatavused on võrdsed, tekib püstkiri. Kui randme liigutused on suurema ulatavusega kui sõrmede liigutused, tekib (normaalne) kaldkiri, mille kalle seda väiksem, mida vähem nende põhiliigutuste suhe. Niisiis oleneb kirjatähtede suund sõrmede ja käerandme liigutuste vahekorras.

Ridade kirjutamiseks on vaja käe edasiviimist vasakult paremale. See teostub kas pidevalt või jaokaupa küünarnuki ja õlaliigendi kaasabil. Käe liiga kiire edasiliikumise puhul tekib hõre, laiendarud kiri, käe liiga aeglase edasiviimise puhul aga tihe, kitsastatud kiri. Kui käe edasiviimise kiirus on aga õiges vahekorras sõrmede ja randme liigutuste kiirusega, tekib normaalne käekiri. Niisiis oleneb käe edasiviimise kiirusest kirja laius, seega siis ka kirjatähtede vorm, kuju, ja kogu kirja välimus.

Kirjatähtede kuju ja kogu kirja välimus oleneb ka käerandme ja sõrmede liigutustest. On käerandme liigutused suurema ulatusega kui sõrmede liigutused, muutuvad tähevormid ovaalseiks ja kiri ise madalaks, kitsaks. On sõrmede liigutused aga suurema ulatusega kui käerandme liigutused, muutuvad tähekujud pikergusteks ja kiri ise kõrgeks. Käerandme ja sõrmede liigutuste võrdsel ulatusel on kirjavormid ümmargused, kiri ise avar, nagu vaba, lahtine.

Kirjatähtede õppimisel ja õpilase käekirja ravimisel (nimelt juhul, kui õpilase käekirja tähekujud erinevad kehtivaist tähekujudest), tuleb kõike ülaltoodut arvestades käekirjas esineva puuduse kohaselt reguleerida õpilase käerandme ja sõrmede liigutuste ulatust ja parema käe edasiviimise kürust.

Mitmed täiskasvanud asetavad kirjutuspaberi enda ette viltu nii, et paberi külgservad oleksid umbes ühel joonel käsivarrega. Küünarnukk ei liigu neil paigast, lamagu see laual või ulatugu üle laua serva. Küünarnukk moodustab paigalpäisiva toetuspunkti, mille ümber käsivars ühes sulge hoidva käega liigub. Sel teel tekivad sirged read — lamedate kaarjoontena. Muidugi tekib nüüd kirjutuspinna alusserva ja ridade suhtes kaldkiri, kirjutaja enese suhtes aga püstkiri.

Kirja lugeda on kergem, kui lugeja silmad asetsevad loetavate ridadega rööbiti. Ka kirjutamisel asetatakse silmad rööbiti kirja ridadega. Paberi viltu hoidmise puhul sunnib silmade asetamine rööbiti ridadega kirjutajat oma kaela vasakule kõverdama. Et kaela kõverdamist vältida, pigem vähendada, käändub kirjutaja keha viltu, parem külg lauale lähemal kui vasak. Seejuures kõverdub selgroog paremale, et keha raskuspunkti paremale nihutada. On väga väsitav hoida keha sirgelt niisuguses paremale kõverdatud olekus. Seepärast laskub kogu keha ettepoole kõverasse rinnaga vastu laua serva ning silmadega liiga lähedale kirjutuspinnale. Vasaku külje lauast kaugemale viimine tõmbab vasaku küünarnuki laualt ära, see ulatub nüüd üle laua serva ning asetseb madalamal kui parem küünarnukk, mistõttu vasak õlg langeb madalamale, parem õlg aga kerkib kõrgemale. Vanemas eas, täiskasvanul ehk ei olegi see kehaasend tervisele nii väga kardetav.

Omal ajal aga lasti ka lapsi koolis nõndasamuti kirjutada. Niisugune kirjutamisviis ning kehaasend soodustasid asjaolu, et lapsed nagu väga kiiresti kirjutajadki kirjutasid eranditult randmega ning seetõttu sõrmed üldse ei harjunud kirjutamiseks vajalikke liigutusi tegema. Sõrmede liigutustest aga suuresti oleneb kirja loetavus. Niisuguse halva kehaasendi vastu on arstid kategooriliselt, sest see võib asetada kasvava lapse tervise hädaohtu: selle tagajärjel võivad tekkida kehalised rikked, nagu selgrookõverdus, lühinägelisus, ühtlasi võivad selle all kannatada kopsud ja vereringvooluorganid, kõige rohkem küll silmad ja eriti just nõrga terviseiga lastel. Seepärast ongi säärane ebanormaalne kehaasend tunnustatud ebaõigeks ning koolist kõrvaldatud.

Eelmainitud hügieenilised kaalutlused on tinginudki kirjutuspinna otseasendi.

Vihiku või lehe otseasendi puhul ei saa alguses nõuda kaldkirja, sest siis tuleks kas kirjutada ainult randme abil või õpilane peaks istuma viltu, vasak külg lauale lähemal kui parem. Jällegi tervisele hädaohtlik kehaasend! Mõödapääsematuks kujuneb püstkirja õpetamine algajaile.

Kuni XVI sajandini üldse ei tuntudki kaldkirja, mis kujunes ning levis XVI sajandist alates, olles tingitud kiiresti kirjutamise vajadusest. Viimasel ajal üle kolmekümne aasta kestnud võitlus püstkirja eest on lõppenud püstkirja ning tema paremuste tunnustamisega. Näiteks veel a. 1919 kahtles saksa

kirjametoodik Otto Schneider (Unsre Schreibrift — 1919) püstkirja edus saksa koolides. Kuid juba a. 1922 nendib saksa koolide kohta kirjametoodik Hermann Bachmann (Schreiben in der Arbeitsschule — 1922), et vaidlused püst- ja kaldkirja kohta on lõplikult lõppenud püstkirja kasuks.

Ja püstkirja õppimine ongi algajale õpilasele kergem kui kaldkirja omandamine, sest lapsel on kirjatähtede kirjutamisel kergem tabada näiteks kaarja sidejoonte kõrvalekalduvust püstsuunast kui mingist teatavast määratud kaldsuunast. Tuntud Berliini saksa kirjametoodik Ludvig Sütterlin, toetudes füsioloogilistele vaatlusseadustele ja tõsiasjale, põhjendab (Neuer Leitfaden für den Schreibunterricht) püstkirja õpetamist algajale asjaoluga, et püstjoon on optilistel põhjustel kergemini rajatav kui kaldjoon ja et püstjoont on kergem joonistada kui ühtki kaldjoont.

Nii alustatakse kirjutama õpetamist püstkirja õpetamisega.

Aja jooksul täiesti märkamata kirjutajale eneselegi kirjutamise kiiruse tagajärjel ja isikupäraste kalduvuste tõttu muutub püstkiri mitmelgi kaldkirjaks. Siin ei tohiks õpetaja seda muutumist püstkirja kirjutamise nõudmisega takistada, vaid tuleb lasta õpilase isikupärasele käekirjal areneda, sest püst- või kaldkirja kirjutamine ei olene alati kirjutaja tahtest, vaid põhjeneb sageli just tema isikupärastel kalduvustel. Õpetaja ülesanne olgu juhtida, et kallakus oleks kõigil tähtedel ühtlane ja et kaldkirja kallakuse nurk rõhtrea suhtes ei oleks vähem kui 60°.

Teatava kallakuse saavutamiseks soovivad mõned kirjametoodikud kasutada kirjutuspinna all vastavate kaldjoontega joonpaberit. Mõnel pool on niisuguseks joonpaberiks kujunenud kuivatis. Selline võtte ei ole soovitatav: igasugune joonpaber kirjutuspinna all on kahjulik silmadele, kuivatist kui pehmet pinda ei tuleks mitte kunagi pidada kirjutuspinna all, sest see takistab sule vaba liuglemist. Normaalkallakut ei saagi olla, kui me ei soovi õpilasele kirja õppimist raskendada, sest areneva kirjutamiskiiruse tõttu kaldub püstkiri iseenesest paremale sel määral, mis õpilasele individuaalne.

Kirja õppimisel kui ka hiljem igasugusel kirjutamisel (kõigi koolis töötavate õpetajate ülesanne!) peetakse silmas, et õpilase kiri oleks korralik, kergesti loetav, voolav ja ilus, ja soodustatakse isikupärase kirja arenemist.

Korralikult kirjalt nõutakse puhtust, õigevormilisi, parajajoonelisi ja ühtlase suunaga tähekujusid, tähtede seotavust ja õiget suhet, ühtlasi sõnade kui ka ridade vahesid, ühepikkusi sirgeid ridu, kavakohaseid uusridu, pealkirja silmatorkavust ja kirjutuspinna õiget kasutamist.

Puhtust kui tähtsat kasvatuslikku tegurit peetakse silmas kogu kooli ajal igasugusel kirjutamisel igas õppeaines, kujundades puhtusehoidmise lapsele harjumuseks. Talle sisendatakse ka teadmine, et ka kaustik ei ole määrimiseks. Suuremate tagajärgede saavutamisele puhtuses aitab kaasa üksikute lahtiste lehtede kasutamine, mis hoitakse alles erilises kaanendis, mis läbi nad on paremini kaitsnud kulumise, tindiplekkide ja muul viisil määrimise eest kui vihik.

Lubatakse kirjutada ainult õigevormilisi tähti (vt. tabelid 1, 2, 3 ja 4). Tähtedele, sõnadele ja ridadele jäetakse ühtlased vahed. Tähed on sidejoonte abil üksteisega seotud. Mõnel õpilasel on kalduvus kirjutada sõnad väga üksteise lähedale, ja kui seejuures ta ei seo veel tähti üksteisega, siis on raske sõnade vahesid leida. Selle pahe vastu võideldakse. Alguses tehakse kirjutaja teadlikuks tema kirjas esinevast korratusest ja asutakse selle kõrvaldamisele

korraldades vajaduse korral sellekohaseid harjutusi. Sõnade vahed peavad kirjas olema täiesti nähtavad, silmatorkavad.

Pühendatakse tähelepanu ka sellele, et read oleksid sirged ja võimalikult ühepikkused, milleks harjutatakse sõna tarbe korral poolitama ning ühelt realt teisele viima. Õpilane tehakse teadlikuks, kui korratu näib kiri, kui read ei ole ühepikkused. Hoidutakse pikkade ridade kirjutamisest, mis lapse väikesele käele tekitab raskusi. Noore kirjutaja kirjarida tohiks olla umbes 10—12 sm pikk.

Õpitakse iga uusrea alguses jätma vaba ruumi uusrea tähistamiseks, nii et uusrida algab umbes viie tähe võrra kaugemalt kui teised read. Nooremate laste juures lepitakse sellega, kui nad pealkirja järel oskavad uusrida õieti alata, vanemalt aga nõutakse kavakohaseid uusridu.

Pealkirja ja teksti vahele jäetakse tavaliselt poole laiema vahe kui ridade vahele või rõhtjoontega vihikus üks joon pealkirja all jäetakse tühjaks. Eelmise kirjutise teksti ja järgneva kirjutise pealkirja vahele jäetakse veel laiem vahe kui pealkirja järele, umbes kahe-kolme rea laiuselt. Seeläbi eraldub pealkiri tekstist ning esineb silmatorkavana. Pealkiri paigutatakse rea keskele. Pikk pealkiri lahutatakse mõttekohaselt ridadeks (näiteks

Ühiskondlik korraldus Eestis
muistsel iseseisvusajal.),

misjuures hoidutakse sõna poolitamisest ühelt realt teisele viies. Tavaliselt kirjutatakse pealkiri teissuguste või suuremate tähtedega, vahel isegi erineva tindiga.

Üldse harjutatakse kirjuruspinda õieti kasutama. Kirjutisel loetakse kaks kõrvuti seisvat lehekülge ühtekuuluvaks. Neile jäetakse kitsamad (1—1,5 sm) siseservad, mis neid nagu rohkem lähendab teineteisele, ja laiemad (2—3 sm) välisservad — väliskülgedele, üles ja alla, mis kujunevad kirjale nagu raamiks ümber. Viimasel ajal jäetakse alumine serv laiem kui külgmised ja ülemine. Neid servi nooremis klassides piiritletakse servjoonestikuga või servkaunistisega, vanemais klassides peab silm juba harjunud olema ise piirjoont määrama ilma joonteta: õpilane on harjunud ridu õieti alustama ja lõpetama. Meie joonestikuga vihikud ei rahulda neid nõudeid: siseservi üldse ei jäeta, väliskülgservade laius on tavaliselt 3—3,5 sm, ülemine serv 1,5 sm ja alumine 1 sm lai.

Kirja selgus, kergesti loetavus on suurimaid kirja väärtusi. Segane, raskesti loetav kiri tekitab arusaamatusi, röövib lugejalt tema aega. Kooli ülesanne olgu selgitada, et korratult kirjutatud, raskesti loetava kirja saatmine kellelegi on ebaviisakas ja et üldse kirjutatakse ju selleks, et kirja loetaks, seepärast peab igasugune kiri olema kergesti loetav, selge.

Kirja selgusel on järgmised tunnused: üldruntud ja lihtsad tähekujud, tugev vormide eristus, üksiktähe kui ka sõnakuju selgus, joonte paras tugevus, tähtede ülemiste ja alumiste pikkuste õige vahekord, sõnade ja ridade sobivad vahed.

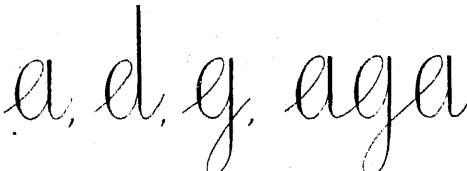
Kirja segasuse põhjusi on sõrmede liikuvuse puudulikkus, sest kirja selgus suuresti oleneb sõrmede liigutustest. Tuleks kaotada kord arvamus, nagu oleks segane kiri suurvaimu tunnuseid või teatava kihi või elukutseliste eesõigus.

Kõige rohkem parustatakse kirja selguse vastu selles, et ei tehta küllalt kindlaid vahesid a ja o, ä ja ö, ö ja õ, ii ja ü, n ja u vahel ja jäetakse tähepead märkimata. Neist puudustest tehakse õpilane teadlikuks ning sel-

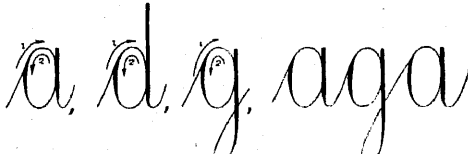
gitatakse, kuidas muuta tähti selgemaks, rohkem erinevaiks; näiteks a ja o tähed: a-tähel sirgpõhijoon kõrgemalt alata, ülespoole pikendada. Ühtlasi viiakse õpilane arusaamisele kirja selguse vajadusest, küll ta siis suudab ka puudusi oma käekirjast kõrvaldada. Teatavasti on raskesti loetav vasakkaldkiri ja niisugune paremale kalduv kaldkiri, mille kallakuse nurk rõhtrea suhtes on vähem kui 60°. Ameeriklane koolijuhataja dr. Ayres sellekohaste katsetega tõestas, et selgeim ja loetavaim kiri on püstkiri.

Voolavaks nimetame kirja, mida võimalikult vähese vaevaga võib võimalikult kiiresti kirjutada. Voolava kirja põhioõudeiks on siis kirjutamise kergus ja kiirus. Kirjutamise kiirus seisab vastuolus kirja selgusega, seepärast ei tule kiiruse nõudmistes liialdada, seda enam et ses armastuses ja hooles, millega laps korralikku kirja kirjutab, peitub noorsoole suur arenemiseväärtsus, mida ei tohiks mitte ohverdada kiirusele. Pealegi ei vaja praegune aeg palju kiiresti kirjutamist: koosolekuil ja äriilmas on tarvitusel kiirkiri, kantseleides ja kontorites kirjutusmasinad. Muidugi ei tule kiiresti kirjutamist siiski täiesti hooletusse jätta, sest ka kooli huvides on tähtis, et osataks väledasti vajalikke märkmeid teha, ent kirja kiirust tuleb harjutada niivõrd, kuivõrd see ei vähenda kirja selgust ja korralikkust. Kiiresti kirjutamine on ikkagi teataval määral harjutuse ja harjumuse asi. Meie kehtiv kiri soodustab kiiresti kirjutamist, sest tal puuduvad üleliigsed ees- ja järelhoogjooned.

Kiiresti kirjutamise eelduseks on pidev, katkestamatu kirjutusjoon: kirjutusjoone iga katkestus (näiteks i punkti asetamine, t põikjoone tõmbamine enne sõna lõpuni kirjutamist) häirib kirjutamisvoolavust ning viidab aega. Seepärast kirjutatakse iga sõna pidevalt lõpuni ja alles siis asetatakse koh-tadele tähtede pealismärgid ja kriipsud (nagu i, j, õ, ä, ö, ü, t, Ä, Ü tähtedel). Kirjutusjoone pidevuse arvel ei tohi aga kannatada kirja selgus, seepärast tuleb lubada õpilastel teha loomulikke katkestusi, nimelt tähtede a, d, g, o, õ, ä, ö eel ja s järel, samuti ka suurtähtede (B, D, G) I, N, O, P, S, T, V, Ö, Ö järel. Mõned kirjametoodikud soovivad ka tähed a, d, g jne. teise tähe järel kirjutada pideva joonega ja nimelt (näiteks: a, d, g, aga

kirjutamisel):

Meie kehtivad tähevormid niisugust pidevat joont ei võimalda ja seepärast ei saa need meie kirja õpetamisel kõne alla tulla. Küll võiks soovi korral

kasutada järgmist pidevat joont:

Selle võtte puhul vastab tähevorm kehtivale tähekujule.

Kirja ilu küsimuses on mitmekesiseid vaateid, ja loomulik, sest pole ju üks ainus ilus kiri, vaid mitu. Ühtlasi on kirja ilu mõiste olnud muutuv ajaga. Ilusa kirja kui pinnakaunistise tunnused võiksid olla järgmised.

Ilus kiri on selge, kergesti loetav, puhas, korralik ja korrapärane. Tähed on suuruselt võrdsed ja omavad ühesuguseid mõõdusuhteid. Tähekujud jätavad meeldiva rahuliku mulje ja evivad ühtlase suuna. Paiskirjal ei ole pais- ja juusjoonte vahe karjув, häiriv ja paisjooned asenevad kõik ühtlaselt. Tähekujud on stiiliühtlased ega esine mitme kirjaliigi tähti. Sõnade vahed on hästi sobivad ja meeldivas vahekorras ridade vahedega. Read on rõhloodis, sirged ja ühepikkused ja järgnevad üksteisele võrdsete vahedega ja nii, et naaberread vastastikku ei häiri oma mõjuga ja tähekujude alumiste ja ülemiste pikkjoonte ristlemistega või üksteist riivates ei tekita rahutut muljet. Kirjutuspind mõjub tervikuna, näib rahuliku üldpildina, üksikosades meeldivalt elustatud. Selles meeldivas, korrapäraselt raamistatud üldpildis on pind võluvalt kasutatud, miski ei tungi häirivalt esile, iga üksikosa kuulub ühte tervikuga, iga üksik pisiasigi sulab üldpilti. Kui sellest meeldivast üldpildist peegeldub veel haarav, kaasakiskuv, vaimustav, elustav isikupärusus, siis on kiri ilus.

Isikupärast käekirja ei saa õpetada, vaid tema kujunemist ja arenemist võib ja tulebki soodustada, et vältida vajadus tulevikus oma kirja ümber õpida, koolikirja tarbekirjaga asendada. Seks taotleb õpetaja oma õpilaste isikupäraste kalduvuste tundmaõppimist, ja kui siis eesmärk on tal enesel selge, soodustab ta seda eesmärki taotleivate algete arenemist ja püüab vältida eesmärgile vastutõotavaid tegureid. Õpetaja tegevus on siin sarnane aedniku tegevusega. Haridus- ja sotsiaalministeeriumi 2. mai ringkiri, mis küll ühegi sõnaga ei maini individuaalset käekirja, kirja normeerides jätab avarad võimalused isikupärase käekirja arendamise soodustamiseks: on jätud niihästi õpetajale kui ka õpilasele vabad käed kirjatähtede suuna ja suuruse, kirjutusjoonte iseloomu ja kirjutuspinna valiku suhtes.

Niisiis taotleb kirjaõpetus koolis korralikku, kergesti loetavat, voolavat, ilusat ja isikupärast käekirja.

Raamat ja nakkushaigused.

H. Salasoo.

Kui vaadelda nakkushaiguste statistikat ja peatuda lähemalt haigete vanusel, siis paistab silma, et on rida nakkushaigusi, mis näivad eriti eelistavat just koolialisi. Siia kuuluvad sarlakid, difteeria, leetrid, tuulerõuged, läkakõha, mumps ehk kõrva-süljenäärme põletik, gripp jt. Seoses sellega kerkib meil otsekohe esile küsimus nende haiguste levimisviisi kohta. Tahtmatult tärkab mõte, kas siin teatud osa ei mängi koolis tarvitataavad õppevahendid, esijärjes raamatud.

Raamat nakkushaiguste edasikandjana — see küsimus omab suurt ja laialist tähtsust. Mitte ainult koole ei huvita see, vaid ka avalikke ja eraraamatukogusid, lugemisringe, lugemistube, samuti ka antikvariaate, tarvitatud raamatute ostu- ja müügikohti ning kõiki raamatu tarvitajaid üldse.

Raamatuid on alati süüdistatud nakkushaiguste levitamises. Nende kaudu tekitatud nakatumist mitmesuguste haigustega peetakse väga laialiseks. Kuigi haiguste levimist raamatute kaudu ja muude esemete vahetalitusel

tuleb lugeda üldiselt vähem tähtsaks kui vahetut ülekanandumist haiguskind-
jalt isikult, suhtuvad ometi ja põhjendatult suurem osa tervishoiu eriteadlasi
sellele tunnustavalt. On täheldatud, et mõne haiguse suhtes, mille tekitaja
pole väljaspool inimese keha kaua eluvõimeline, nakatumisoht näib
tõesti võrdlemisi väiksena. Nii, näit., leetrid näivad raamatu kaudu naku-
misvõimelised olevat vaid väga lühikese aja jooksul. On aga olemas haigusi,
millede nakkuvus võib püsida mitme nädala või mitme kuu jooksul, nagu
sarlakid, difteeria; vahest isegi rohkem kui aasta jooksul, nagu rõuged, tu-
berkuloos, eriti kui haiguseidusid sisaldavad esemed, nagu nahakestad, rõ-
gapiisad jm. alal hoiduvad raamatu lehtede vahel valguse eest kaitstult püsiva
temperatuuriga ruumis, nagu see sünnib raamatukogudes, kus võrdlemisi
kuivas atmosfääris ja soodsais soojustingimustes pisilased eriti kaua võivad
eluvõimelistena püsida. Sellelt vaatepunktilt ei saa raamatu ohtlikkust salata.

On tuntu juhud, kus sarlakid on kirjade kaudu edasi antud 1—3 kuu
järele. Rõugetega nakatumine enam kui 1 aasta alal hoidunud korba kaudu
on teada. Tuberkuloosi batsillid hoiavad oma eluvõime alal 1 aasta jooksul,
difteeria pisilased valguse ja õhu eest kaitstult 6 kuud jne., nagu seda on
näidanud vastavalt korraldatud katsed. Need kõik on haigused, mis eelistavad
eriti just kooliealisi lapsi. Sääljuures kergendab võitlust nende haiguste teki-
tajatega see, et need pisilased on kergemini tabatavad ja hävitatavad.

Nende kõrval on aga teisi, millede tekitaja on tundmata, mida pole
võimalik praegu meil kasutada olevate abinõude varal nähtavaks teha. Siia
kuuluvad jällegi peamiselt koolides lõikust pidavad haigused: leetrid, tuule-
rõuged, kõrva-süljenäärme põletik, läkakõha jt. Nende haiguste tekitaja
pisilane pole seni tuntud ja pole teada kindlasti ka tee ega viis, kuidas see üle
kandub. Moodsal tervishoiul jääb siin ainus võimalus kasutada kangeid
desinfektsioonivahendeid, kuid sealjuures tuleb toimetada täiesti pimesi,
sest pole teada, kuidas oleks kõige ratsionaalsem toimida ja millele tuleks
pöörda peatähelepanu, et saavutada parimaid tulemusi. Kas tuleb siin eriti
silmas pidada maapinda, rõga ja teisi eristusi, süljepiisku, nugilisi või midagi
muud? Puudub kindel, katsete varal tõestatud seisukoht, mida võiks võtta
aluseks. Ainult vaatlus tõendab, et on olemas otsene või kaudne edasikandu-
mine, on aga teadmata ja tabamata kõik selle peensused.

Loodetavasti tuleb kord aeg, mil suudetakse ka nende vastu võidelda,
nagu seda praegu suudetakse difteeria, tuberkuloosi, sarlaki, rõugete jt.
vastu. Seni aga kui see pole teostunud, kohustab ettevaatus kahtlustama kõike,
mis võiks haigustekitaja edasiandmist soodustada.

Tervishoiulises erikirjanduses on haiguste edasikandumise küsimust
küllalt käsitletud. Ometi on seni suurim osa tähelepanust olnud pööratud
haiguseidude kandjale, liiga vähe aga asjadele ja esemeile, mis peamiselt ku-
jutavad pisilaste alalhoidumise vahendeid. Salajast alalhoidjat aga tuleb
pidada sama ohtlikuks kui tundmatut haiguseidude kandjat. Mõlemad võta-
vad osa nakkushaiguste levimisest koolis. Kumb neist on ülekaalus, sõltub
enamasti kõrvalistest asjaoludest, nagu nakatava sellekordsest vastupanu-
võimest, patogeense kahjuri eluvõimelisusest jne.

Mis puutub, näit., leetrid, siis võib oletada, et siin raamatu osa on
väga piiratud, sest leetrite pisilane näib väljaspool organismi alalhoiduvat
vaid lühikest aega ja surevat õhu ja valguse käes mõne tunni jooksul. Ülem-
määraks peetakse 3 tundi. Haigusejärgul aga, mil lihtsa katarri maski all
haigus on kehas juba olemas, rändavad väljakõhitud süljepiisad õhus, satuvad

raamatuile, vihkudele ja kolme tunni jooksul võivad mõndagi last nakatada, mis tegelikult ka sünnib. Kas aga ja kui kaua leetri pisilased, sattudes suletud raamatu lehtede vahele, kus nad on kaitstud valguse ja õhu neile hävitava mõju eest, seal alal hoiduvad, pole teada. Kahtlus on olemas ja sellepärast olgu eelistatud kõige halvem võimalus, et nad seal elujõulisena püsivad kaunis kaua.

Sama võib ütelda rōugeist, tuulerōugeist, gripist, millede suhtes valitseb ka selgusetus. Mis puutub rōugeid, siis on rōugepanek muutnud tarbetuks erilised ettevaatusabinõud. Kuid rōugete samuti kui mumpsu tekitaja alalhoiduvuse kestvus pimedas ja suletud miljōos on tundmata.

Difteeria ja tuberkuloosi puhul pole mingit kahtlust, et need sel kombel edasi kanduda võivad ja kanduvad, mis on juba ammu tõestatud.

Kuidas siis nüüd toimida, kui on selge, et raamatud nakkushaiguste levitajaina ei ole nii süütud, kui nad näivad?

Ideaalne seisukord oleks, et igaüks, kes raamatu omale tarvitamiseks võtab, saaks ka tõesti puhta raamatu. Selle tegelik teostamine pōrkub suurte raskuste vastu. Uute, varem tarvitamata raamatute suhtes on see nii, sest nendelt pole haigusi tekitavaid pisilasi leitud. Aga tarvitatud raamatud?

Õppeaasta algul, kui toimub raamatute muretsemine ja õige sageli tarvitusele võetakse varem tarvitatud raamatud, kes võib seal teada, kas raamat on puhas või on ta olnud leetrihaige käes, või lapse käes, kes oli paranevas sarlakist, või oli ta difteeriapisilaste kandja või tiisikushaige tarvitada? Seda ei saa iialgi kindlaks teha. Samuti pole seda võimalik teada ka nende raamatute kohta, mis ringlevad raamatukogudes, antikvariaatides, või mis on tuttavalt juhuslikult laenatud.

Eriti on raamatud kardetavad just krooniliste nakkushaiguste levitamisel, sest haiged (näit., tiisikushaiged) jäävad kauaks teotsemisvõimeliseks ja lugedes raamatuid, nakatavad neid pisilastega. Ägedate nakkushaiguste puhul see oht on teatud määrani väiksem, sest need haiged tavaliselt vähem loevad raamatuid.

Igal juhul, et hoiduda neist hādaohtudest (kuigi pole siin vajalik ka liiga liialdada, sest raamatud ei kannu edasi kõiki haigustekitajaid) oleks soovitatav raamatuid võimalust möōda desinfitseerida. Desinfitseerida tuleks aga muidugi kõik raamatud, vaatamata sellele, kas nad tegelikult nakkushaiguste pisilasi sisaldavad või mitte, sest see pole ju teada. Tuleb aga otsekoheselt ütelda, et desinfitseerimine pole kuigi tagajärjekalt teostatav. Mingi seni tarvitatud talitusviis pole absoluutselt toimiv. Seda võiks anda kloorpikriin ja tsūaangaas, kuid nende käsitlemine on liiga hādaohtlik. Ainus vahend, mis peale nende kõne alla võib tulla, on formaliin. Sellega töötamine aga on kulukas ja tülikas. Raamatud peavad formaliiniaurus viibima vähemalt 48 tundi, neid on vaja avada, kõik lehed üksikult laiali ajada jne., mis on kaunis suur töö, eriti kui on tegemist sadade köidetega. Ilma selleta aga ei saa, sest formaliiniaur pole läbitungiv ja mõjub vaid pinnal, millega vahetult kokku puutub.

Koolides, raamatukogudes, antikvariaatides järjekindel raamatute desinfitseerimine oleks muidugi väga soovitatav, kuid tegelikult on see teostamatu ka piiratud ulatuses.

Koolis jääb üle vaid nõuanne õpilasile, hoida oma raamatud võimalikult puhtad ja ainult oma tarvitamiseks. Õpilaste vanemaile aga tuleks soovitada osta lastele mitte tarvitatud raamatuid, vaid uusi. Kulu on veidi suurem, kuid see võib tasuda end mitmevōrra. Koolides oleks õpilastele tarvitami-

seks soovitatavad ikka ainult uued raamatud, kuna vanad raamatud, mis on ühe aasta jooksul juba tarvitusel olnud ja mille väärtus on väike, tuleks hävitada. Sellega saavutatakse, et nõudmine raamatute järgi oleks suurem, neid saaks rohkem trükkida ja odavam hinnaga müügile saata. Seega muutuks aga veelgi väiksemaks see näiline kahju tarvitatud raamatute hävitamisest. Saavutatud tulu aga avalduks õpilaste tervisliku seisukorra üldises parane-mises.

Üks asjaolu eriti koolides tarvitavate raamatute juures väärib veel tähelepanu. See on raamatu paber. Ka paberil on teatud ja mitte väike tähtsus nakkushaiguste levimise soodustamisel, kuna pisilaste eluvõime raamatu abil edasikandumisel oleneb muuseas ka paberi omadustest, selle materjalist, ümbertöötamisviisist jne. On tähele pandud, et ligniini sisaldaval paberil pisilased halvemini kasvavad kui ligniinivabal (puiduvabal) paberil. Taime-liimiga liimitud paber pakub pisilastele vähemsoodsaid elutingimusi kui loomariigist saadud liimiga liimitud paber. Sile paber annab pisilastele vähem võimalusi püsimiseks kui kare, mis kergesti märgub (sõrme süljega niisuta-mine lehtede keeramisel!), kusjuures koos vedelikuga paberisse imuvad ka mustus ja pisilased.

Trükikirja suhtes kooliraamatud peavad vastama kindlaksmääratud nõuetele. Ei oleks ülearune, kui seatakse kindlad nõuded ka õpperaamatute paberi suhtes, silmas pidades selle tervishoiulist tähtsust ja osa nakkushai-guste edasikandumise võimaldamisel.

Kirjandust: Annales d'hygiène publique, industrielle et sociale 1933, 566.
Vjestn. obštšestv. gigenoi 1911, 328.

Keskoolinoorte uue ajakirja puhul.

Harald Jänes.

Koolinoorte, eriti keskkoolinoorte ajakirjal on täita oma ülesanne meie õppiva noorsoo arengus. On nimelt vajalik, et noorsoo kasvatustööst võtaksid osa ka noored ise, kuna mõjustajate ja mõjustatavate samaaelisus võimaldab suurema hingeelulise koosõla nende vahel. Noorsooajakiri on üks selliseid vahendeid, mille abil saame rakendada viljakale vastastikusele arendamis- ja kasvatustööle ka noori endid. Oleks seepärast pedagoogiline eksisamm jätta seda mõjusat vahendit kasutamata.

Eesti keskkoolinoortel on juba pikemat aega puudunud oma ajakiri. Nad on pidanud leppima vaeselapse osaga, kasutades oma pakitsevate tunnete ja mõtete avaldamiseks võõrast ruumi. Lühemat aega on neil ilmunud paar oma ajakirja („Uudsimaa“ a. 1919—1924 ja „Tõusmed“ a. 1926—1927), kuid need on läinud mõne aja ilmumise järele hingusele. Hiljem on meie kesk-koolinoorsugu pidanud leppima Eesti keskkoolinoorsoo Karskusliidu hääle-kandja „Kevadiku“ säästlikkude veergudega, mis on siiski suutnud koondada enda ümber vaid väga väikese osa meie õppivaist noorist.

Vajadus oma ajakirja järele aga on meie keskkoolinoortel olnud alati väga elav. Seda tõendab juba seegi asjaolu, et suuremal osal Eesti keskkoolidest on praegu oma eri ajakirjad. Mõned neist ilmuvad pidevamalt, mõned lühemate

või pikemate vaheaegadega. Ainult üksikud keskkoolid ja gümnaasiumid olid mööd. õppeaastal ilma oma ajakirjata. Kuid sellised üksikute koolide eri ajakirjad ei suuda ei välimuselt ega sisult tõusta sellele kõrgusele kui üleriigiline ajakiri. Teiseks seoks selline üleriigiline ajakiri kõiki eesti keskkoolinoori ühiseks õppivaks noorte pereks. Sellepärast vastaski valdav enamus eesti keskkoolidest järelepärimisele, kas ühine üleriigiline keskkoolinoorsoo ajakiri on vajaline, jaatavalt (29-st vastusest 27 jaatavat). Sellisest koolide pooldavast suhtumisest ja viimasest keskkooli- ja gümnaasiumiõpetajate kongressi otsusest õhutatud, usuki Eesti Keskkooliõpetajate Kogu välja andma keskkooli- ja gümnaasiumiõpilaste ajakirja. Eeltöödega jõuti valmis mööd. õppeaasta lõpuks ja nii võis uus ajakiri noorte „Tuleviku Rajad“, alata oma teekonda mai kuus.

„Mõneastase ajavahemiku tagant avaneb „Tuleviku Radade“ kaudu meie keskkooli- ja gümnaasiuminoorsool jälle võimalus avaldada oma iseseisva sõnaga“, lausutakse ajakirja saatesõnas.

Millised on need sihid, mis vastne noorteajakiri on endale seadnud? Uus ajakiri tahab avaldada meie noorsoosse viljastavat mõju, nii eetilist kui esteetiliselt. Ta peaks äratama neis töötahet ja -rõõmu, ta peaks süvendama lugupidamist vaimseist väärtusist. „Aidaku need vastsed veened arendada ja õilistada meie noorte iseloomu ning võrsutada nende vaimseid võimeid“. Uus ajakiri peaks saama ka rahvusliku meelsuse kandjaks ja süvendajaks meie noorsoos. Rahvusliku vaimu on meie noortes olnud alati, tuleb seda ainult võimastada, suureks leegiks õhutada. Seda tehti juba „Tõusmete“ päevil, mille esimeses numbris kirjutatakse: „Kõik meie enesekasvatustlikud ja elureformi püüded tuleb välja arendada meie ümbrusest ja meie noorsooliikumise orgaanilisest arenemisest. Sel põhjusel tuleb kogu noorsoo liikumist edasi juhtida tugeval rahvuslikul alusel“. Veelgi enam tuleb arendada seda rahvuslikku mentaliteeti eesti noorsoos meie päevil. „Homme Eesti nõuab tugevaid ning teovõimelisi rahvuskaraktereid. Raiutagu „Tuleviku Radade“ ridadele meie rahvusliku ideaalkarakterid äärjoni, kuid suutku selle ajakirja leheküljed vastu võtta küsimusi ka üldisest maailma- ja eluvaatelistest probleemest, et noored haritlased õpiksid ning harjuksid juba varakult seoslikult kaasa töötama oma rahvuse kaudu inimkonna heaks“. („Tul. Rajad“).

„Tuleviku Rajad“ tahavad koondada enda ümber kogu Eesti keskkooli- ja gümnaasiuminoorsoo. Selleks on vaja kõigepealt, et uus ajakiri saaks tõeliseks keskkoolinoorte ajakirjaks. See peaks olema kohaks, kus oleks avaldumisevõimalusi ka noortel endil. Noortele on omane väljendumistung ja me peame andma võimalusi selleks vähemalt neile, kel on selleks eeldusi ning võimeid. Peame meenutama ka asjaolu, et noored tunnevad suurimat huvi noorte eneste loomingu vastu. Me ei tarvitseks seejuures karta, et ajakirja tase selle tagajärjel liigselt kannataks. Esiteks see on ikkagi noorteajakiri ja sellele asetame sootu teised nõuded kui mõnele „Loomingule“. Teiseks leidub meie keskkoolinoorsoos küllaldaselt määralt võimelisi õpilasi kirjanduse, kunsti jt. aladel. Tuleb neid ainult avastada ja püüda rakendada tööle. Selleks tuleb leida vahendeid (võistlused, ajakirja esindajate võrk, õpetajate kaasabi jne.). Aga ka õpetajad peavad kaasa tundma uuele ajakirjale. Seda kõigepealt kaastöö näol. Õpilasi, nende huve ning arenemisastet tunnevad täiskasvanuist kõigepealt ikkagi õpetajad ja oleks loomulik, kui õpetajad aeg-ajalt midagi pakuksid oma alalt huvitavamat vahelduseks taoti igavaks kippuvale õppetööle. Aga ajakiri tahaks meeeldi näha oma veergudel ka kirjutusi teistelt autoritelt, kui need on kirjutatud üldarusaadavalt ja suudavad huvitada noori.

Milliseks peaks kujunema uus ajakiri oma sisult? Et „Tuleviku Radadele“ kindlustada keskkooli- ja gümnaasiuminoorsoo laialdast poolehoidu, selleks on vaja, et ajakiri oleks oma sisult mitmekesine. Tuleks vältida ka liigset kiuivust. Ei tohi vist liialdada teoreetiliste, arutlevate kirjutustega, tuleks rohkem pakkuda elulisemat. Ajakiri peaks sisaldama ilukirjanduslikke katsetusi, jutustusi, laaste, luuletusi, näidendeid jne. Ilukirjanduslike palade valimisel on vaja rõhku panna sellele, et ajakirjasse satuksid sisukad tööd. Juba „Uudismaale“ heideti omal ajal ette, et selle ilukirjanduslikes töis leidus liigselt palju selgrootut fantastikat, segast sümboolikat ja äärjoonte laialivalguvust. „Uudismaa“ päevil oli see siiski veel kuidagi mõistetav, liikus ju tollal ümbruse ilukirjanduslik elugi sootu ebarealsema tähe all kui praegu. Kirjanduslik maitse on sellest ajast peale palju muutunud — see on saanud kainemaks ja asjalikumaks. Seda tuleks arvestada ka uue ajakirja toimetamisel ja kujundamisel. Muidugi armastab noorus ikka teataval määral romantikat, kuna see on ihalduste tuliste tungalde leegitsemise ja kirglike ohkamiste ning ebamääraste unistuste ilus aeg. Ent nõudkem selleltki ealt enam selgust mõtteavaldustes, nõudkem talt ka sisu, tuuma, mitte ainult tühja kesta, paljast sõnade ilutules-tikku, millele ta on nii kalduv.

Ka teaduslikke küsimusi peaks uus ajakiri käsitlema. Aga sellised kirjutused peaksid olema üldarusaadavad ja huvitavalt koostatud, nii et nad suudaksid paelustada õpilaste laialdasi hulki. Need kirjutused võiksid kuuluda loodusteaduse, tehnika, ajaloo jt. aladele. Poiste huvi on koondunud eriti tehniliste küsimuste vastu, seepärast võiks ajakirjas leiduda näiteks järgmisi alasid puutuvaid kirjutusi: raadio, lennundus, foto jne. Erilised nurgad võiksid olla ka spordi, keeleküsimuste, kirjandusarvustuste, male, teatri jne. jaoks.

Päris ilma arutlevate kirjutusteta uus ajakiri küll ka läbi ei saa. Kuid needki kirjutused peaksid olema asjalikud, arusaadavad. Need võiksid käsitleda noorsoo liikumist, rahvusküsimust, karskusaadet, keeleuuendust, kirjanduslikke küsimusi, matkamist, kehakultuuri jne. Meie avaliku elu tegelaste, kirjanike, kunstnike, rahvajuhtide jne., samuti maailma suurmeeste tähtpäevi tuleks ajakirjal silmas pidades vastavate kirjutustega.

Ei tohiks unustada ka matkakirjeldusi, memuaare, vestet, noorkotklust, skautismi jne.jne. Erilise nurga võiks avada õpilaste isetegevuse õhutamiseks, kus antakse näpunäiteid ringide tööks, tuuakse referaatide teemasid, arutluseks sobivate raamatute nimestikke jne.

Ajakirja kunstilisele küljele tuleb asetada erilist rõhku. Ajakiri tuleb rikkalikult varustada piltide, jooniste ja karikatuuridega. Ka kaanejoonistus peaks olema vastav, sümboliseerides kuidagi selle ea püüdlusi.

Need oleksid üldraamid, milliseks uus ajakiri võiks kujuneda oma sisult. Muidugi on veel palju alasid ja küsimusi, mida pole siin mainitud, kuid nende nimetamata jätmine ei tähenda veel sugugi nende kõrvalejätmist. Mida mitmekesisem ja rohkealalisem ajakiri saab, seda suuremaid hulki õpilasi suudab ta huvitada.

Et uus ajakiri suudaks kujuneda väärtuslikuks oma sisult ja välimusest ja et kindlustada talle korralikku ning pidevat ilmumist, on vajalik, et ajakirja toimetamisest ning levitamisest võtaksid osa nii õpilased kui õpetajad. Ajakirja toimetuse on kujundatud nii, et sinna kuuluvad õpetajad ja õpilased. „Tuleviku Radasid“ toimetab praegu viieliikmeline õpetajaist koosnev kolleegium (H. Jänes, K. Ratassepp, J. Roos, H. Tamverk ja A. Vaigla) ja õpilastest koosnevad toimkonnad. Viimased on moodustunud juba Tallinnas ja Tartus sel teel, et

igal koolil on üks esindaja toimkonnas. Toimkonna ülesandeks on hankida kaastööd ja hoolitseda ajakirja leviku eest. On soovitatav, et igasse linna tekiks selline toimkond ja et igas keskkoolis oleks oma esindaja, kes peaks kontakti ajakirja toimetuse ja vastava kooli õpilaste vahel. Peale selle oleks vajalik, et ajakirja levitamisele ja kaastöö hankimisele aitaksid kaasa kõik koolijuhatajad ja õpetajad, eriti emakeele õpetajad. Keskkoolijuhatajate Ühingu viimasel konverentsil möödunud kevadel otsustatigi igati kaasa aidata uue ajakirja levitamisele. Uuest õppeaastast peale hakkavad „Tuleviku Rajad“ ilmuma järjekindlalt kord kuus, välja arvatud suvikuud. Loodetavasti on õpetajad ja õpilased valmis tegema kõik selleks, et kindlustada ajakirjale pidevat ilmumist ja pikka iga. Selleks on vaja, et sügisel õppetöö alul kohe hakataks hankima ajakirjale tellimisi ja kaastööd. Esimene number on ilmunud, nüüd võib igaüks ise näha, milline see ajakiri on.

Kui me kõik, nii kasvatajad kui kasvatatavad, püüdleme rakendada oma parima tahte ja innu meie ühise ajakirja kujundamiseks, sisustamiseks ja korraldamiseks, siis võime loota, et saame püsiva ajakirja, mis kujuneks meie noorte tuksuva hingeelu peegeldajaks, mis näitaks neile kätte tähised, mille poole rühkida ja mis kasvataks neid teovõimelisiks rahvuslikeks Eesti kodanikeks ning vaimustaks neid viljakale tööle meie kodumaa ning rahva hüvanguks.

Kalevala juubeliaasta mõtteid noorsoo kasvatuses seisukohalt. *)

Yrjö Länsiluoto.

Lugupeetud kuulajad!

Kui hakati koostama eeskava käesolevate eesti-soome õpetajapäevade jaoks, siis peeti seejuures loomulikult esmajoones silmas niisuguseid asju ja probleeme, millede otstarbeks on ühel või teisel viisil valgustada ja edasi arendada seda kooli- ja kasvatustööd, mida kummagi vennasmaa õpetajad oma kutsetöona sooritavad.

See praktiline otstarve tuleb selgesti ilmsiks päevade eeskavasse võetud loengute pealkirjadest. Siiski on eeskava-komitee selle erilise ajajärgu tõttu, mida meil Soomes rahvuslikus kultuurelus üle elatakse, pidanud tarviliseks, et just käesolevate hõimlusvaimu tähe all peetavate päevade eeskavasse võetaks ka säärane ettekanne, mil pole otsekohest praktilist tähtsust ega sihti, vaid mille ülesvõtmine seesugusel haridustegelaste ühisel koosviibimisel on teistel põhjustel oma kohal. Kalevala juubeliaastal ei ole lubatav, kui küsimuse all on rahvaharidus, jätta täiesti kõrvale seda valdavat tõuget, mis meie uhke soome rahvuseepos on möödunud aastakümnete jooksul annud vaimse elu arengule põhjapool Soome lahte — on annud ja üha edasi annab.

Sellepärast tahame nüüd, kus oleme kord kokku saanud, hetkeks pöörata oma tähelepanu sellele, et nentida mõningaid meile, tõsi küll, vägagi tuttavaid tõsiasju, aga me teeme seda siiski, et saaksime sellega oma tänu-

*) Ettekantud Eesti-Soome õpetajate päeval 13. VI 1935 Tallinnas.

tunnet suunata esiisade elutarkusele, ja ühtlasi näidata, et meil on ikka veel tahet ammutada sellest jõudu oma kasvatustööle.

Kalevala viiekümnes runo kirjeldab mõjuvalt, kuidas vana Väinämöinen läheb ära oma rahva keskel. Tema, kes oli olnud oma hõimu kuulsaim mees, võimas ja teadmistest rikas, tema oli sunnitud kõrvale astuma uue aja eest, uue usu eest, andma ruumi uuele valitsejale. Rahva vana, arukas tark kaob oma lauldud vasklaevas selgele mereseljale, aga:

...virkki vielä mennessänsä
lausui lähtiellessänsä...

oma järgmised prohvetlikud sõnad:

„Annapas ajan kulua,
päivän mennä, toisen tulla,
taas minua tarvitan,
katsotahan, kaivatahan,
uuen Sammon saattajaksi!“

Ja nüüd, Kalevala juubeliaastal, on niisugune tunne, nagu oleks vana Väinämöinen, too oma rahva tark ja võimas heategija, saabunud tagasi oma rahva juurde, saabunud looma talle uut õnne Sambot.

Soome rahvuslik kultuurelu elab üle — seda võib ju tähele panna igal pool — säärast silmapaistvat tõusuaega, et oleme sunnitud nägema selles vana Kalevala vaimu viljakandvat mõju. Seda võib muuseas panna tähele Soome iseseisvas, rippumatus riiklikus elus. Kui meeeldi me nüüdisaja soomlased kujutlemegi endale, et noil aegadel, mille rahvast ja rahva elu Kalevala runod kirjeldavad, et noil aegadel soome hõim rändas oma laantes vabana, elas iseseisva rahvana oma elu. Ja kuigi see ei pea paika kõigi Kalevala runode sünniaja suhtes, siis on see ikkagi maksev õige suure osa kohta meie muinasluulest: neis peegeldub sedavõrd võimsaid jooni võõrastevastastest meeleolust, et ei saa teisiti otsustada, kui et see on selgeks tõenduseks vaba rahva isamaalsusest, kui nüüd lubatakse tarvitada nii moodsat sõna, mõteldes tolle hämara muinasaja oludele.

Nõnda teeb siiski igatahes doktor Martti Haavio, kui ta oma möödunud talvel ilmunud uurimuses: „Soome muinasluule maailm“ arutleb neid küsimusi.

Agaga see vanim iseseisvuse aeg lõppes Väinämöise äraminekuga: uue usu, uute kommetega saabusid Kalevala rahvale ka uued valitsejad, kes lõhkusid selle, ühendades ühe osa läänega, teise idaga. Raske oli soome mehel harjuda kõige selle uuega, võhivõõraga: meeles elasid edasi mälestused muistsest vabadusest ja sünnitasid neisse ilusaid unelmaid õnnelikumast tulevikust. Ja sageli oli siis käes vana Väinämöise viimne kingitus, mis ta ära sõites jättis:

...jätti kantelon jälille,
soiton Suomelle soeraan,
kansalle ilon ikuisen,
laulut suuret lapsillensa.

Seda kannelt nüüd mängis meie rahvas, Väinämöise lauludega uuendas ta oma väsiivat usku. Tõsi küll, et see

soitto oli suruista tehty,
murehista muovaeltu,

agaga sellestki hoolimata selles oli imelik elu alalhoidev jõud, millega tagasi tõrjuti kord siit, kord säält soomluse hävitamiseks tõusnud kavatsused. Sageli

oli soome rahval raske noil möödunud sajandeil, aga vaevalt eksime, kui ütleme, et kõige raskem oli siiski kaheksateistkümnes sajand. Mõnel viisil ähvardas siis laastamine soomlust; see ähvardas rootsluse kujul ja veneluse kujul, kord salakavalalt, kord vägivaldselt oma sihti taotlevate võimude kujul.

Aga tol raskel sajandil sai soome rahvas Jumala suure kingina sääraseid anderikkaid mehi, kelledest igauks sooritas hiiglasuure töö, isamaalise töö meie rahvuslikuks ülesehitamiseks. Nende — Kalevala koostaja Elias Lönnroti, Soome rahvusliku ärataja J. V. Snellmani, meie rahvusluuletaja J. L. Runebergi ja Snellmani elutöö teenerikka jätkaja Yrjö Sakari, Yrjö-Koskise — teeneks on, et möödunud sajand sai pöördeajajärguks meie koduma saatuses. Tundub, nagu oleks just nende soomluse suurmeestega meie rahvuslikku ellu saadud võimsad puhangud algupärasest Kalevala-vaimu, on nagu nende jälgedes oleks jälle tagasi saabunud vaga, vana Väinamöinen aegamööda aegamööda.

Meil, praeguse põlve soomlastel, on nüüd kerge tähele panna, mida on tähendanud meie oma riikluselegi see kultuurajalooline suursündmus, mille saja-aastast mälestust pühitses kolme kuu eest suurejooneliste pidustustega mitte ainult Soome rahvas, vaid kogu Soome sugu, jah, isegi kogu tsiviliseeritud maailm.

Soome rahvas vajas saja aasta eest säärast tema enese usu tõstjat, säärast eneseusalduse kindlustajat nagu Kalevala: see oli tol ajal ütlematu väärtuslikuks tunnistuseks sellest:

ettei ollut syntynyt Suomen kansa,
kasvanut Kalevan kansa,
kuolemahan kunnioitta,
kaatumahan kadehtijoitta.

Ainult säärane rahvas, kel oma mineviku positiivsete saavutuste tõttu on kindel eneseusaldus, kes on selgesti teadlik oma ülesannetest ja püüetest, ainult säärane rahvas suudab nagu Soome rahvas läbi elada kõik rasked katsumised ja lõpuks tõusta sinnagi, mis paistis võimatuks: oma enese jõuga võtta endale see rippumatu, iseseisva rahva koht, mida majasteedi võimas sõna ei olnud suutnud talle kindlustada. See, et Soome rahval tema saatuse täitumise sajandil oli see lootus ja teadmine ning sellest olenev usk, see on muru all uinuvate esiisade teene, nende, keda Elias Lönnrot oma Kalevalas saatis õpetama tõusvat põlve.

Aga Kalevalal oli selles mõttes veel teinegi tähtis ülesanne: soome rahvas vajas seda tõenduseks, mis andis talle õiguse küllalt väarika liikmena katsuda astuda teiste kultuurrahvaste hulka, mis andis talle õiguse nõuda enesele püsivat kohta nende hulgas. Enne Kalevala ilmumist, kui isegi soome rahvas ei olnud teadlik sellest kultuuripärandusest, mis ta keskel esiisadest jäetuna oli olemas, ei teadnud ka võõrad rahvad loomulikult midagi sellest. Soomlased olid sooritanud seni kõik oma suurepäraseid tööd, nii kultuuritöö kui teistelgi aladel, teise rahva arvele, võõra lipu varju all. Nüüd teame ju, kuidas Kalevala oma ilmumisega ja laiemalt tuttavaks saades muutis arusaamised meie rahvast. Ja eriti meie iseseisvuse-ajaloo valguses saame nüüd selgesti aru, kui palju see meie esivanemate luuleliste vaimusünnituste koguteos on möödunud sajandi lõpupoolel Soomele ja soomlastele nõnda tähtsail aastakümneil kaasa mõjunud selleks, et haritud maailma tähelepanu hakkas pöörduma meie väikese rahva peale. Meile siis maailma võimsate riikide esindavimate ringkondade poolt osaks saanud kaastundmus, mis

tihti kõige vaheldusrikkamais kohtades ilmnes ka tööna ja tegevusena soome rahvuslike ja riiklike õiguste kaitsmiseks, mitmekordistas meie rahva väikese jõu ja aitas meid kannatada välja seni, kui nad suutsid õigel saatuse hetkel juhatada meie maa — pärast aastasadu kestnud vabaduse puudumist — jälle täielisele riiklikule vabadusele. Ja sellepärast tundubki, nagu oleks see meie vabaduski ürgse rahvuslik-kalevalalise vaimu sünnitus, tundub, nagu sellega koos oleks jälle tagasi jõudnud vaga vana Väinamöinen, parim osa temast ja tema vaimust.

*Mälestussammas tundmatuile Kalevala laulikuile, mis avati
Sortavalas 29. VI 1935. Kujur Alpo Sailo töö.*

Kõige eel-esitatuga olen tahtnud tõendada, et Soome noor riiklik vabadus võlgneb suurelt osalt oma olemasolu eest tänu Kalevala ilmumisele, sellele võimsale mõjule, mis selles esitatud Soome soo vaimujõul oli niihästi oma rahvasse kui tervesse maailma.

Käesoleval Kalevala juubeliaastal tuleb, ka noorte kasvatusel mõeldes, see eriline tegur rohkem kui harilikult arvesse võtta. Selles kodaniku kasvatuses, mille poole kõigel õpetusel lõppude lõpuks siiski tuleb püüda, on kindlasti väga kasulik saata noored kasvandikud ka seda teed tundma õppima, tõsiselt tundma õppima oma kohustust aastasade, aastatuhandete päranduse vastu. Kaleva rahva praegustesegi põlvedesse tuleb luua kindel usk oma riiklusesse, mis tagab talle kindla tuleviku. Isade maad tuleb uss ja lootuses armastada sajandist teise, selle jaoks on vaimsel ja ainelisel põllul tehtud tööd, mis on oma mõju avaldanud sajandeist sajandeini. Praeguse tõusva, noore Soome armastus oma maa ja rahva vastu ei tohi olla väiksem, selle tuleviku lootus ei tohi oma sihti madalamale seada! Selle parimad jõud tuleb ainult aegsasti üles äratada, selle isamaalsus tuleb õigesse suunda juhtida — siis peaks tal olema võimalik eduga taotella suurte Kalevala esiisade poolt seatud sihte. Ja siis tunneme jälle, nagu oleks väga vana Väinämöinen taas saabunud tagasi oma rahva juurde.

Kuid veel teiselegi tähtsale eluprobleemile on minu arvates kohane juhtida siin mõtteid. See riivab küll õige ligidalt eespool käsitletud asja, kuid on siiski sellest eraldi. Mõtlen selle all tähelepanu pöörmist sellele, kui tugevana Kalevala kirjeldab tolleaegse rahva usku ülemaistesse võimudesse ja üldse tolle rahva keskel leiduvat ütlematu kindlat usku vaimu võimusse. Minu meelest on sel usul praegusele, materiaalseid väärtusi nii kõrgelt hindavale ajastule ja eriti selle noorsoole midagi tõsist ja arvesse-võetavat ütelda.

Soome muinasluule toob kaunil viisil ikka ja ikka esile selle eluvaate, et kõige inimliku töö kordamineku esimeseks ja tingimatuks eelduseks on Ukko, ülima jumala poolt antud lahke, osavõtlik abi. Mis iganes ette võeti, temalt tuli esiteks kõigepealt paluda abi ja kordaminekut. Koguni väga vana Väinämöinengi toimus nii. Nõnda lausus ta maad külvates:

„Mina kylvän kyyhättelen
Luojan sormien lomitse,
Käen kautta Kaikkivallan“

ja külvamise juurde liitus veel palve:

„Oi Ukko ylijumala,
tahi taatto taivahinen,
vallan pilvissä pitäjä
hattarojen hallitsija!
Piä pilvissä keräjät,
Säkehissä neuvot selvät
iätä iästä pilvi,

nosta lonka luotehesta,
toiset lännestä lähetä,
etelästä ennättele,
vihmo vettä taivosesta,
mettä pilvistä pirota,
orahille nouseville,
touille tohiseville!“

Aga Väinämöinengi oli ainult inimene, kes vahest eksis uskuma ainult omasse jõusse, ja siis laseb runo tal ikka ebaõnnestuda. Väinämöinen saab siiski ikka aru ebaõnnestumise põhjustest ja on jälle selle järele valmis andma nõu:

„Elkäe etinen kansa,
Kansa vasta kasvavainen,
veikaten venellä tehkö,
uhkaellen kaartakana!

Jumalass' on juoksun määrä,
Luojassa lopun asetus,
ei uron osoamassa,
vallassa väkevänkänä.“

See vankumatu arusaamine inimese üle valitsevate kõrgemate jõudude mõjust oli orgaaniliselt liitunud niihästi üksikute inimeste kui kogu Kale-

vala ühiskonnagi ellu, ja ega meiegi ei suuda teisiti, kui ainult imetella, imestada seda suurt usku, mis selles selgesti ilmneb.

Kui aga Väinämöinen oli läinud kõrvale ja uued riigid saabunud tema asemele, oli soome rahvas suunitud vastu võtma endale ka uue usu. Nõnda järgneb välisest vallutusest aegamööda ka seesmine: vaimse elu muistsed kombed vanguvad ja uus maailmavaade vallutab soome talupojad ja metsamehed. Õnneks ei toimu see muutus järsku ega vägivaldselt, vaid pikema ajajärgu jooksul ja nõnda, et uutesse eluviisidesse kandub üle hulk vanu kultuuraardeid nii hästi vaimse kui ainelise kultuuri alalt. Uus ja vana sulavad pikkamööda kokku ja aja jooksul astub uus üha rohkem esiplaanile.

Sel viisil, aegamööda, omandas meie rahvas uue usu, uue õpetuse, omandas selle lõpuks veendumusest ja arendas selle põhjal oma ajaloolise rahvakiriku, mis aja pööristes sai soome rahvale nii sama armsaks kui Kalevala rahvale oli olnud tolle ajale omane, tema esialgne, tahaks ütelda algupäraselt ideaalne usundlik eluvaade. Palju kannatanud, raskeid katsumisi läbi elanud soome rahvas on ikka häda hetkel otsinud endale abi rahvaste Kõrgeima Kaitsja käest, troostides ennast tolle igivana tarkusega:

„Tuoltapa aina armot käyvät,
turvat tuttavat tulevat,
ylähältä taivahasta,
luota Luojan Kaikkivallan.“

Kirik ja kiriku antud ning tema poolt juhitud kasvatus saatis siis meie esiisaid läbi aastasadade sellele murrang-ajajärgule vastu, millest eelpool oli jutt, tolele üheksateistkümnendale sajandile, mille teisel poolel rahvakasvatus Soomes tugevnes nii võimsalt ja laienes, et poolsada aastat kestnud visa töö järele mitmel rindel meie rahvas oli küpsnud võtma oma õnne ohjad omaenda kätte. Kindlasti mõjus ka kõiges selles Kalevala vaimu pärandus võimsalt kaasa ning avaldas oma mõju niihästi töötégijaisse kui ka rahva sügavaisse ridadesse. Aastasadade usk õigemeelsesse, vagasse rahvaste kaitsjasse kandis siis oma ilusat vilja. Selles kõiges ei saa jällegi nägemata jätta vaga vana Väinämöise pikkamisi sündivat tagasisaabumist oma rahva juurde — selle õnne tooja tagasitulekut.

Nüüdisaja soome noorsoo kasvatusesele mõeldes mõlguvad mul meeles isamaalsuse kõrval ka need usulised tegurid, mida see kalevalane kindel usk inimesest kõrgemaisse võimudesse eneses peidab. On eriti tähtis, et ka meie aja noored omandavad oma elus sama kindla veendumuse selles, et ainult Kõrgeima abiga õnnestuvad meie püüded ja et ainult puhtad, mitte-egoistlikud püüded võivad seda abi endale saada. On eriti tähtis, et ka praegune noorsugu oskab küllalt hinnata kõike seda sõna võimu, seda vaimu vägevust, mis on kas muistsete põlvede tarkus või hilisema aja teadus, sest

„ei sanat salahan joua
eikä luottehet lovehen;
mahti ei mene maan rakohon,
vaikka mahtajat menevät.“

Ning lõpuks tahaksin veel puudutada kolmandat probleemi, mis Kalevala juubeliaastal tuleb noorsoo kasvatuses eriti arvesse võtta, eriti käesoleval juhusel, kus õpetajaid nii Soome lahe lõuna- kui ka põhjapoolt on kokku saabunud arutlema pedagoogilisi probleeme. Mõtlen selle all hõimuküsimust, mis ilma otsimata on meie ees, kui on kõne muinassoome luulest.

Kalevala runode sünnilugu on tõsi küll veel selgitamata, aga jõudku uurijad selles suhtes missugustele tulemustele tahes, see vist on siiski kindel, et noisse runo-aaretesse on oma osa annud mitmed soome hõimud, paljud soome sugu rahvad. Nõnda on ka Eestil kindlasti selles meie uhkes rahva-eeposes suur osa: on ju nii lugupeetud Kalevala runode uurija nagu professor Kaarle Krohn kord väitnud, et teine pool kangelaslugudest on sündinud Eestis. Olgu selle asjaga kuidas tahes, igatahes mõtleme meie soomlased oma Kalevalat lugedes, et see kirjeldab võrlemisi varajast aega, seesugust, kus Soome sugu praegusest tervlikumana, rohkem koos elas oma elu, õnnelikuna oma oludes ja esiisadest päritud kommetega. Ja Väinämöises, runode keskses sangaris, me kujutleme endile nägevat seda ühendavat jõudu, mille hävides ka soome sugu killustub, nii et:

„ei Aunus, Vepsä tunne,
kust' eestein kulkee tie,
ei Karjala tiedä, kunne
jo Kainuu häipynyt lie.“

Erisugustele saatustele vastu rännates, püsisid vennasrahvad kaua teineteisele võõrastena ja külmadena. Alles aastasadade järele möödunud sajandi rahvuslikest liikumistest äratatuina — Kalevala oli siingi nagu algiuureks — nad lõppude lõpuks leidsid teineteist: enne nõnda, et üksikud, hõimuvaimust mõjutatud isikud hakkasid töötama Soome silla ehitamiseks, kuid praegu juba nõnda, et rahvad suurte hulkadena töötavad selles vaimus kaasa. Eesliinil sammub siin noorsugu, kelle meeled on süttinud soome rahvuslike ideid ihaldades ja teenides hõimuaateid ja kes tahab aidata kogu soome sugu saada selle õnne osaliseks, mida oma rahvas praegu oma elus saab tunda, vabalt ja kellestki takistamata täites oma rahvuslike ülesandeid.

Sellise kultuurilise ühistöö poole, vaimse koostöö poole eri soome hõimude vahel tuleks meil püüda ja selle tähtsust rõhutada ikka edasi ka noorsoo kasvatuses. Ja nõnda tuleks teha nii Soomes kui ka Eestis. Meie rahvastel on nii mitmeski mõttes praegu rohkesti õnne oma osal. Meie moraalseks kohuseks on jagada killukesi sellest oma õnnest eri ilmakaartes elavaile hõimuvendadele. Egoistliku, liiga kitsalt ainult oma kasule mõtleva rahva saatus on samasugune nagu egoistliku isikugi oma: tema töö on puudub õnnistus. Kui soovime õnnistust saada oma rahvuslikele püüdeile, siis tuleb meil pidada meeles, et täidaksime neljanda käsu nii suures ulatuses ja nii arusaadult, et isa ja ema austamine kohustab meid austama ka endisi sugupõlvi, neidki, kellede ajal nüüd laiali pillatud soome tõug veel elas ühist elu. Siis, kui nõnda on, tunneme jällegi, nagu oleks vaga vana Väinämöinen saabunud tagasi oma, vähemalt vaimselt, aateliselt, kokkusaanud rahva juurde...

Lugupeetud kuulajad! Kallid Eesti hõimuvennad!

Meil kummalgi — nii teil eestlasil kui ka meil soomlasil — on meie oma maa armas ja meie oma rahvas kallis. Me igäiks peame töötama oma maa ja rahva õnneliku tuleviku heaks. Selles töös on tähtsat ülesannet täitmas see tõusva põlve kasvatajate kogukas hulk, kelle esindajaina teie siin praegu viibite. Usun, et selles kasvatusetöös ikka edasi mõjub kaasa see võimas, uuendatud Kalevala vaim, mille peatunnistusena näeksin isamaalsust ja kristlikku armastust Jumala vastu, armastust isamaa vastu ja armastust kogu suure soome soo vastu.

Taime- ja puukoolid kooliaedadesse.

J. Sander.

Peatselt pöörduvad kasvatajad tagasi oma tööpõllule. Saabub sügis.

Vähe on suvestki jätkunud enesele. Koolimured ja koolihüvid on akuutselt tõusnud esirinda. Suurimaid töömuresid on silmapilgul küll kooliaiaduse mured. 18. oktoobri töökava vajab täitmist. Kohustused, millised seejuures langevad õpetajaile ja eriti kooli juhatajaile, eeldavad huvi asja vastu, algatusvõimet ja oskust. Elav osavõtt kooliaiaduse alal korraldatud kursustest, loengutest ja ekskursioonidest näitab, et õpetajaskonnal huvi kooliaiaduse vastu ei puudu. Paljud koolid on juba omal algatusel rajanud korralikud kooliaiad, paljudel on töö intensiivselt käsil, head tahet jätkub paljudel, kuid vähestel jätkub oskust. Ja oskuseta algatusist on meil mitmeltki alalt kurbi kogemusi. Tahaks loota, et kooliaiaduse alal neid oleks võimalikult vähe.

Kooliaiadandus, kui noorim aianduse haru, milline meil alles oma arengu algstaadiumis, omab üldises õppe- ja kasvatustöös ainult siis väärrika koha, kui ta alus on rajatud asjatundlikele kaalutlusile.

Kooliaiadanduse rajamisel on olulise tähtsusega vajalise taimematerjali saamise küsimus. Seni on koolide nõudeid sel alal täitnud peamiselt Ülikooli õppe- ja katsemetskonna puukoolid, kui liigi- ja sordirikamaid ja seejuures hinnalt kättesaadavamaid puukoole. Olukord muutus täielikult möödunud kevadel, mil õppemetskonnal tellimiste ettenägematu kuhjumise tõttu tuli ligi 75% tellimistest täitmata jätta. Seejuures tuleb arvestada asjaoluga, et möödunud kevadel oli koolidelt saabunud ainult ca 300 tellimist. Järelikult tõuseb ligemal ajal nõudmiste arv veel mitmekordselt ja ületab täiel määral pakkumise.

Et eraettevõtetele tellimiste suunamine hindade kalliduse tõttu osutub võimatuks, koolide ja kohalike metskondade taimelaiad aga kas ei oma üldse kooliaedadesse vajalikku taimematerjali või omavad seda väga piiratud arvil, siis jääb üle ainus ja õigeim tee — koolid peavad ise enestele vajalikku materjali kasvatama. Kuigi seejuures kaotame aja arvel, siis kindlasti võidame kogemuste ja oskuste arvel. Ja seda meil ongi vaja.

Töö, mida seejuures tuleb teha, on enamikule õpetajaist uudne ja nõuab harjumist, kuid ta on ka kindlasti huvitav.

Juba eeloleval sügisel asume puude ja põõsaste seemnete kogumisele. Selleks pakuvad soodsaid võimalusi endiste mõisate pargid, vanemad aiad ja metsad. Kogutud seemnetega rajame kooli taime- ja puukooli, kust paari aasta möödudes jätkub ilupuude ja põõsaste taimi külluses kooliaeda ja õpilaste kodudessegi.

Seemnete kogumine algab viljade valmimisega. Suuremal osal puu- ja põõsaliikidel valmivad viljad ja seemned augustist — hilissügiseni.

Generatiivse või seemnepaljunduse üldnõudeks on: külvata seeme samaaegselt ta loomuliku varisemisega. Järjelikult tulevad külvata suvel pajude, paplite, jt. seemned, mis suvel valmivad ja millede idanemise kestvus on ainult paar nädalat. Sügisel võime külvata kõiki valminud seemneid, milliste idanemise kestvus ei ole pikk ja mis järgmisel kevadel tärkavad. Pika idanemise kestvusega luuviljaliste, kaus- ja pähkviljaliste seemned, samuti õuna- ja pirnipuude seemned tulevad enne külvi kihitada — stratifitseerida.

Kõige lihtsam kihitamise viis on järgmine: kaevame kõrgemale kuivale kohale 60 cm laiuse augu. Augu põhja asetame 5 cm paksuse kihiga puust kuiva liiva ja selle peale ühekordse kihina seemned, millised katame 5 cm paksuse liivakihi. Nii paigutame vaheldumisi liiva ja seemneid kuni auk täis ja viimaseks kihiks jääb liiv. Samal viisil hoiduvad alal ka pärnade, vaht-rate, saarte, jalakate, künnapuude, kadakate ja seedrite seemned. Juhtub, et mõnikord hiired sattuvad jaole, siis ei jää seemnetest muidugi palju järele, sellepärast ongi kindlam ja parem seemnete kihitamiseviis — kihitamine kastidesse ja pottidesse. Neisse toimub seemnete paigutamine eelkirjeldatud viisil, kuid seemned asetatakse keldrisse või mujale madala temperatuuriga ja vähese niiskusega ruumi.

Sarnasel viisil ettevalmistatud 2—3-aastase idanemise kestvusega seemned, mis sügisese külvi puhul tärkaksid paari aasta jooksul ebaühtlaselt ja annaksid väikese idanemise %, idanevad kihitatuna ületalvehoituina kevadise külvi puhul parimate tagajärgedega.

Paksumihalisel vesised marjad, nagu lumimarjal, kuslapuul, lodjapuul, taralõngal, sõst-rail, leedripuudel jt. hakkavad kihitatult viljades sageli hallitama ja mädanema. Selle vältimiseks asetame viljad sooja ruumi hunnikusse, kus nad lühikese ajaga lähevad hapnema ja moodustavad vedela segu. Sellest segust peseme seemned veega välja, kuivatame pööningul või mujal päikeseta jahedas ruumis ja kihitame kastides.

Seemnekülvi peenrad valmistame õppeaia huumusrikkamasse kergema pinnasega ossa paar nädalat enne seemnete külvi. Kevadiseks külviks on soovitatav peenrad valmistada juba sügisel.

Peenarde maa kaevame sügavalt ja puhastame umbrohost. Peenrad asetame põhjalõuna suunas, suurusega 1×10 m, et võimalduks taimedele valguse juurdepääs ja õpilasil oleks peenraid kerge puhastada.

Sügisene külv toimub septembrist—novembrini, kevadine — maikuu algul.

Seemne külvame peenrale ridades pikki peenart 15—20 cm reavahedega. Peened seemned külvame tasasele maale, suuremad 5 cm sügavustesse vaokestesse ja katame pealt ca seemnepaksuse kompostmulla kihiga. See takistab liigset niiskuse auramist ja on hiljem noortele taimedele väärtuslikuks väetiseks.

Kuumade ilmade puhul on soovitatav peenraid katta rabasamblaga, mis aitab säilitada niiskust ja takistab lindude kahjustavat tegevust. Peale seemnete idanemise kõrvaldame aegsasti sambla et taimed ei muutuks valguse puudusel etioolkasvudeks.

Hiljem seemikute eest hoolitsemine piirdub umbrohu hävitamisega. Noori taimi on juba soovitatav esimese aasta sügisel ümberistutada harvematele vahedele, näpistades seejuures eriti pikajuurelisil, nagu tammed, $\frac{1}{3}$ juureotsast tagasi, et soodustada küljuurte arengut.

Esimene harvendamine või nn. pikkimine toimub 10—20 cm vahedele. Teistkordse pikkimise — teise aasta sügisel — teeme 40—60 cm vahedele olenevalt taimede kasvu tugevusest. Sügiseseid harvendustööd tulevad teha vähemalt paar nädalat enne külmade tulekut, et taimed talveks saaksid juurduda.

Peale 2-aastast taime kooli on enamus ilupöösastest kõlblikud päriskohta istutamiseks; ilupuud paigutame puukooli, kus nende kasvatamine toimub juba vastavalt üllesannetele, millised iga taimeliigil kooliaias täita.

Taimede päriskohta istutamiseks on sobivam kõrgus okaspuudel — 50 cm, lehtpuudel — 1 m, ja pöösastel 30—50 cm.

Taime- ja puukooli maa vajab väetamist harilikult aiamaa normide kohaselt, s.o. iga 3 aasta järele 1 koorem lauda sõnnikut ja 2 kg 40%-list kaalisoola aarile, sügisese korduskünni või kaevamise alla. Kevadel täiendame antud normi 2 kg supervosvaadiga. Liigne taime- ja puukooli väetamine teeb taimed õrnaks edaspidise kasvukoha muutuse suhtes.

Lõpeks ei tohiks unustada külvipeenardele nimelauakeste asetamist. Neid valmistavad õpilased meeleldi tööõpetuse tundidel. Materjaliks võib kasutada kuiva kase-, männi- või kuusepuud, lõigates sellest ca 20—30 cm pikkused, 3—5 cm laiused ja 0,5 cm paksused lauakesed millised katame värnitsa ja ookriga ja kirjutame poolkuivanud värvisse pehme musta pliiatsiga, külvi kuupäeva, seemnete nimetuse ja ka külva nime. Kui värv kuivanud, asetame nimelaua peenra otsa poolviltu mullasse.

Niisugune tähistamine viis on kõlblik ainult taimekoolis, kus madal taimestik, puukooli tulevad valmistada suuremad nimelauad.

Loetava kirjaga nimelauad soodustavad õpilaste iseseisvaid vaatlusi taimede tundmaõppimisel ja takistavad liikide ja sortide segiminekut. Kui karta on, et taimi ei osata hiljem eritella, on soovitatav taimeaiast ja puukoolist valmistada alati täpne külvi- ja istutamiseplaan, sest nimelauad võivad maaharimise juures kergesti sattuda hoopis valesse kohta.

ARVUSTUSI

Mag. A. V. Kõrv. Õpilase võõrsõnastik.

„Ilo“ kirjastus Tallinnas 1935. 211 lk. miniatuurkaustas, hind 1 kroon.

Sõnastik sisaldab ligikaudu 2000 sõna, millisest arvust peaks jätkuma õpilase hädavajalikuks miinimumiks. Oma valikut põhjendab koostaja saatesõnas kahe seisukohaga: 1) püütakse pakkuda „kõiki kirjanduses, ajalehis, kuukirjus jm. sagedamini esinevaid võõrsõnu“, 2) on välja jäetud ühelt poolt üldtuntud ja harva esinevad sõnad, teiselt puht-teaduslikud ja tehnilised oskussõnad. Sellise valiku objektiivseks aluseks võiks olla loomulikult mingi frekventsi-statistika; see nõuaks suuri eeltöid ja seda autor vististi sooritanud ei ole. Valik tundub seepärast subjektiivne ja äratav vastuväiteid.

Sõnastikus esineb rida võõrsõnu, mille sage esinemine eestikeelses tekstis tundub enam kui küsitav, näit.: *aglutineerima, agatoloogia, aksioloogia, anakoluut, avaal, bakšiš, fastsineerima, felitsiteerima, fiksum, gaaž, karfunkel, kasko, kaustiline, ksenia, oranžaad, seksa* jt. Leidub ka õpilasele liiga tuntud sõnu, nagu: *eksam, mars, telefoneerima, telegrafeerima*. — Teiselt poolt võib märgata sageliesinevate võõrsõnade puudumist, näit.: *amfibrahh, defensiiivne, düsenteeria, epikuzeism, falsett, filter, ikoon, korso, marter, paater, pajats, parnass, ptii, sionism, smoking, vilitlane, vitamiin, vootum* jt.

Sõnade arvule mõjub tähtsalt kaasa see, kui palju antakse tuletisi. Väga tagasihoidlikul valikul võiks piirduda isegi ainult põhisõnadega, kuid need tuletised vähemasti, kus tegu tavalisimate eesti tuletusliidetega (*-ne, -line, -lik, -uma, -us*), võiksid puududa täielikult. Käesolevas raamatus esineb tuletisi rohkesti, mis vähendab antavate põhisõnade arvu. Näiteid: *aroom, aroomiline; idioot, idiootlik; komplitseerima, komplitseeruma; legaalne, legaalsus* jne. — Võõrkeelseid tuletisi oleks võimalik piirata, kui anda sissejuhatuses tavalisimate ladina-kreeka tuletusliidete ja liitosade (*-ism, -ka, -ioon, -teet, -graafia, -loogia, -noomia*) tähendused. Ka oleks soovitatav, et seletused peaksid kinni igale sufiksile omases tähendusvarjundist. Pole sobivad seletused, nagu *flegmaatik — loid, ükskõikne, või narkootik — uimastusvahend*, sest *-ik* täh. tavaliselt isikut; samuti: *konglomeraat — kuhjumine; nativiteet — sündimine, sünnitund; praksis — abitarvitajad* jt.

Kasutamata on jäetud mõistete kontrastimine, kus see võimalik mis endast on hea meetodiline võte: omandatakse kaks kontrast-assotsiatsiooniga seotud sõna korraga, nagu: *abstraktne — konkreetne, aktiiva — passiva, analüüs — süntees, induktsioon — deduktsioon* jne.

Sõnastiku koostamisel on peaaesandeks olnud nähtavasti sõnade valik, kuna seletuste alal on piiratud peamiselt eelkäijate kopeerimisega. Siin ilmnevad ka sõnastiku suurimad puudused.

Sageli antakse sõnade alg tähendusi, mis kaasaegses tarvitamises, eriti eesti keeles, kunagi ei esine, näit.: *abstraheerima — ära tõmbama, eemaldama; erektsioon — püstitamine, asutamine; obstruktsioon — kõhukinnisus; positiiv — väike orel; priis — ninatõis tubakat; reduut — näokattepidu; revüü — läbivaatus, väe-ülevaatus; rotatsioon — külvikord* jt.

Seletused esinevad pahatihti neologismide või mittemidagiütlevate väljendiste kujul, mida keeles kodunenumgi võib taibata ainult võõrkeele abil, mitte aga vastupidi, näit.: *allegooria — mõistukuju; difundeerima — seitima; funktsionaalne — talituslik; objektiveerima — esendama; perifraas — ringav avaldus; pretsedents — eelik; rekapiituleeruma — taasuma; rekonstruktsioon — taastarind; reservatsioon — talemine, taleng* jne.

Võib leida ebaselgeid ja ebatäpseid, isegi veidraid ja koomilisi seletusi, näit.: *galvaniseerima* — metallist *ergutusvahendeid* tarvitama; *kollookvium* — *katsumine kõnelemise teel*; *lakto-meeter* — *püma sisulise kokkuseade proovija*; *militarist* — *sõjaväe sõber ja poolehoidja*; *neuroon* — *närvisüsteemi moodustav tervik*; *parlamentarism* — *parlamentaarsete sisseseadete kogu*; *sekret-sioon* — *kehalise niiskuse eraldamine kehast*; *seminar* — *harjutusasutis mitmekesiste teaduste alal jt.*

Täitsa ekslikke seletusi on märgata vähe. Paar näidet: *artikulatsioon* — *liigitamine pro liigendamine*; *akromaatiline* — *värvistumatu pro värvustumatu*, sest tegu on läätsega, mil ei saa olla värvollust, pigmenti; samuti *daltonism* — *värvipimedus*.

Õigekeelsuslik külg on enamvähem korras, peale üksikute komistuste, millest tähtsaimad: *tava pro taba* (vt. *traditsioon, uus*) ja *üliloomulik* ning *ülimaine* pro *üle-* (vt. *metafüüsiline, transsendentne*). — Sõnastuses viirastuvad mitmelgi puhul H. Haljaspõllu sõnastiku „pärlid“, nagu: *filosofeerima* — *katsuna teha selgeid mõisteid asjust*.

Üldiselt on raamatuke tervitatav, sest võõrsõnastik on õpilasele tarvilik õpivahend ja käes-olevat võib sellisena tarvitada, eeskätt keskkoolis. Õpetaja võiks sellega kaasas kasutada J. Käisi'e vastavat tööraamatut (*Üldtarv. võõrsõnade sõnastik*), kus valik esineb kolmes kontsentris, kuid puuduvad seletused. Oleks soovitatav, et autor järgnevatel trükkides kontrolliks valikut, eriti aga süveneks seletuste ümbertöötamisele, püüdes leida täpsemat, tabavamalt ja õpilase mõttemaa-ilmale vastavamalt sõnastust.

J. Väinaste.

A. Mohrfeldt. Jakob Hurt. Eesti ärkamisaja suurkujud. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus Tartu, 1934. 147 lk. Hind 1 kr. 50 s.

Rahvuspedagoogilisest ja omakultuurilisest seisukohast on väga hinnatavaks missioo-niks — eeskätt laiemate rahvahulkade huvides —, kui välismaiste vaimusangarite elu ning elutöö tutvustamise kõrval kõigiti väärikas koht ja ruum antakse omamaistele suurstele, meie mineviku kultuuri- ja rahvuskangelastele. Sest mineviku aegade nurgakivide ja talade järgi võime mõndagi tagajärjekalt seada olevikus, tänapäevas ja nende eeskujul paljugi õnnestunult korraldada uue tulevikuhooone rajamisel ning ülesraimisel. See, mis on olnud tõeliselt suur ja läbioma minevikus, ei kaota oma väärtust ega mõju ka homse päeva horisondil. Ja miski ei sobi paremini oma rahvale toeks ning teenäitajaks kultuurilises sisemises ülesehitus-töös, kui — oma.

Eelmainitud ulatuslikult tähtsa rahvuskultuurilise missiooni teostamisele on asunud meil Eesti Kirjanduse Selts. Viimase „Suurmeeste Elulugude“ sarjas ilmunud teoste kirjus reastikus, mis seniajani tutvustas ainult välismaailma eksootilisi suurusi, on nüüd saadetud turule esimene raamat eesti suurmehest — monograafia „Jakob Hurt“.

Ärksamisaja suure rahvapoja ja visa töömehe elu ning tegevuse on pannud kirja inimene, kel Hurda varjatujmgi elu teada on pisidetailideni, kel õnn on olnud elada temaga aastaid ühises majas ja hiljem perekondlikus läbikäimises olnud kuni teadusmehe eluõhtuni — pastor A. Mohrfeldt, Hurda väimees. Need asjaolud on loomulikult biograafi ülesannet mitmeti kergendanud, kuid teistest küljest taas asetanud tema otse erakordsete raskuste, ohtude vald-konda: kaotada isikeseme liigse lähiduse ja sugulussidemete tõttu erapooletusel baseeruv lähtekoht, objektiivne uurimismeetod. Viimane tõik näikse ka autorit pisut hirmutanud ole-vat, kummatigi mitte aga heidutanud jätma teostamata tervet üritust. Ta on leidnud sobiva käsitlusviisi, printsibi: erakordsete raskuste vältimiseks on võetud tarvitusele ka erakordne kaitsekilp — vaikimine kohtades, kus täie õigusega kõnesse ja analüüsi alla oleks pidanud tulema Hurda maine isik, ta psüühi salapäraseimad lainetused, kannatused ja rõõmud, ta eraelu, suhted abikaasaga jne. Nii ei ole peatükkide kandvaks baasiks peaaegu mitte kuskil suur teo- ja tahteinimene ise, vaid ainult ta saavutised, ta töö. Seega on biograafia kirjutaja saavutanud ehk liigagi suure objektiivsuse, kuna töökirjeldus on ju peamiselt faktide loetelu. Kuid ometi ei saa ütelda, et Hurda isiku täpsema valgustuse ja detailsema analüüsi puudumise tõttu teos oleks kujunenud ühekülgselt kahvatuks, ebahuvitavalt kuivaks traktaadiks. Ei, seda mitte. Dr. Hurt oli oma eluajal väsimatu töömees, ennastsalgav isamaalane ja teda ka-rakteriseerib tema piiritult ulatuslik elutöö vahest paremini kui kedagi teist.

Kogu Hurda elu ei olnud muud kui üksainus suur hümn tööle — ja see kajastub ning peabki kajastuma ka tema monograafias konkreetsemal, elavamal kujul.

Struktuuriliselt põhirakenduselt kuulub teos elulooliskronoloogilise printsiibi alusel koostatute hulka. Viikalt möödub meist mineviku õilsaima töömurdja ja suuri hulki rahvuslikule põllule tegevusele virgutaja koloriidirohke elukäik paralleelselt töökäiguga. Saame võrdlemisi selge käsitluse ta esivanemaist, vanemaist, ta lapsepõlvest, õpiaastaist, tema miljööst ja tema ajastu üldilmingust. Näeme ajaloolisel hämaral taustal heleda monumentaal-kujuna esile kerkivat meest, kes tulvatuna võimsast tahtest tulisenä tegutses ei mitte kunagi iseennast, vaid oma sugurahvast teenides ja kes selle tulemusena võis tulevikku Eestile püstitada vaimse kultuuri hoone ehitamiseks esimese kandva alussamba — rahvaloomingu, rahva- luule, muinasvara.

See tarmukas ja nii visalt ülespürginud mees on tõesti seda väärt, et teda ligemalt tutvustada nüüdispõlvkonnale.

Hugo Viires.

**A. Meissaar: Feodor Dostojevski elu ja looming. Noor-Eesti kirjastus
Tartu 1935 a. 42 lk. Hind 40 snt.**

Sellise teose järgi valitses meil kirjanduse viljakama käsitluse seisukohalt suur vajadus.

See teos on mõeldud abiraamatuks gümnaasiumi viimasele klassile väliskirjanduse käsitlemisel. Nähtavasti on kirjastusel kavatsus välja anda veel teisigi sääraseid vihke välismaa kirjanikest, kelle teoseid tuleb gümnaasiumis läbi võtta. Samasugune sari ilmub ka „Loodusel“, ainult selle vahega, et viimase ülevaated on ulatuslikumad. Niisiis on meil praegu ilmumas kaks sarja umbes sama eesmärgi taotlevat kooli kirjanduse-õpperaamatuid. Iseenesest ei ole halb säärase teoste ilmumine meie põuasel kirjandusteaduslikul põllul. Ja isegi võistlus kahe kirjastuse vahel ei oleks asjale kahjuks, kuna see tagab püüdlikkust ja hoolt kummalgi pool. Millega aga ei saa nõus olla, on vihkude süsteem, mille nähtavasti on omaks võtnud mõlemad kirjastused. See süsteem ei ole õigustatud ei kooli ega laiema lugejaskonna seisukohalt. Meil oleks vaja üht teost, mis pakuks ülevaate kõigist nende maade kirjandustest, mida tuleb käsitella koolis. Oleks soovitatav, et meil ilmuks juba lähemal ajal selline kokkuvõtlik maailma-kirjanduse ülevaade. Siis moodustuks lugejal tervikuline pilt üldkirjandusest siis oleks üksikute maade käsitlusel maksimas ühine meetod ja mõõdupuu ja siis oleks võimalik ka neid kirjandusi oma vahel võrrelda. See teos ei tarvitseks olla suur, hinnalt peaks see olema kättesaadav igale õpilasele.

Niikaua aga kui meil puudub terviklik teos maailmakirjandusest, peame leppima säärase üksikute maade ja kirjanikkude ülevaadetega nagu käesolev A. Meissaare „Feodor Dostojevski elu ja looming“.

Käesolev teos tahab pakkuda esiteks üldist kokkuvõtlikku ülevaadet vene kirjandusest ja teiseks iseloomustada F. D. elu ja loomingut. Viimane ülesanne näib olevat autoril peaaegu andeks. 40-st leheküljest on 32 pühendatud sellele.

Ülevaade vene kirjandusest on õige konseptiivne, kuid see iseenesest ei ole pahe. Kooli seisukohalt ei olegi väga oluline puudutada kõiki selle kirjanduse üksikasju, vaid piisab üldisest iseloomustusest, iseloomuliku nimetamisest. Ülevaade Dostojevski elust ja loomingust on ulatuslikum.

Kõigepealt on antud peajooni kirjaniku elust ja isikust, siis on vaadeldud tema tähtsamaid teoseid ja pearõhk on langetatud teosele „Kuritegu ja karistus“, mida on analüüsitud üksikasjaliselt. Kuna viimasena mainitud teos on praeguste õppekavade järgi keskkooli viimases klassis käsiteldav teos, siis on see üksiku teose esiletõstmine õigustatud. Pealegi võimaldab see D. peateos valgustada üldse selle kirjaniku maailmavaadet. Mis puutub teose „Kuritöö ja karistus“ käsitlusele, siis on autor suutnud anda õnnestunud analüüsi. Ta on selgitanud teose juhttegurid, teema ning faabula, peategelaste iseloomud ning nende ideed,

valgustanud teose saamislugu ja ülesehitust ja selle lõpul iseloomustanud üldse D. loomingut.

Mida teosest vajaka leiame, on järgmiste küsimuste selgitelu:

1. Millist kirjanduslikku voolu esindab kõnesolev teos? Gümnn. viimase kl. õpilasil peaks olema juba ülevaade kirjandusvooludest, seepärast oleks hea, kui D. peateoselegi näidataks kätte paik ses suhtes.

2. Tookordne poliitiline olukord ja õhkkond Venes. Lk. 21 öeldakse küll, et Raskolnikov on nihilisti tüüp, mis oli nii moes toleaeegses vene kirjanduses, kuid mis see nihilism õieti oli, see jäetakse selgitamata. Ka oleks poliitilise olukorra mainimine aidanud valgustada D. isiklikku saatust ja tema kannatuse põhjusi (mõisteti ta ju surma poliitilise kurjategijana).

3. Teose „Kuritöö ja karistus“ ja üldse D. loomingu mõju Venes ja väljaspool Venet. Et D. on olnud mõju eestigi kirjanikesse, seda on küll mainitud, kuid siingi oleks tahtnud näha mitte ainult paljast mainimist, vaid ka konkreetseid fakte.

Kui edaspidi teost täiendada nende küsimuste võrra, siis võib seda analüüsi pidada heaks ja piisavaks. Veel mõningaid soove võiks esitada aine käsitluse selguse seisukohalt. Lk. 23 mainitakse, et Raskolnikov annab end üles kõrvalmõjustusil, kuid on jäetud märkimata, millised need kõrvalmõjustused olid. Lk. 27 peatükis kompositsioonist ja stiilist ei oleks olnud ülearune õpilaste seisukohalt, kui autor oleks selgitanud ka, mida tuleb mõista lahtiselt lõppeva intriigi all.

Teose lõppu on lisatud katkeid romaanist „Kuritöö ja karistus“ stiilinäiteina, mis on õnnestunult valitud ja mida ei ole liigselt palju, ja 28 ülesannet ning küsimust. Üldiselt on küsimused hästi valitud.

Mis puutub raamatu keelelisse külge, siis on see hea ja vastab õigekeelsuse nõudeile. Esinevad ainult mõned üksikud vead ja trükivead:

1. lk. 6 rida 7 ülalt: Dostojevski pro Dostojevskit.

2. lk. 14 rida 11 ülalt: ainult pro ainelt.

3. lk. 29 rida 2 alt ... ja lootusse, õnnelikumasse ja sisukamasse tulevikku pro ... ja lootusse õnnelikumasse ja sisukamasse tulevikku.

Kuna hoolimata mõningaist väikseist puudusist vaadeldav teos täielikult rahuldab kooli (ka üldsuse) nõudeid, siis võib seda tunnustada soovitatavaks praeguste gümnaasiumide viiendaile ja tulevaste gümnaasiumide III klassidele.

Harald Jänes.

Haridus- ja sotsiaalministeeriumi pedagoogiline ajakiri „Eesti Kool“ ilmub 10 korda aastas, iga kuu üks vihik, välja arvatud juuni ja juuli kuu. Tellimise hind on 2 kr. 50 senti aastas. Üsikuud vihikuud võib saada toimetusest hinnaga 35 senti eksemplar ühes saatekuludega. Kuulutuste hind on kaanel ja erilehtedel 30 kr. lehekülge.

„Eesti Kooli“ toimetusse kuuluvad vastutav toimetaja P. MÄGRAKEN, tegev toimetaja G. OLLIK ning toimetuse liikmed: J. AAVIK, A. BORKVELL, J. GRÜNTAL, A. KURVITS ja V. PÄTS.

Toimetuse asukoht on Haridus- ja sotsiaalministeeriumis, tuba nr. 20, telef. 453-59, (Tallinn, Tõnismägi 11). Tellimisraha võib saata vahenditult toimetusele või maksta postil „Eesti Kooli“ jooksvale arvele nr. 433.

Vastutav toimetaja P. Mägraken.

Tegev toimetaja G. Ollik.

Riigi trükikoja trükk, Tallinn, Niine t. 11.

KOOLIDELE PARIMAIID

ÕPPETARBEID.

Korralikud koolitarbed hõlbustavad õppetöid. Neid valmistatakse kooskõlas õpetajate ja õpilaste soovidega ETK tehaseis.

ETK ajakohaselt sisustatud tehaseis valmistatakse **kirjutuse-, joonistuse- ja noodivihke, kaustikuid, kirjutuse- ja joonistuseblokke, märkmikke, taskuraamatuid, kooli- ja dokumenditinti, vesivärve, kontoriliimi jne.**

Peale selle on ETK koolitarvete laos müügil igasugused muud **koolitarbed ja käsitöö vahendid, kooliraamatud ja noorsookirjandus.**

Rikkaliku tagavara ja valitud artiklite tõttu on ETK parimaks sisseostukohaks õpetajate ja õpilaste kooperasiividele.

ETK peakontor: Tallinn, Narva mnt. 27.

Harukontorid :

Tartus, Kuperjanovi tn. 21; Narvas, Posti tn. 63; Rakveres, Kauba tn. 6; viljandis, Tallinna tn. 4; Valgas, Võru tn. 6; Kuressaares, Veski tn. 9; Abjas, raudteejaama juures.

Septembri alul ilmub **K-ü. „Kooperatiiv’i“** väljaandel kauaoodatud noorsooraamatute I sari

EESTI RAHVUSLIKUD SUURMEHED

Elulooline seeria noorsoole.

1. *F. Toomus*: **Villem Reiman**. Eesti kriitilise rahvusluse isa.
2. *K. A. Hindrey*: **Ernst Põdder**. Landesvääri võitja.
3. *J. Lehmann*: **Jaan Adamson**. Ärkava rahvusluse eelpost.
4. *J. Pert*: **August Weizenberg**. Eesti visaduse kehastus.
5. *K. Mihkla*: **Eduard Vilde**. Eesti kirjanduse vanameister.
6. *A. Päril*: **Jüri Vilms**. Eesti iseseisvuse märter.

Üksiknumbri hind 50 senti.

Kogu sari (6 n-rit ühes köites) maksab brošeeritult Kr. 2.50; pappköites Kr. 2.70; linases köites Kr. 2.85.

Müük kõigis raamatukaupluses. Otsetellimised kirjastuse nimele.

Posti jooksev arve nr. 459.

K-ü. „KOOPERATIIV“

Tallinn, Narva mnt. 27.

Uut vääriskirjandust koolidele pakub

K./ü. „KOOPERATIIV“

Õpperaamatuid ja töövihikuid õpilastele.

H. RAJAMAA ja V. ALTTOA: Emakeele lugemik algkooli V kl.	Kr. 2.30
H. RAJAMAA ja V. ALTTOA: Emakeele lugemik algkooli VI kl.	” 2.40
RIHO PÄTS: Lemmiklaulik I. Algkooli I kl. lauluvara . . .	” 0.75
RIHO PÄTS: Lemmiklaulik II. Algkooli II kl. lauluvara . . .	” 0.75
RIHO PÄTS: Klaverimängu õpetus I—IV. Ilmunud I ja II anne ä III ja VI anne ilmuvad 1936. aastal.	” 2.—

A. KASEMETS: Kontrapunkti, fuuga, kaanoni ja muusikaliste vormide õpetus	” 1.50
Sama pappköites	” 1.60

JOH. AAVIK: Soome keele õpetus. II täiendatud ja ümbertõstatud trükk. Ilmub septembri keskel.

CHR. BRÜLLER, H. BRÜLLER, E. ETVERK, E. PAVELSON, P. PARTS, J. UNT: Matemaatika vihikud algkoolidele. Õppe- ja harjutusmaterjal kogu algkooli ulatuses ilma õpperaamatu vajaduseta.

I klassile 8 vihikut à 32 lehekülge; II klassile 10 vihikut à 32 lehekülge; III klassile 10 vihikut à 32 lehekülge; IV klassile 10 vihikut à 32 lehekülge; V klassile 12 vihikut à 32 lehekülge; VI klassile 12 vihikut à 32 lehekülge; Iga klassi kolm esimest vihikut ilmub augusti lõpuks; iga järgmise kuu lõpul igale klassile 1 vihik.

Matemaatika keskkoolis. Seeria töövihikuid õpilasele.

I klassile 5 vihikut à 64 lhk.; II klassile 5 vihikut à 64 lhk.; III klassile 5 vihikut à 64 lhk.; IV klassile 5 vihikut à 64 lhk.; Iga klassi esimene vihik ilmub augusti lõpul; järgmised vihikud õppeaasta jooksul.

Metoodikaid ja muid väljaandeid.

A. KÜÖGARDAL: Algkooli usuõpetuse metoodika	Kr. 1.20
H. RAJAMAA: Eesti keele metoodika. Ilmub septembris.	
K. RATASSEPP: Õpetaja märkmik 1935/36. koolliaastaks. Linane köide	” 0.75
A. RÕUK: Kodumaal kasvavad arstirohutaimed. Kolmas ümbertõstatud ja täiendatud trükk	” 1.—
H. PEETS ja R. KENKMAN: Tallinn. Ajalooline ja kunstiajalooline juht. Lisa: Tallinna plaan	” 1.80
A. KURVITS: Rahvamaja	” 1.25
Dr. OLGA MADISSON ja dr. med. H. MADISSON: Lapse ja ema tervishoid. Teine täiendatud trükk	” 1.80
Vaimulikud laulud II. Konsistooriumi poolt kogudustele soovitatud. Lihtköites	” 1.75
Iluköites	” 2.—
Soome-Ugri ja Samojeedi rahvaste hargnemine. Postkaart. Kujundanud õpet. N. TANN, redigeerinud prof. dr. phil. LAURI KETTUNEN	” 0.02

Raamatuid õpilasraamatukoguudele.

G. PÕLDMAA: Kolm lindu. Jutustused lindude elust. Looduslooline lugemik 9 pildiga	” 1.10
Pappköites	” 1.25
G. PÕLDMAA: Minu kodutilk. Looduslooline lugemik 41 pildiga. Pappköites	” 1.25
G. PÕLDMAA: Noor katssetaja. 13 pilti	” 0.50
Pappköites	” 0.60
G. PÕLDMAA: Väike elektrimees. 22 pilti	” 0.60
Pappköites	” 0.70
G. PÕLDMAA: Minu mikroskoop. 51 pilti	” 0.80
Pappköites	” 0.90
JUHAN JAİK: Võrumaa jutud II	” 2.—
JUHAN JAİK: Hõbedane karjakell	” 1.—
JUHAN JAİK: Vanaisa kasukas	” 1.—

K.-U. „KOPERATIIV“

Kirjastuse aadress ja ladu: Tallinn, Narva mnt. 27. Posti jooksev arve 459. Tel. $\frac{425-40.}{17}$

K. k.-ü. „TÖÖKOOLI“ väljaandel ilmuvad **EESTI AJALOO PILDID**

Pildid ilmuvad 5—6 värvilised, suurus 67×89 cm joonistuspaberil.

Sisuliselt on pildid koostatud Tallinna linna Pedagoogil. Muuseumi juures töötava ajaloo õpetajate komisjoni poolt. Koostamisel on kasutatud kõiki kättesaadavaid ajaloolisi materjale.

Originaaljoonistused on valmistanud **kunstnik A. JANSEN.**

I sarjas ilmuvad:

Nr. 1. Tare-küla	Nr. 7. Mõis ordu ajal
„ 2. Hiis (usul. kombed)	„ 8. Talutare (sisemus)
„ 3. Muinaslinna vallutamine	„ 9. Pulmad
„ 4. Paala lahing	„ 10. Ärkamise aja tegelasi
„ 5. Linna turg Rootsiajal	„ 11. Võnnu lahing
„ 6. Loss ordu ajal	„ 12. Asutav kogu

Esimestena ilmuvad septembris pildid nr. nr. 2 ja 3, mille originaalid on läbivaadanud prof. M o o r a ja HSM-i poolt heakskiidetud.

Terve sarja (12 pilti) ettetellimisel hind kuni 15 septembrini kohe tasudes kr. 30.—, piltide ilmumisel 36 kr.

Üksikmüügile tulevad pildid augustis hinnaga 3 kr. 50 s. tk.

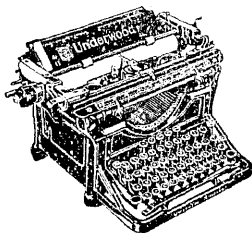
Kuna pilte trükitakse ainult mõned eks. üle sissetulnud tellimiste arvu, palume soovijaid tellimised võimalikult kiirelt ära saata.

K.k.-ü. „TÖÖKOOL“ Tallinn, V. Roosikrantsi 3, telef. 462-56

ILMUS TRÜKIST ALBUM **EESTI VABADUSRISTI KAVALERID**

Hind Kr. 25.— Koolidele Kr. 20.—

**Saadaval ainult Riigi trükikojas
Tallinn, Niine t. 11. Telef. 441-11**

Kohale jõudsid
järgmised uue

UNDERWOOD

kirjutus-
masinad,

1935. a. mudelid:

UNDERWOOD büroomasinad „SPECIAL STANDARD“
UNDERWOOD kantavad kohvermasinad
„JUNIOR“
„UNIVERSAL“
„NOISELESS“

Nende mudelite põhiomadused on:

vastupidavus,
lihtne konstruktsioon,
osade koostöö haruldane täpsus,
võrratult vaikne käik,
maksimaalne tegevuskiirus.

Tutvuge uue „Underwoodiga“ isikl. meie äris.
Teie kirjalikul või telefonilisel käsul demon-
streerib meie esindaja Teile masinaid Teie
kodus või büroos.

Helistage meile tel. 437-60 ja 436-50.
Nõudke hindu ja prospekte!

K.M. JÜRI KODRES

„Underwood“ kirjutusmasin. ainuesitaja Eestis.
Harju 21, Tallinn.

Kooliraamatuid, noorsoo- ja Ilukirjandust

ostate parimate tingimustega

A. Keisermani
raamatukauplusest,
Tallinn, Kinga 6/8.

Välismaa

raamatute ja ajakirjade tellimisi
täidan korralikult ja kiirelt.

Õpetajaile, koolidele ja raamatu-
kogudele hinnaalandus.

A. KEISERMANI raamatukauplus,
Tallinn, Kinga 6/8, kõnetr. 434-55.

Kirjutades
„IRIDINOID“

sulega,
saavutate
80 0/0
kokku-
hoidu!

777 E. F. kõvad
888 E. F. keskm.
444 F. pehmed
777 F. pehmed
606 E. F. haril.
555 B. rondo

Igal sulel märk „IRIDINOID“ peal.

Rätsepaäri MAX JOHANSON & POEG

Rataskaevu 22, telefon 432-89, Tallinn.
(Enne Lühikejalg 6).

Algavaks õppeaastaks soovitame tunnustatud

õpperaamatuid:

- E. MUUK: **Väike-õigekeelsus-sõnaraamat.** 5. täiendatud ja parandatud trükk. Hind kõvas köites 3 kr.
- E. MUUK ja K. MIHKLA: **Eesti keskkooli-grammatika I ja II.**
- E. MUUK: **Lühike eesti keeleõpetus I.** Hääliku- ja vormiõpetus. 6. trükk. 138 lk., hind kõvas köites 1 kr. 75 s. Kooliraamatute komisjoni poolt soovitatud.
- E. MUUK ja M. TEDRE: **Lühike eesti keeleõpetus II.** Tuletus- ja lauseõpetus. 4. trükk. 172 lk., hind kõvas köites 2 kr. 25 s. Kooliraamatute komisjoni poolt soovitatud.
- E. MUUK: **Eesti keeleõpetus I.** Hääliku- ja vormiõpetus. 150 lk., hind 1 kr. 75 s. Kooliraamatute komisjoni poolt soovitatud käsiraamatuks eesti keele õpetajaile.
- L. KETTUNEN: **Lauseliikmed eesti keeles.** 112 lk., hind 1 kr. 25 s.
- W. RIPMAN: **A First English Book.** Eestikeelse sõnastiku ja hääldamisõpetusega varustanud J. Silvet. Neljas, täiendatud trükk. 256 lk., 30 pilti, hind kõvas köites 2 kr. 25 s. Kooliraamatute komisjoni poolt soovitatud.
- Wörterverzeichnis zu A First English Book by W. Ripman.** 28 lk., hind 75 s.
- W. RIPMAN: **A Second English Book.** Kolmas trükk, 22 pilti, 234 lk., hind kõvas köites 2 kr. 25 s.
- PAUL HINNOV: **Üldajalugu keskkoolidele. Vana-aeg.** 2. parandatud trükk. 33 pildiga. 164 lk., hind kõvas köites 2 kr. Kooliraamatute komisjoni poolt lubatud.
- Üldajaloo lugemik I. Vana aeg.** Valiku teinud ja redigeerinud P. Haliste. Tõlkinud E. Roos. 64 lk., hind 75 s., kõvas köites 1 kr.
- A. LAAR: **Üldajalugu keskkoolidele. Keskaeg.** Hulga illustratsioonidega, kronoloogilise tabeliga, kordamisküsimustega ja võõrnimedega hääldamisega. Läbi vaadanud prof. P. Treiberg. 156 lk., hind kõvas köites 2 kr. Kooliraamatute komisjoni poolt soovitatud.
- HANS KRÜUS: **Eesti ajaloo lugemik.** Valitud lugemispalad Eesti ajaloo alalt. I anne: 1561. aastani. 232 lk., 2 kr., kal-köites 3 kr. 50 s. II anne: 1561.—1721 aastani. 160 lk., 2 kr., kal-köites 3 kr. 50 s. III anne: XVIII ja XIX sajandil. 308 lk., 4 kr., kal-köites 5 kr. 50 s. Kõik kolm annet on Kooliraamatute komisjoni poolt soovitatud.
- J. JENSEN: **Eesti ajaloo atlas.** Koostatud Eesti Kirjanduse Seltsi Ajaloo-toimkonna ülesandel. 17 kaardiga, seletustega ja registriga. 36 lk. Hind kõvas köites 2 kr. 50 s.
- FR. TUGLAS: **Lühike eesti kirjanduslugu.** 33 pildiga. 112 lk. Hind 1 kr., iluköites 1 kr. 50 s.
- M. KAMPMANN: **Eesti kirjanduse peajooned, II jagu.** Kolmas ümbertöötatud ja kirjandusteaduse uuematele seisukohtadele kohandatud trükk. 41 illustr. 264 lk. Hind 3 kr. 50 s., kal-köites 4 kr. 50 s.
- E. KILKSON: **Füüsika praktilised tööd keskkoolis.** Füüsika õpetamise komisjoni toimetised. 44 joonisega. 128 lk., 2 kr., kõvas köites 2 kr. 25 s. Kooliraamatute komisjoni poolt soovitatud.

**Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus,
Tartus, Suurturg 12**

Ostes kodumaa kaupa
kindlustate oma kaas-
kodanikele tööd ja leiba

*

A/s. KREENBALT

Järgmiste kodumaa tekstiilvabrikute
müügikeskkoht ja pealadu:

**BALTI PUUVILLA KETRAMISE JA
KUDUMISE VABRIKU A/S.**

*

**KREENHOLMI PUUVILLASAADUSTE
MANUFAKTUURI O/Ü.**

*

SINDI TEKSTIILVABRIKUTE ÜHISUS
end. Vöhrmann ja Poeg

*

EESTI NIIDIVABRIKU ÜHISUS

*